

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

REDOGÖRELSE

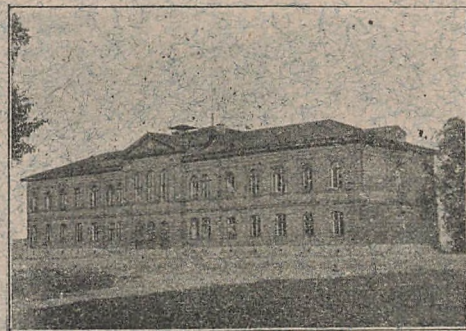
FÖR

HÖGRE ALLMÄNNA LÄROVERKET

I

VÄNERSBORG

LÄSÅRET 1906—1907.

REDOGÖRELSE

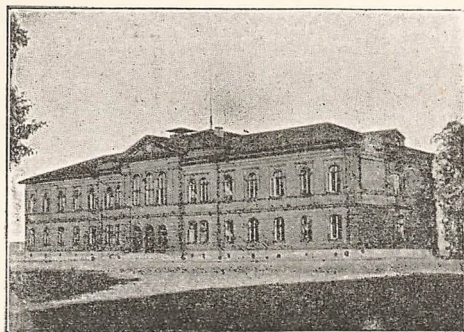
FÖR

HÖGRE ALLMÄNNA LÄROVERKET

I

VÄNERSBORG

LÄSÅRET 1906—1907.

VÄNERSBORG
LÄNSTIDNINGENS BOKTRYCKERI
1907.

A. Undervisningen.

1. Höstterminen började med inträdes- och flyttningsprövningar fredagen den 24 augusti och med upprop av samtliga lärjungar tisdagen den 28 augusti samt avslutades den 20 december. Undervisningen tog sin början den 29 augusti kl. 8 f. m. och slutade den 18 december kl. 10,35 f. m.

Vårterminen började lördagen den 12 januari, och dess avslutning är utsatt till tisdagen den 11 juni. Upprop ägde rum måndagen den 14 januari; undervisningen tog sin början tisdagen den 15 januari kl. 8 f. m. och är ämnad att fortgå till fredagen den 7 juni kl. 3,30 e. m.

Ledighet från undervisningen har lämnats för hela läroverket under höstterminen den 26 och 27 samt 2 timmar av den 25 oktober. Under vårterminen har ledighet lämnats middagstimmarna den 23 januari (skridskolov), hela dagarna den 18 och 19 februari, middagstimmarna den 1 maj och kommer att lämnas den 23 maj för firandet av Linnés minne. I slutet av förra läsåret, efter årsberättelsens tryckning, var fridag den 25 maj, då gemensam utfärd till Ed företogs.

För övrigt hafva klasserna 4, 5, 6, 7:1 och 7:2 samt ring I åtnjutit den ledighet, som i läroverksstadgans § 19, mom. 2, är föreskriven, vilken ledighet blivit använd på sätt, där finnes stadgat.

2. Till gemensam morgonbön, som förrättats under ledning av omväxlande lektorn och adjunkten i kristendom och i närvaro av rektor, hava lärjungarna samlats kl. 7,45 f. m. Den första söndagen varje månad har en förkortad högmässogudstjänst hållits på läroverket. Övriga sönd- och helgdagar har en femtedel av läroverkets lärjungar i tur och ordning bevistat högmässogudstjänsten i stadens kyrka.

Undervisningstimmarna i såväl läro- som övningsämnena hava varit förlagda till kl. 8 – 10,35 och 12 – 3,30. Någon undervisning i läroämne har icke förekommit efter kl. 2,35 annat än två timmar (frivillig) franska i sjätte klassen. Den enda undervisning, som förekommit efter middagsmåltiden, har varit (frivillig) instrumentalmusik tisd. och fred. kl. 5,30 – 7 e. m.

3. Antalet lärotimmar i veckan för läsåmnena under höstterminen 1906.

1	2	3	4	5	6	7	
Avdelningar och linjer	Närvarande lär- jungar under höst- terminen	T i m m a r				S u m m a	A n m ä r k n i n g a r
		S k i l d a	Gemensamma för				
			linje	lärj. från av- deln. å samma	linjer		
1	23	24	—	—	24		
2	20	26	—	—	26		
3	15	27	—	—	27		
4	32	28	—	—	28		
5	34	30*)	—	—	30	*) Därav frivillig franska 2 t.	
6	15	30*)	—	—	30	*) Därav frivillig franska 2 t.	
R. I	13	11*)	—	17	28	*) 1 t. engelska, 7 t. matem., 1 t. fysik, 2 t. kemi.	
L. I	8	11*)	—	(17)	11	*) 6 t. latin, 5 t. matem.	
R. 6:2	19	26	—	3*)	29	*) 3 t. vakt vid skrivning.	
L. 6:2 B	7	5*)	22	(3)	27	*) 3 t. eng., 1 t. matem., 1 t. biol.	
L. 6:2 A	2	7*)	(22)	(3)	7	*) 6 t. grekiska, 1 t. tyska.	
R. 7:1	16	18	—	11*)	29	*) 2 t. krist., 2 t. mod., 1 t. tyska, 3 t. franska, 1 t. filos. med L. 7:1, 1 t. franska, 1 t. biol. med L. 7:1 B.	
L. 7:1 B	10	4*)	15	(11)	19	*) 2 t. eng., 2 t. matem.	
L. 7:1 A	4	7*)	1**) + (15)	(9)	8	*) 6 t. grek., 1 t. frivillig engelska. **) 1 t. tyska med L. 7:2 A.	
R. 7:2	9	18	—	11*)	29	*) Se motsv. i R. 7:1.	
L. 7:2 B	4	4*)	15	(11)	19	*) Se motsv. i L. 7:1 B.	
L. 7:2 A	3	7*)	(1*) + (15)	(9)	7	*) Se motsv. i L. 7:1 A.	
Summa	234	283	53	42	378		

4 a. Läro- och läseböcker.

* Utmärker sådana böcker, som antingen tillhandahållas av läroverket eller, utan att vara direkt påbudna, av lärjungarna i allmänhet användas.

Kristendom

	Klass o. ring		Klass o. ring
Svenska bibeln	1 - 6, I, 6:2, 7	<i>Hildebrand</i> , Kyrkohistoria	6
Katekesen, Östrands ed.	1 - 5	<i>Lövgren</i> , Kyrkohistoria	I, 6:2, 7
<i>Norlén och Lundgren</i> , Biblisk historia	1 - 3	<i>Ullman</i> , Religionslära	6:2, 7

Modersmålet.

<i>Kabner och Victorin</i> , Rättskrivningslära	1 - 5	<i>Selma Lagerlöf</i> , Nils Holgersons resa	2
<i>Sundén</i> , Språklära	5	<i>Runeberg</i> , Fänrik Ståls sägner	2, 3
<i>Beckman</i> , Språklära	3, 4	<i>Hedda Andersson</i> , Från bokhyllan, V	3
<i>Rebbe och Fischer</i> , Exempelsaml.	2-4	<i>Cederschiöld</i> , Svensk läsebok	4, 5
<i>Warburg</i> , Litteraturhistoria	I, 6:2, 7	<i>Berg</i> , Moderna svenska författare, IV, Gustaf Fröding	5
<i>Bergman</i> , Läsebok för skola och hem, I	1	<i>Bergström</i> , Praktiska övningar	6
<i>Rodhe, Thomée och Zimmerdahl</i> , Läse- bok för folkskolan, II	2	<i>Selma Lagerlöf</i> , En herrgårdssägen	1

Klass o. ring	Klass o. ring
<i>Selma Lagerlöf</i> , Jerusalem, I I	* <i>Sprinchorn</i> , Handbok i sv. vitterhet I
<i>Snoilsky</i> , Svenska bilder I	* <i>Ljungstedt</i> , Valda sånger ur den poetiska eddan I
<i>Hildebrand</i> , Läsebok i sv. litteratur . . I, 6:2, 7	* <i>Lundell och Noreen</i> , Svensk vitterhet 6, I, 6:2, 7
<i>Laurin</i> , Dansk och norsk läsning . . 6:2, 7:1	

Latin.

<i>Tessing</i> , Skolgrammatik I	<i>Horatius</i> , ed. Österberg 7:2
<i>Törnebladh och Lindroth</i> , Grammatik . . 6:2, 7	<i>Lindroth</i> , Romerska antikviteter 7
<i>Liljeblad</i> , Läsebok I	<i>Bergstedt</i> , Mytologi 7
<i>Cæsar</i> , De bello gallico, ed. Boëthius, 1:sta o. 3:dje böck. 6:2	* <i>Schlyter</i> , Monumenta antiquitatis 7
<i>Livius</i> , 21:sta bok, ed. Frigell 6:2, 7:1	* <i>Lundgren</i> , Uppgifter till öfversättn. från latin till svenska 7
” 23:dje, 25:te och 26:te böck., ed. Bagge 7	* <i>Sjöstrand</i> , D:o d:o 7
<i>Virgilius</i> , Aeneis, ed. Törnebladh 6:2, 7	<i>Cavallin</i> , Latinskt lexikon.
<i>Cicero</i> , Orationes in Catil., ed. Klingberg 7	” Latinskt skollexikon.
<i>Cicero</i> , Somnium Scipionis, ed. Cavallin 7:2	” Svensk-latinsk ordbok.
	<i>Salenius</i> , Latinsk-svensk ordbok.

Grekiska.

<i>Löfstedt</i> , Grammatik 6:2, 7	<i>Platon</i> , Euthyphron, ed. Christ 7:1
<i>Xenofon</i> , Anabasis, ed. Dalsjö 6:2, 7	* <i>Schneider</i> , Schüler-Kommentar zu Platons Apologia 7:1
<i>Homeros</i> , Odysseia, ed. Knös 6:2, 7	* <i>Schneider</i> , Schüler-Kommentar zu Platons Euthyphron 7:2
” Ilias, ed. Dalsjö 7:2	
<i>Platon</i> , Apologia et Crito, ed. Christ . . 7:1	

Tyska.

<i>Calwagen</i> , Elementar- och läsebok 1, 2	<i>Auerbach</i> , Läsebok i tysk handstil 6, I, 6:2, 7
<i>Hjorth och Lindhagen</i> , Den imitativa metoden 3	<i>Hoffman</i> , Das Antikenkabinett, ed. Calwagen och Melin 7:1
<i>Hjorth</i> , Grammatik 1-6, 1	<i>Calwagen</i> , Tysk läsebok för skolans mellersten och högre klasser 7:2
<i>Löfgren</i> , Grammatik 6:2, 7	<i>Schough</i> , Tyska ord och samtal . . 6:2 A, 7:A
<i>Rodhe och Kröger</i> , Läsebok 4	<i>Hoppe</i> , Svensk-tysk ordbok, skoluppl.
<i>Voss-Svedelius</i> , Deutsches Lesebuch 5, 6, I, 6:2	” Tysk-svensk d:o d:o
<i>Rodhe</i> , Tyska talövningar 5-7	

Engelska.

<i>Mathesius</i> , Elementarbok 5, L. 7:1 A	<i>Rodhe</i> , Talövningar 5, 6, I, R. 6:2, R. 7:1, L. 6:2 B, L. 7: B
” Skolgrammatik 4, 5, 6, I, L. 6:2 B, L. 7: B, L. 7:1 A, R. 7:2	<i>Stead</i> , Aesops Fables. } 6, I
<i>Afzelius</i> , Elementarbok 4, L. 7:2 A	” Favourite Stories. }
” Kortfattad eng. gramm. . . . L. 7:2 A	” Stories from "Sandford and Merton" }
” Grammatik R. 6:2, R. 7:1	” Story of Aladdin R. I
<i>Calwagen</i> , Översättningsövningar 5, 6, I, R. 6:2, R. 7, L. 6:2 B, L. 7: B	<i>Morén</i> , Läsebok för yngre begynnare 5

	Klass o. ring		Klass o. ring
<i>Massey</i> , In the Struggle of Life	5, 6, I,	<i>Beasley</i> , Writing for Reading	6, 7:2
<i>Falk</i> , Ordlista till Massey	R. 6:2,	<i>Lindgren</i> , Engelsk-svensk ordbok, skoluppl.	
<i>Chas. Baker</i> , The ACB Guide to	L. 6:2 B,	<i>Björkman</i> , Svensk-engelsk ordbok.	
London	L. 7: B, L. 7:1 A	<i>Wenström-Harlock</i> , Svensk-engelsk ordbok, skoluppl.	
<i>Sturzen-Becker</i> , Läsebok II	R. 7		
<i>Conan Doyle</i> , Memoirs af Sherlock Holmes	R. 6:2, L. 7: B		

Franska.

<i>Ploetz</i> , Elementarbok, översättn. och bearb. av Pettersson o. Schulthess	5, 6, 6:2	<i>Gullberg</i> , Ordlista till l'Ami Fritz	6:2, 7:1
<i>Widholm</i> , Språklära i sammandrag	6:2, 7	<i>Wijkander</i> , Recueil de Poésies Françaises	7
<i>Philp</i> , Inledande skrivövningar till franska språket	6:2, 7:2	<i>Augé-Petit</i> , Histoire de France	7
<i>Gullberg-Edström</i> , Övers.-övningar	6:2, 7	<i>Feuillet</i> , Le roman d'un jeune homme pauvre, ed. Edström	R. 7:2
<i>Erckmann-Chatrian</i> , L'ami Fritz, ed. Gullberg	6:2, 7:1	<i>Schulthess</i> , Fransk-svensk ordbok	
		„ Svensk-fransk ordbok, skoluppl.	

Historia.

<i>Grimberg</i> , Sveriges, Norges och Danmarks historia för realskolan, I, II	1, 2	<i>Montelius och Hildebrand</i> , Kulturhistorisk översikt av forntidens och medeltidens svenska historia	I
<i>Odhner</i> , Fäderneslandets historia, den mindre	3, 4	<i>Boëthius</i> , Kulturhistorisk översikt av forntidens och medeltidens allmänna hist.	I
<i>Odhner-Westman</i> , Fäderlandets historia för realskolan	5	<i>Hildebrand</i> , Svensk statskunskap	7:2
<i>Odhner</i> , Fäderneslandets historia, den större	6:2, 1	<i>Rydfors</i> , Historisk läsebok	1, 2
<i>Höjer</i> , Översikt av Sveriges nyaste historia	6	<i>Estlander</i> , Allm. hist. i berättelser	3-5
<i>Pallin-Boëthius</i> , Allmän historia för realskolan	3-5	* <i>Ekmark</i> , Läsebok till svenska historien	3-5
<i>Pallin-Boëthius</i> , Nyare tidens hist.	6:2, 7	* <i>Ekmark</i> , Läsebok till allm. hist.	6:2, 7

Geografi.

<i>Carlson</i> , Skolgeografi, förra kursen	1-7	<i>Ekedahl</i> , Lärobok i allmän geografi, I	6
<i>Carlson och Fagerlund</i> , Skolgeografi, andra kursen	6, I	* <i>Fehr</i> , Geografisk läsebok	4

Filosofisk propedeutik.

<i>Sjöberg och Klingberg</i> , Logik	7	<i>Carlson och Steffen</i> , Psykologi	7
--------------------------------------	---	--	---

Matematik.

<i>Möller, Larsson och Lundahl</i> , Lärobok i räkning för realskolan	1-6	<i>Eurenus</i> , Trigonometri	R. 7, L. 7:2
<i>Möller</i> , Algebra	I, 6:2, 7	<i>Josephson</i> , Rymdgeometri	R. 7
<i>Asperén</i> , Geometri	4-6, I, 6:2, 7	<i>Falk</i> , Analytisk geometri	R. 7
<i>Hagström</i> , Proportionslärans tillämpning på plangeometrien	6:2, 7:1	Logaritmtabeller av Lindman och Mebius	6:2, 7
<i>Solander</i> , Irrat. kvant:s räknelar m. m.	7:2	* <i>Hellgren</i> , Metoder för lösning av geom. probl.	7:1
		*Problemsamlingar	

Naturvetenskap.

	Klass o. ring		Klass o. ring
<i>Boas-Hajj</i> , Lärobok i djurrikets naturalhistoria	1, 6:2, 7	<i>Jäderin och Charlier</i> , Astronomi	6, I
<i>Lytthens</i> , Läran om djuren	2-5	<i>Forssell-Skärman</i> , Botanik	I, 6:2, 7
<i>Lindman</i> , Botanikens första grunder	2	<i>Moll</i> , Lärobok i fysik	R. 6:2, R. 7:1, 7:2
<i>Areschough</i> , Läran om växterna	3-5	" Lärobok i fysik, förkort. uppl. I, L. 6:2, L. 7:1	
<i>Wijkander och Holmström</i> , Läran om naturföreteelserna och världskropparna	5, 6	<i>Sundberg</i> , Mekanik	R. 7:2
<i>Fischer</i> , Människokroppen och dess vård	6	<i>Kempe</i> , Kemi	R. I, R. 6:2, R. 7
		<i>Törnebohm</i> , Geologi	R. 7:2
		*Problemsamlingar i fysik.	

4 b. Lärokurser.

Första klassen.

Kristendom, 3 t. Biblisk historia: gamla testamentet. Katekes: första trosartikeln och tio Guds bud. Bibelläsning i anslutning till bibliska historien och katekesen. En översikt av kyrkoåret samt en kort framställning av den svenska kyrkans gudstjänstordning. Valda psalmer. — *Wetterlundh*.

Modersmålet, 5 t. Läsning och förklaring av stycken ur den antagna läseboken. Reproduktionsövningar i regeln muntliga och någon gång skriftliga. Övningar att urskilja den enkla satsens huvuddelar, bestämning och huvudord, de viktigaste ordklasserna. Rättstavningsövningar. — *Persson*.

Tyska, 6 t. Första avdelningen i elementarboken. Substantivens och adjektivens böjning, personliga, förenade possessiva, interrogativa och de vanligaste demonstrativa pronomen, indikativ av de temporala hjälpverben samt av de svaga verken i aktivum. Övningar i särskiljande av satsdelar och ordklasser under jämförelse med modersmålet. Talövningar och andra tillämpningsövningar. — *Persson*.

Historia, 2 t. Berättelser ur Nordens guda- och hjältesaga samt äldre historia med stöd av den antagna läseboken. Fäderneslandets historia under forntiden och medeltiden intill år 1319. — *Persson*.

Geografi, 2 t. Världsdelar och världshav efter globen jämte upplysningar om jordens form och rörelse. Övningar att förstå och använda kartan. Sveriges geografi utförligt, Norges geografi och översikt av Skandinaviska halvöns. Östeuropas geografi påbörjad. — *Persson*.

Matematik, 4 t. De fyra räknesätten med hela tal; räkneövningar med decimalbråk; tillämpningsuppgifter; huvudräkning. — *Hallböck*.

Naturlära, 2 t. Det allmännaste av läran om människokroppen. Undersökning av några växter. Exkursioner. — *Persson*.

Andra klassen.

Kristendom, 3 t. Biblisk historia (1 t.): nya testamentet. Katekes (1 t.): första huvudstycket till lagens slutord; tredje huvudstycket; det mindre väsentliga har uteslutits. Bibelläsning (1 t.) i anslutning till bibliska historien och katekesen och dessutom Marci evangelium. En översikt av kyrkoåret samt en kort framställning av svenska kyrkans gudstjänstordning. Valda psalmer. — *Wetterlundh*.

- Modersmålet**, 5 t. Läsning och förklaring av läseboken; muntliga och skriftliga reproduktionsövningar; framsägning av inlärd stycken i bunden form samt övning i att berätta sagor; behandling av ordklasser, satsdelar och satser. Rättstavnings- och interpunktionsövningar. — *Fjellander*.
- Tyska**, 6 t. Andra avdelningen i elementar- och läseboken. Repetition av substantivens och adjektivens böjning, pronomen, de svaga verbens och delvis även starka verbs böjning. De vanligaste prepositioner och konjunktioner. Muntliga och skriftliga tillämpningsövningar jämte övning i särskiljande av ordklasser och satsdelar. Talövningar. — *Ewerth*.
- Historia**, 3 t. Fäderneslandets historia 1319 – 1611 jämte huvuddragen av Norges och Danmarks historia under samma tid. Berättelser ur Greklands och Roms saga och historia. — *Fjellander*.
- Geografi**, 2 t. Öst- och mellaneuropa samt läsning av reseskildringar. Geografiska utflykter. — *Fjellander*.
- Matematik**, 5 t. Läran om decimalbråk avslutad och repeterad; de fyra räknesätten i allmänna bråk med tillämpningsuppgifter; huvudräkning. — *Fjellander*.
- Naturlära**, 2 t. Zoologi: däggdjuren med särskilt avseende fäst vid djurens yttre byggnad och levnadssätt. Botanik: blomväxternas yttre organ. Exkursioner. — *Fjellander*.

Tredje klassen.

- Kristendom**, 3 t. Biblisk historia (1 t.): repetition av gamla och nya testamentet. Katekes (1 t.): lagens slutord och trons artiklar. Bibelläsning (1 t.): första och andra Moseboken jämte kap. 1–7 av Mathei evangelium. I sammanhang med bibliska historien och bibelläsningen en kort framställning av Palestinas geografi och det israelitiska folkets seder och bruk. En översikt av kyrkoåret samt en kort framställning av svenska kyrkans gudstjänstordning. Valda psalmer. — *Wetterlundh*.
- Modersmålet**, 6 t. Läsning av Hedda Anderssons Från bokhyllan, femte delen, jämte övningar att återgiva innehållet; Fänrik Ståls sägner; framsägning av inlärd stycken i bunden form samt övning i att berätta sagor. Formläran genomgången med stöd av Beckmans språklära; sats- och interpunktionslära i förening med satsanalys. Rättstavnings- och interpunktionsövningar jämte smärre uppsatser på lärorummet. — *Jonsson*.
- Tyska**, 6 t. I Hjorth och Lindhagens lärobok styckena 43–60, 63, 65. Formläran genomgången; av syntaxen artikelns bruk, det viktigaste av kasus- och infinitivläran. Muntliga och skriftliga tillämpningsövningar, talövningar. — *Jonsson*.
- Historia**, 3 t. Fäderneslandets historia 1611–1718 jämte huvuddragen av Danmarks och Norges historia under samma tid efter Odhners mindre lärobok samt Ekmarks läsebok. Allmänna historien: forntiden efter Pallin-Boëthius' lärobok för realskolan samt Estlanders läsebok. — *Jonsson*.
- Geografi**, 2 t. Sydeuropas samt Brittiska öarnas fysiska och politiska geografi samt översikt av Europa efter Carlsons skolgeografi. — *Jonsson*.
- Matematik**, 5 t. Aritmetik: läran om bråk avslutad och repeterad samt tillämpningsuppgifter; reguladetri och lättare uppgifter tillhörande procent- och ränteberäkning; huvudräkning. Praktiska förberedande mättnings- och konstruktionsövningar. — *Fjellander*.
- Naturlära**, 2 t. Zoologi: fåglar och kallblodiga ryggradsdjur. Botanik: de högre växternas yttre organ, växtundersökning, exkursioner, växtinsamling. — h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.

Fjärde klassen.

Kristendom, 2 t. Israels historia, meddelad i sammanhang med en översikt av gamla testamentets skrifter och under läsning av valda delar av desamma, företrädesvis Samuels- och Konungaböckerna. Översiktlig framställning av den kristna tros- och sedelärans grundtankar i anslutning till första huvudstycket samt första och andra trosartikeln i Luthers lilla katekes och den antagna katekesutvecklingen. Valda psalmer. En kort framställning av svenska kyrkans gudstjänstordning samt en översikt av kyrkoåret. Korta underrättelser ur den allmänna religionshistorien, företrädesvis angående egyptiernas och de semitiska folkens religioner. — *Haller*.

Modersmålet, 4 t. Läsning av Cederschiölds läsebok för klass 4; välläsningens viktigaste grunder sammanfattade och inskräpta. Övningar i muntligt återgivande av det lästa. Framsägning av inlärd fosterländska stycken. Övningar till befastande och fullständigande av det i form- och satsläran genomgångna. Rättstavnings- och interpunktionsövningar. Var tredje vecka efter lärarens anvisning med avseende på behandlingen, en lättare uppsats, oftast utförd på lärorummet. — *Hallbäck*.

Ämnen för uppsatserna:

1. Hästen och åsnan (efter lärs ber.). — 2. Peter Gassendi (efter d:o). — 3. Ett ovanligt råd (efter d:o). — 4. Kött och ben (efter d:o). — 5. Korven (efter d:o). — 6. Den ende lycklige (efter d:o). — 7. Hälsa är bättre än rikedom (efter d:o). — 8. Brev (efter lärs anvisning). — 9. — 10. — 11.

Tyska, 4 t. Styckena 1–40 i läseboken. Formläran avslutad och repeterad; syntax och satsanalys såsom i föregående klass. Muntliga och skriftliga tillämpningsövningar. Talövningar. Var tredje vecka en skriftlig reproduktionsövning eller en översättning till tyska, under höstterminen utförd huvudsakligen på ämnets lärotimmar och under lärarens ledning, under vårterminen än i hemmet, än på lärorummet. — *Wetterlundh*.

Engelska, 5 t. Afzelii elementarbok, 4:de uppl., dels sid. 5–17 och 18–34 såsom material för uttals-, läs- och talövningar, dels sid. 127–137 för muntliga och delvis skriftliga tillämpningsövningar. Grammatik: Mathesius, 9:de uppl., det huvudsakligaste av formläran. Provskrivningar utan hjälpredor. — *Persson*.

Historia, 3 t. Fäderneslandets historia 1718–1809 jämte huvuddragen av de skandinaviska grannländernas historia under samma tid efter Odhners mindre lärobok och Ekmarks läsebok. Allmänna historien: medeltiden och tiden 1500–1648 efter Pallin-Boëthius' lärobok för realskolan samt Estlanders läsebok. — *Hallbäck*.

Geografi, 2 t. Asiens och Afrikas fysiska och politiska geografi efter Carlsons skolgeografi och Fehr's läsebok. Kartritning. — *Hallbäck*.

Matematik, 5 t. Aritmetik och algebra: enkla sifferekvationer av första graden med en obekant; uppgifter ur regula de tri, lösta dels med, dels utan algebra; förklaring av de algebraiska reduktionerna vid ekvationernas lösning. Geometri: konstruktioner och teorem rörande räta linjer, vinklar, trianglar och parallelogrammer. — h. t. *Stalin*, v. t. *Hansson*, *Setterberg*.

Naturlära. *Biologi*, 1 t. Zoologi: ryggradslösa djur. Botanik: växtundersökning och växtbestämning, exkursioner, växtinsamling. — h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.

Fysik, 2 t. De viktigaste fysiska egenskaperna hos kroppar i olika aggregationsformer, enkla maskiner för mekanisk kraftöverföring; det allmännaste om värmets. — *Fjellander*.

Femte klassen.

- Kristendom**, 2 t. Bibelläsning: Apostlagärningarna. Kort översikt av bibelns böcker. Kort sammanfattning av den kristna tros- och sedeläran på grundvalen av Luthers lilla katekes och bibelord ur den antagna utvecklingen. Översikt av kyrkoåret samt en kort framställning av den svenska kyrkans gudstjänstordning. En framställning av Palestinas geografi och det israelitiska folkets seder och bruk. Valda psalmer. — *Wetterlundh*.
- Modersmålet**, 3 t. Läsning av moderna svenska författare, utgivna av Ruben Berg, IV, Gustaf Fröding; Cederschiölds läsebok för kl. 5. Muntliga referat ävensom framsägning av stycken i bunden form. Sammanfattande översikt av form- och satsläran. 6 rättstavnings- och interpunktionsprov. Var tredje vecka en uppsats, därav alla utom 3 utförda på lärorummet. — *Wetterlundh*.
- Ämnen för uppsatserna:
 1. Nilen. — 2. a) En utfärd under sommaren. b) En stad, som författaren besökt. c) Oktober. d) Hunden. — 3. Fåglarne under sommaren (i hemmet). — 4. a) Ett fickur berättar sina öden. b) Orsakerna till Polens delning. c) Väneren. d) Hästen. — 5. Översättning från engelskan (i hemmet). — 6. a) Vårt skridskolof. b) Karl XIV Johan. c) Västergötland. d) Skogen om vintern. — 7. a) Det grekiska frihetskriget. b) Biet. c) En människennatt. d) En hagelstur. — 8. a) Vänersborgs kyrka. b) Svartråttorna och grårottorna på Glimmingehus enligt "Nils Holgersson" av Selma Lagerlöf. — 9. — 10. — 11.
- Tyska**, 4 t. Läsning av styckena 1–39 i läseboken. Formläran repeterad samt det viktigaste av syntaxen genomgången. Rodhes talövningar 1–5. Var tredje vecka en skriftlig reproduktion eller en översättning till tyska, utförd än i hemmet, än på lärorummet. — *Ewerth*.
- Engelska**, 5 t. Mathesii elementarbok slutläst från st. 31 jämte motsvarande grammatik. Muntlig och skriftlig översättning av hithörande svenska stycken. Läsning av Rodhe st. 10–20; Moréns läsebok för yngre begynnare st. 1–29; Massey sid. 1–10. Mathesii grammatik: formläran avslutad och repeterad samt behövliga delar av syntaxen, särskilt indefinita pronomen. Calwagens översättningsövningar sid. 1–13. Uttalet repeterat enligt Mathesii grammatik. 4 provskrivningar utan hjälpredor, vardera 1 timme. — *Wetterlundh*.
- Franska** (frivillig), 2 t. Ploetz' elementarbok: lekt. 1–40 och 60–73, huvudsakligen de franska styckena. Talövningar. — *Å. Blomgren*.
- Historia**, 3 t. Fäderneslandets historia från och med år 1809 till närvarande tid jämte huvuddragen av de skandinaviska grannländernas historia under samma tid; repetition av svenska forntidens och medeltidens historia. Allmänna historien från år 1648 till närvarande tid efter Pallin-Boëthius' lärobok för realskolan samt Estlanders läsebok. — *Hallbäck*.
- Geografi**, 2 t. Afrikas, Australiens och Amerikas fysiska och politiska geografi; årskursen repeterad; läsning av reseberättelser och kulturskildringar. — *Fjellander*.
- Matematik**, 4 t. Aritmetik och algebra: ekvationer av första graden med en obekant jämte problem; algebraiska reduktioner: multiplikation, upplösning i faktorer av enkla polynom samt enkel bråkräkning. Geometri: läran om cirkeln, trianglars och parallelogrammers ytor, cirkelns omkrets och yta, av månghörningar fyrhörningens och sexhörningens grupper. Lätta övningsatser. Planimetriska beräkningar. Uppritning av enkla diagram. — *Törnquist*.
- Naturlära**. *Biologi*, 2 t. Zoologi: repetition av djurriket. Botanik: några viktigare fanerogama växtfamiljer, kulturväxter, kryptogamernas huvudgrupper, exkursioner, växtinsamling. — h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.
- Fysik*, 1 t. De enklaste magnetiska och elektriska fenomenen. — h. t. *Stalin*, v. t. *Hansson*, *Setterberg*.
- Kemi*, 2 t. De viktigaste företeelserna tillhörande den oorganiska kemien; det allmännaste av geologien. — h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.

Sjätte klassen.

Kristendom, 2 t. Bibelläsning: Johannes' evangelium, kap. 1--12. Kyrkohistoria: de viktigaste delarne av läroboken genomgångna med huvudvikten lagd på den äldsta kyrkans historia och reformationstiden. Valda psalmer. Allmän religionshistoria: några av de viktigare religioner, med vilka kristendomen trätt i beröring, företrädesvis islam och buddismen. — *Haller*.

Modersmålet, 3 t. Läsning av svenska litteraturprov, huvudsakligen från senaste århundradet, ur "Svensk vitterhet" av Lundell och Noreen. Referat, deklamation och dispositionsövningar. Uppsättande av skrivelser av praktisk art i anslutning till "Praktiska övningar" av J. N. Bergström. 9 uppsatser, därav 5 på läroverket. — *Törnquist*.

Ämnen för uppsatserna:

1. Sveriges viktigaste näringar. — 2. a) Ebb och flod. b) Innehållet i Snoilskys dikt "På Värnamo marknad". c) På fältmarsch — 3 Ögat. — 4. a) Termometern b) Vänersborgs kommunikationer. e) En föreläsningafton på arbetareinstitutet. — 5. Den duktiga gumman (översättn. fr. tyskan). — 6. a) Grunddragen av Sveriges statsskick enligt regeringsformen år 1772 b) Göta älv. c) Vinterns nöjen. — 7. Västergötlands samfärdsmedel. — 8. a) Baptister och metodister. b) Redogörelse för innehållet av "The good-natured little boy". c) En biograföföreläsning — 9.

Tyska, 3 t. Läsning, mest ex tempore, av styckena 40—67 i läsboken. Grammatik: det viktigaste av syntaxen repeterat. Var tredje vecka en skriftlig översättning till tyska, utförd än i hemmet, än på läroverket. Skriftliga reproduktionsövningar på lärorummet. Talövningar med ledning av texten samt av Rodhes talövningar. Dechiffriering och översättning av Auerbach. — *Ewerth*.

Engelska, 4 t. Massey, de 29 första sidorna; kursivt valda stycken i Stead: Aesop's Fables, Favorite Stories och Stories from "Sandford and Merton". Talövningar i anslutning till de lästa texterna. Övning i läsning av engelska handstilar i Beasley, Writing for reading. Rodhes talövningar, st. 22—30. Mathesii syntax i sin helhet (prepositionsläran starkt förkortad). Tillämpningsövningar till grammatiken efter Calwagens översättningsövningar. 10 skriftliga översättningar till engelska, varav 4 på lärorummet, samt 3 reproduktionsövningar, alla på lärorummet. — *Å. Blomgren*.

Franska (frivillig), 2 t. Ploetz' elementarbok, lekt. 41—59 och 74—90, huvudsakligen de franska styckena. Dessutom läsning av stycken i "Läseboken" i Ploetz s. 83 ff. Talövningar: st. 7, 9 och 11 i Ploetz' "Läsebok". — *Å. Blomgren*.

Historia, 4 t. Huvuddragen av Sveriges nuvarande statsförfattning samt dess centrala och kommunala förvaltning. Fäderneslandets historia: repetition av nyare tiden med särskild vikt lagd på tiden efter år 1809. Allmänna historien: repetition av nyare tiden med särskild vikt lagd på tiden efter 1815. — *L. Blomgren*.

Geografi, 2 t. Sammanfattande översikt av den allmänna geografin; i anslutning därtill de viktigare kulturländernas, företrädesvis Sveriges, geografi översiktligt behandlad med särskild framhållande av befolknings- och samhällsförhållanden, näringsliv, samfärdsel och kolonialväsen. — *L. Blomgren*.

Matematik, 5 t. Aritmetik och algebra: aritmetiska uppgifter av praktisk betydelse; växlar, obligationer, ränta på ränta; ekvationer av första graden med en eller flera obekanta jämte problem. Begreppen irrationellt tal och kvadratrot. Kurs uti dubbelt bokhålleri samt i anslutning härtill översikt av enkel bokföring. Geometri: repetition av den föregående kursen; om likformig avbildning enligt läroboken. Geometriska övningsatser samt planimetriska och stereometriska beräkningar. Uppritning av enkla diagram. — *Törnquist*.

- Naturlära.** *Biologi*, 2 t. Människokroppen med hälsolära; växternas levnadsförhållanden, livsföreltelser och inre byggnad. — h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.
Fysik, 2 t. Det allmännaste av mekaniken och värmelära; tillämpning på meteorologien; de enklaste ljus- och ljud-fenomenen; det allmännaste om solsystemet och himlakropparna i övrigt. — h. t. *Stalin*, v. t. *Hansson*, *Setterberg*.
Kemi, 1 t. Organiska föreningar; torrdestillation och förbränning; tillämpad kemi. — h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.

Första ringen.

Realgymnasiet (R I).

- Kristendom**, 2 t. Bibelläsning: Pauli brev till filipperna, Johannes' 1 brev. Kyrkohistoria: gamla tiden och medeltiden. Allmän religionshistoria: grekernas och romarnes religion, germanernas samt islam. — *Haller*.
Modersmålet, 3 t. Litteraturläsning: Selma Lagerlöf, En herrgårdssägen, Jerusalem I; Snoilsky, Svenska bilder. Isländska sagor och eddasånger i översättning efter Sprinchorn och Ljungstedt samt valda stycken av medeltidens svenska litteratur efter Hildebrand i anslutning till litteraturhistorien. Huvuddragen av poetiken samt någon kännedom om troper och figurer. Deklamation, referat och dispositionsövningar. Var tredje vecka efter lärarens anvisning med avseende på behandlingen en uppsats (eller översättning) utförd än i hemmet än på läroverket. — *Hallbäck*.

Ämnen för uppsatserna:

- 1 (på läroverket). a) Min sommar. b) Afrikas fysiska geografi. — 2 Redogörelse för innehållet av "Balders bål". — 3. a) Beskrivning av en lantgård. b) En höstdag i Västergötland. c) Min gode vän N. N. — 4 (på läroverket). a) Jämförelse mellan samhällsskicket i Sparta och Aten b) Klosterväsendet, dess uppkomst och betydelse. c) Gustaf Adolfsfesten den 6 november 1906. — 5. a) Guds fjärde bud. b) Ett besök i gymnastiksalen. — 6 (på läroverket). a) Redogörelse för innehållet i herr Jans likfärd. b) Växtlivet i det tropiska hältet. c) En dag under jullovet (brevform). — 7. Vad gagn har människan av djuren? — 8 (på läroverket). a) Muhammed b) De korgblomstriga växterna. c) En hund berättar sin historia — 9. Översättning från tyskan. — 10. — 11.

- Tyska**, 2 t. Läsning, mest ex tempore, av styckena 40--60 i läseboken. Grammatik: §§ 56--68, 77, 87--94. Talövningar med ledning av texten samt av Rodhes talövningar. Dechiffrering och översättning av Auerbach. Var tredje vecka en skriftlig översättning till tyska, utförd än i hemmet, än på läroverket. Skriftliga reproduktionsövningar på lärorummet. — *Ewerth*. .
Engelska, 2 t. tillsammans med L. I. Massey, de 22 första sidorna. Talövningar: Rodhe, st. 22--30. Mathesii grammatik: verbets syntax med tillämpningsövningar i Calwagen. — Dessutom 1 t. särskilt: Stead's Story of Aladdin (delvis); tillämpningsövningar i Calwagen; 9 översättningar till engelska, varav 3 på läroverket, samt 2 reproduktionsövningar på läroverket. — *Å. Blomgren*.
Historia, 3 t. Kulturhistorisk översikt av forntidens och medeltidens allmänna och svenska historia. — *Tessing*.
Geografi, 2 t. Kortfattad repetition av de främmande världsdelarnas fysiska geografi. Sammanfattande översikt av den allmänna geografin. Rysslands, Tyska rikets, Österrike-Ungerns, Frankrikes och Italiens geografi med särskilt framhållande av befolknings- och samhällsförhållanden, näringsliv, samfärdsmedel och kolonialväsen efter Carlson-Fagerlunds skolgeografi, andra kursen. — *Halldäck*.

- Matematik**, 7 t. Algebra: repetition av hela tal och bråk samt grundligare genomgång av räknelagarna; begreppet irrationellt tal; utdragning av kvadratrötter ur algebraiska och aritmetiska uttryck; ekvationer av första graden med en och flera obekanta jämte problem; ekvationer av andra graden med en obekant jämte tillämpningar särskilt på planimetrien. Geometri: repetition av föregående kurs, ungefär motsvarande Euklides' fyra första böcker; teorem och konstruktioner rörande trianglars likformighet och transversaler. 11 skriftliga uppsatser, därav 5 på läroverket. — h. t. *Stalin*, v. t. *Hansson*, *Setterberg*.
- Biologi**, 1 t. Några viktigare familjer bland fanerogamerna. — h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.
- Fysik**, 2 t. tillsammans med L. I. Del viktigaste av hydro-, aëro- och geostatiken; några satser ur dynamiken; allmän översikt av astronomien. — Dessutom 1 t. särskilt: problemräkning på årets kurs i mekanik. — h. t. *Stalin*, v. t. *Hansson*, *Setterberg*.
- Kemi**, 2 t. Inledande kurs; av metalloiderna t. o. m. kväve. — h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.

Latingymnasiet (L. I).

- Kristendom**, 2 t. Lika och gemensamt med realgymnasiet. — *Haller*.
- Modersmålet**, 3 t. Lika och gemensamt med realgymnasiet. — *Hallbäck*.
- Latin**, 6 t. Läsning: Liljeblads läsebok, st. 1–35, 37, 42–50, 52–54, 56. Grammatik: formläran samt §§ 40–87 av syntaxen; det behövliga av den övriga syntaxen muntligt meddelat. — *Tessing*.
- Tyska**, 2 t. Lika och gemensamt med realgymnasiet. — *Ewerth*.
- Engelska**, 2 t. Lika och gemensamt med realgymnasiet utom den särskilda timmen där. — *Å. Blomgren*.
- Historia**, 3 t. Lika och gemensamt med realgymnasiet. — *Tessing*.
- Geografi**, 2 t. Lika och gemensamt med realgymnasiet. — *Hallbäck*.
- Matematik**, 5 t. Algebra (3 t.): utförlig kurs i hela tal, uppdelning i faktorer samt bråk; utdragning av kvadratrötter; räkning med kvadratrötter; ekvationer av första graden med en och flera obekanta jämte problem. Geometri (2 t.): repetition av den föregående kursen; om transversaler och trianglars likformighet enligt läroboken, geometriska övningsuppsatser. 11 skriftliga uppsatser, varav 9 på läroverket. — *Törnquist*.
- Biologi**, 1 t. Lika och gemensamt med realgymnasiet. — h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.
- Fysik**, 2 t. Lika och gemensamt med realgymnasiet utom den särskilda timmen där. — h. t. *Stalin*, v. t. *Hansson*, *Setterberg*.

Sjätte klassens övre avdelning.

Reallinjen (R. 6:2).

- Kristendom**, 2 t. Bibelläsning: valda delar av gamla testamentets profetiska böcker, företrädesvis Esaias. Kyrkohistoria: medeltiden avslutad och nya tiden till § 78. Religionslära: kap. 1–6. — *Haller*.
- Modersmålet**, 2 t. Översikt av Sveriges litteraturhistoria från gamla tiden till gustavianska tiden jämte läsning av dit hörande författare i Hildebrands läsebok, del I och II. Valda stycken ur Laurins dansk och norsk läsning. Referat, deklamation, dispositions- och diskussionsövningar. 16 uppsatser, därav 8 på läroverket. — *Jonsson*.

Ämnen för uppsatserna:

- 1 (på läroverket). a) Redogörelse för innehållet av Snoilskys dikt Hemkomsten. b) Velocipeden c) Mausergväret. — 2. Skytterörelsen och dess betydelse — 3 (på läroverket). a) Re-

dogörelse för gången av ett diskussionsmöte. b) Julen. c) Vilka fördelar medför kriget? — 4. Vilka julklappar önskar du dig helst? — 5 (på läroverket). a) Legendan om den helige Kristofer. b) Valdenser och Albigenser c) Karl XI:s förmyndarstyrelse. — 6. Översättning från tyskan. — 7. Vilka för industriens utveckling gynnsamma omständigheter förefinnas i Sverige? — 8 (på läroverket). a) Drottning Kristinas tronavsägelse och orsakerna därtill. b) Den poetiska litteraturen från vår medeltid. c) Isfesten å Dalbosjön den 20 dennes. d) Vår högmässogudstjänst — 9. Mitt käraste minne från julferierna (i brevform). — 10 (på läroverket). a) Reformationens införande och befastande i Sverige. b) Italiens växt- och djurvärld. c) Ett besök vid Idrottsklubbens nyanlagda kalkbäcke — 11. Vilka äro de förnämsta källorna till engelska folkets rikedom och makt? — 12 (på läroverket). a) Jämförelse mellan reformationen i Tyskland och den schweiziska. b) Johan Messenius c) Ett besök på Folkförbundets basar. — 13. Vattnets kretslopp i naturen. — 14. — 15. — 16.

Tyska, 1 t. Läsning, mest ex tempore, av styckena 1 — 23 i läsboken. Talövningar med ledning av texten samt av Rodhes talövningar. Dechiffrering och översättning av Auerbach. — *Ewerth*.

Engelska, 3 t. Läsning av Massey, sid. 30 — 63, jämte realia i Bihaget. Kursivt: valda stycken i *Memoirs of Sherlock Holmes*, vilka läxvis repeterats. Talövningar i anslutning till lästa texter samt Rodhe, st. 11 — 18. Afzelii grammatik: artikelns, substantivets, adjektivets, pronominas och räkneordets formlära och syntax. Muntliga och skriftliga tillämpningsövningar i Calwagen. 8 skriftliga översättningar till engelska på läroverket. — *Å. Blomgren*.

Franska, 4 t. Läsning av de 27 första sidorna i L'Ami Fritz. Grammatik: av formläran rättskrivningen, artikeln, substantivet, adjektivet, räkneordet, adverbet, konjunktioner, prepositioner och interjektioner; av formlära och syntax pronomen samt av syntaxen indikativ, konditionalis, konjunktiv och imperativ. Hårtill muntliga och skriftliga tillämpningsövningar i Philp och Gullberg-Edström. Regelbundna och oregeibundna verb muntligt och skriftligt övade. Talövningar: repetition av samtalen 7, 9 och 11 i «Läsboken» i Ploetz. Övning i användningen av Schulthess' fr. — sv. och sv. — fr. ordböcker (skoluppl.), särskilt de grammatiska artiklarna i de senare. 7 skriftliga översättningar till franska på läroverket, därav 2 utan hjälpredor. — *Palmgren*.

Historia och geografi, 3 t. Allmän historia: nya tidens andra tidevarv. Fäderneslandets: från Karl X Gustaf till Gustaf IV Adolf. Geografi: Europas geografi avslutad. — *Hallbäck*.

Matematik, 6 t. Algebra (4 t.): relationer mellan rötter och koefficienter till en ekvation av andra graden jämte tillämpningar; upplösning av ett andragradstrinom i faktorer; ekvationer av högre grad; ekvationssystem av första och andra graden med flera obekanta jämte problem; maxima och minima; rötter och potenser; logaritmer; serier. Geometri (2 t.): proportionslärans tillämpning på geometrien jämte övningssatser; planimetri. 16 skriftliga uppsatser, därav 9 på läroverket. — *Törnquist*.

Naturvetenskap. Biologi, 1 t. Zoologi: människokroppens byggnad och förrättningar, hälsolära; ryggradsdjurens organsystem. Botanik: växtfamiljer, organografi. — h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.

Fysik, 2 t. Läran om värme, magnetism och elektricitet till kap. 17; problem. — *Lundal*.

Kemi, 2 t. Till magnesiumgruppen. — h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.

Latinlinjen (L. 6:2).

Kristendom, 2 t. Lika med reallinjen. — *Haller*.

Modersmälet, 2 t. Översikt av Sveriges litteraturhistoria från forntiden till gustavianska tiden jämte läsning av dithörande författare. Läsning av dansk och norsk litteratur. Föredrag, deklamation och dispositionsövningar. 16 uppsatser, därav 8 på läroverket. — *L. Blomgren*.

Ämnen för uppsatserna:

1 (på läroverket). a) De geografiska upptäckterna vid nya tidens början. b) Skildring av en seglats, jakt- eller fisketur under den gångna sommaren. c) Huru framställes en kaka bröd? — 2. a) Huru tänker sig ynglingen ett manligt ideal? b) En torgdag i Vänersborg under september månad. — 3. Floderna och deras betydelse. — 4 (på läroverket). a) Den nederländska republikens författning. b) Skytterörelsen c) Om renlighet och dess betydelse. — 5 Nyttan och nöjet av resor. — 6 (på läroverket). a) Tiggardordnarne. b) Kardinal Richelieu. c) Nykterhetsrörelsen i vårt land — 7. Översättning från tyskan. — 8 (på läroverket). a) Kort översikt av katolska reaktionens kamp med den reformerta protestantismen. b) Beskrivning av någon målning, som slagit an på dig. c) Villkoren för kroppens hälsa. d) Ångans betydelse för den moderna odlingen. — 9. Översättning från tyskan. — 10 (på läroverket). a) Skidloppningssporten. b) Erik XIV och högadeln. c) Husdjuren och deras betydelse för människan. — 11. Sverige och Danmark under de tre första Vasakonungarne — 12 (på läroverket). a) Den svensk-polska unionen. b) Olof Rudbeck d. ä c) Vilket inflytande på vårt samhälle kommer regementets hitförläggande att utöva? — 13. a) Sveriges näringsliv b) Den första lärkan. — 14 — 15. — 16.

Latin, 6 t. Läsning: Livius, 21:sta boken, kap. 1—11,2; Cæsar, de bello gallico, 1:sta boken, kap. 30—54; 3:dje boken, kap. 1—6; Virgilius, Aeneis, första boken samt andra boken, verserna 1—505 (Risbergs urval). Formlära och syntax i avslutning till texten. 16 skriftliga översättningar till latin på läroverket. — *Tessing*.

Grekiska (för lin. A), 6 t. Läsning: Xenofons Anabasis, kap. 2—10 av första boken. Homeri Odysse omkring 200 vers av första sången. Grammatik: formläran avslutad och repeterad, av syntaxen förnämligast kasusläran. — *Jonsson*.

Tyska, 1 t. Lika med reallinjen. — Därjämte för lin. A, 1 t.: grammatik; 16 skriftliga översättningar till tyska, därav 7 på läroverket. — *Ewerth*.

Engelska (för lin. B), 3 t. Läsning av Massey, sid. 1—30. Mathesii grammatik: från början av syntaxen till verb samt rums- och tidsprepositioner. Muntliga och skriftliga tillämpningsövningar i Calwagen sid. 11—33. Talövningar: Rodhe, st. 8—16 jämte de 10 första frågorna och svaren till varje stycke. Provskrivningar utan hjälpredor. — *Persson*.

Franska, 4 t. Lika med reallinjen med undantag av de skriftliga översättningarna; i deras ställe 4 provskrivningar utan hjälpredor, vardera 1 timme. — *Palmgren*.

Historia och geografi, 3 t. Allmän historia: nya tidens första tidevarv. Svensk historia: från nyare tidens början till Karl X Gustaf. Geografi: repetition av Sverige, Ryssland och Tyskland. — *L. Blomgren*.

Matematik, 3 t. Algebra (2 t.): läran om kvadratrötter; ekvationer av andra graden med en obekant jämte problem; sambandet mellan ekvationers rötter och koefficienter. Geometri (1 t.): proportionslärans tillämpning på geometrien till läran om likställda figurer; övningssatser. — Därjämte för linjen B, 1 t.: läran om potenser och logaritmer med övning i tabellers bruk; 16 skriftliga uppsatser, därav 8 på läroverket. — h. t. *Stalin*, v. t. *Hansson*, *Setterberg*.

Naturvetenskap. *Biologi* (för lin. B), 1 t. Lika med reallinjen. — h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*. *Fysik*, 1 t. Geostatik och satser ur dynamiken; kroppars utvidgning genom värme, termometri. — *Lindskog*.

Sjunde klassens nedre avdelning.

Reallinjen (R. 7:1).

Kristendom, 2 t. Bibelläsning: Pauli brev till kolosserna, viktigare delar av de båda breven till korintierna. Kyrkohistoria: nya tiden avslutad. Religionslära: kap. 7—9. — *Haller*.

Modersmålet, 2 t. Litteraturhistoria: gustavianska tidevarvet jämte läsning av motsvarande parti i Hildebrands läsebok. Läsning av stycken ur Laurins dansk-norska läsebok. Övning i

munlig framställning: föredrag, diskussions- och deklamationsövningar. Dispositionsövningar. 9 uppsatser, därav 5 på läroverket. — *Thomson*.

Ämnen för uppsatserna:

1 (på läroverket). a) Lärostrider inom lutherska kyrkan intill framläggandet av konkordieförme-
 meln. b) Gustaf III:s förtjänster om Sveriges vitterhet. c) Vilka voro orsakerna till den lyck-
 liga utgången av befrielsekriget under Gustaf Vasa? d) Varför misslyckades Ludvig XIV i sitt
 anfall på Holland? e) Den franske bondens ställning vid den stora revolutionens utbrott. f)
 Sotets uppkomst och användning. g) I vad mån har människan visat sig kunna utöva inflytande
 på klimatets beskaffenhet? — 2. Var barmhärtig mot djuren! — 3 (på läroverket). a) Om nå-
 medmedlen. b) Leopolds dikt "Eglé och Annett". c) Varför bildar 1680-talet en vändpunkt i
 Frankrikes historia? d) Napoleon och Spanien. e) Om växt- och djurvärldens beroende av var-
 andra. f) Om arsenikprov. g) Om nyttan av trädplantering och trädgårdsskötsel. — 4 a) Vil-
 ken är mest värd vår beundran. Ludvig XIV eller Vilhelm III? b) Om nyttan av fotvandringar.
 — 5 (på läroverket). a) Vari består skiljaktigheten mellan de kristna kyrkorna i läran om natt-
 varden? b) Thorilds strid med den akademiska skolan c) Teckning av hemsederna un-
 der grekernas hjälteålder med ledning av skildringarna hos Homerus. d) Huru hava Nord-
 amerikans Förenta stater uppstått? e) Februarirevolutionen, dess orsaker och följder. f) Asiens
 floder. g) Med vad rätt kallas vår tid en järnålder? h) Tankar vid ett årsskifte. — 6 (på läro-
 verket). a) Den engelska episkopalkyrkan. b) Den franska smakriktningen inom 1700-talets
 svenska vitterhet. c) "Yttersta domen" af B. Lidner. d) Orsakerna till Frankrikes överlägsen-
 het under revolutionskrigen. e) Det sista fransk-tyska krigets betydelse för Europa. f) Ner-
 verna. g) Kompassen. h) Om spektroskopet och dess användning. — 7. a) Orsakerna till Na-
 poleon I:s fall. b) Varför äro turkarne i så ringa grad mottagliga för västerländsk kultur? —
 8. — 9.

Tyska, 1 t. Läsning, mest ex tempore, av Das Antikenkabinett von H. Hoffinan. Talövningar.
 Dechiffriering och översättning av Auerbach. — *Ewerth*.

Engelska, 3 t. Läsning av följande stycken i Sturzen-Becker II: Antony's Address to the Romans,
 Hamlet's Soliloquy on Death, The Country Clergyman, The History of England och The
 Spectre Bridegroom; dessutom ex tempore omkr. 10 valda sidor, vilka läxvis repeterats.
 Afzelli grammatik i förening med genomgåendet av de skriftliga arbetena, särskilt adver-
 bet, prepositionerna, konjunktionerna, interjektionerna och ordföljden. Härtill muntliga och
 skriftliga tillämpningsövningar dels ur Calwagen, dels 4 provskrivningar utan hjälpredor,
 vardera 1 timme. Övning i användandet av Björkmans och Wenström-Harlocks sv.-eng.
 ordböcker, särskilt de till grammatikkursen hörande artiklarna. Repetition av förra läsårets
 8 skriftliga översättningar. Talövningar med anslutning till Rodhe, st. 11, 15, 18, 21, 22,
 24, 25 och 26. 9 skriftliga översättningar till engelska, därav 2 på läroverket. — *Palm-
 gren*.

Franska, 4 t. Läsning av L'Ami Fritz, sid. 33 -- 59, samt av Wijkander, Recueil de Poésies fran-
 çaises, sid. 1 -- 6, 10 -- 22. Dessutom ex tempore: Augé et Petit, Histoire de France, valda
 stycken, vilka läxvis repeterats. Grammatik: av syntaxen ordföljd, artikeln, substantivet, ad-
 jektivet, räkneordet, verbets numerus och regim, infinitiven, participet och verbets upprep-
 ning. Härtill muntliga och skriftliga tillämpningsövningar ur Gullberg-Edström. Talöv-
 ningar med anslutning till lästa texter. 16 skriftliga översättningar till franska, varav 6 på
 läroverket. — *Å Blomgren*.

Historia och geografi, 3 t. Allmän historia: nya tidens tredje tidevarv. Svensk historia: från Gu-
 staf IV Adolf till närvarande tid. Geografi: de främmande världsdelarna. — *L. Blomgren*.

Filosofisk propedeutik, 1 t. Psykologi: läroboken genomgången. Logik: systemläran. — *Haller*.

Matematik, 7 t. Exponentialekvationer, läran om serier och sammansatt ränta. Plan trigonometri.
 Stereometri. Analytisk geometri: punkten och räta linjen. Lösning av geometriska upp-
 gifter, behandlade efter olika syntetiska metoder samt med algebraisk behandling. 16 skrift-
 liga uppsatser, därav 6 utarbetade på läroverket. — *Lundal*.

Naturvetenskap. *Biologi*, 1 t. Zoologi: jämförande framställning av djurens organsystem; människokroppens byggnad och förrättningar; hälsolära. Botanik: kryptogamer. – h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.

Fysik, 3 t. Dynamisk elektricitet, kap. 17--22; akustik och optik. 9 skriftliga uppsatser, därav 4 utarbetade på läroverket. -- *Lundal*.

Kemi, 2 t. De tunga metallerna. – h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.

Latinlinjen (L. 7:1).

Kristendom, 2 t. Lika och gemensamt med reallinjen. -- *Haller*.

Modersmålet, 2 t. Lika och gemensamt med reallinjen. -- *Thomson*.

Latin, 7 t. Läsning: Cicero, första talet mot Katilina; Virgilius, Aeneiden, andra boken vers 506 – 804 samt första boken (Risbergs urval); Livius, 23:dje boken kap. 11 – 49 samt 21:sta boken kap. 1 – 4, delvis ex tempore; dessutom repeterat kap. 1 – 10 i 23:dje boken. Antikviteter, mytologi och grammatik i samband med översättningen. 16 skriftliga översättningar, därav 6 på läroverket. -- *Tessing*.

Grekiska (för lin. A), 6 t. Läsning: Xenofons Anabasis böckerna II – IV av Dalsjös urval; Platons Kriton; Homeri Odysse andra och tredje sångerna. Formläran repeterad; det viktigaste av syntaxen genomgången i förening med skriftliga tillämpningsövningar. -- *Thomson*.

Tyska, 1 t. Lika och gemensamt med reallinjen. – Därför för lin. A (tillsammans med L. 7:2 A) 1 t.: grammatik; tyska ord och samtal av Schough; 16 skriftliga översättningar till tyska, därav 5 på läroverket. -- *Ewerth*.

Engelska. Lin. B, 2 t. Läsning av Massey, sid. 45 – 69. Dessutom ex tempore i Memoirs of Sherlock Holmes: stycken här och där, vilka läxvis repeterats. Mathesii syntax från Verb på syntaxen till grammatikens slut. Hårtill muntliga och skriftliga tillämpningsövningar ur Calwagen. Talövningar i anslutning till lästa texter samt Rodhe, st. 12 – 16. – Å. *Blomgren*. Lin. A, 1 t. Mathesii elementarbok: de 29 första engelska styckena; Massey: de 15 första sidorna. Till båda behöflig grammatik enl. Mathesii grammatik. – *Palmgren*.

Franska. Lin. B, 4 t. Lika och gemensamt med reallinjen.

Lin. A, 3 t. Lika och gemensamt med R. 7:1 och L. 7:1 B med undantag av 1 t. i veckan, som använts till Wijkander, sid. 10 – 14, 19 – 22; största delen av kursen i Histoire de France; verbets regim i grammatiken. – Å. *Blomgren*.

Historia och geografi, 3 t. Allmän historia: från början av andra tidevarvet i nya tidens historia till år 1815. Svensk historia: från Karl X Gustaf till Karl XIV. – L. *Blomgren*.

Filosofisk propedeutik, 1 t. Lika och gemensamt med reallinjen. – *Haller*.

Matematik, 3 t. Geometri: proportionslärans tillämpning på plangeometrien. Algebra: samband mellan rötter och koefficienter i andradradsekvationen; ekvationer av högre gradtal, som kunna lösas med tillhjälp av första och andra grads ekvationer; ekvationssystem av första, andra och högre gradtal med två eller flera obekanta. – B-linjen dessutom 2 t.: logaritmer, exponentialekvationer, aritmetiska och geometriska serier. 16 skriftliga uppsatser, därav 6 på läroverket. -- *Lindskog*.

Naturvetenskap. *Biologi* (för lin. B), 1 t. Lika och gemensamt med reallinjen. – h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.

Fysik, 2 t. Läran om värme, magnetism och elektricitet. -- *Lindskog*.

Sjunde klassens övre avdelning.

Reallinjen (R. 7: 2).

Kristendom, 2 t. Läroböckerna repeterade. — *Haller*.**Modersmålet**, 2 t. Litteraturhistoria: tiden efter 1809. Läsning av Hildebrands läsebok i svensk litteratur, del III. Föredrag, diskussions- och deklamationsövningar. Dispositionsövningar. 7 uppsatser, av vilka 4 på läroverket. — *Haller*.

Ämnen för uppsatserna:

1 (på läroverket). a) Aposteln Paulus. b) Parlamentsreformen i England 1832. c) Den schleswig-holsteinska frågan under förra århundradet. d) Nilen. e) Jordmagnetismen. f) Om vikten av självkänedom. — 2. a) Peter den stores betydelse i Rysslands historia. b) Är ett krig den största olycka, som kan drabba ett folk? — 3 (på läroverket). a) Den kristna kyrkans övergång till statskyrka. b) Huru har våra dagars världspolitik uppkommit? c) I vilka avseenden kan man säga, att Gustaf II Adolfs polska krig sammanföll med trettioåriga kriget? d) Fosforisterna och den akademiska skolan. e) Flyttfåglarnas egendomligheter. f) Nykterhetsrörelsens betydelse. — 4. a) Olika uppfattningar av Guds förhållande till världen. b) Jämförelse mellan årstiderna och människans åldrar. — 5 (på läroverket). a) Jesu liknelse om den förlorade sonen. b) Vilka syftemål fullföljde Filip II av Spanien under sin regering? c) Påvemaktens förfall under medeltidens sista århundraden. d) Minne, fantasi och schema. e) Orsakerna till det nutida Japans storhet. f) De viktigaste sädesslagen. g) Vilka fordringar ställer du på en person, som skall kunna kallas verkligt bildad? — 6 (på läroverket). a) Förebud till reformationen under medeltidens sista århundraden. b) Vilka voro orsakerna till Hollands stora betydelse under sjuttonde århundradet? c) Den oinskränkta furstemakten och merkantilismen i deras inbördes växelverkan. d) Tegnérns ställning till sin tids litterära huvudriktningar. e) Den svenska industrien. f) Rovfåglarne. g) Om betydelsen av enkla levnadsvanor. — 7. a) Jämförelse mellan Karl XII och Peter I. b) Vilka förutsättningar har Sverige att bli ett turistland?

Tyska, 1 t. Läsning av sid. 175–204 och 234–259 i tysk läsebok för skolans mellersta och högre klasser av Calwagen; talövningar. — *Ewerth*.**Engelska**, 3 t. Läsning av följande stycken i Sturzen-Becker II: The Wife, The State of the Highlands at the Time of the Revolution, Walter Scott; dessutom ex tempore omkr. 15 valda sidor i samma bok, vilka läxvis repeterats. Beasley: övning, läxvis och ex tempore, i läsning av engelska handstilar, omkr. 20 sidor, vilka även översatts. Repetition av Mathesii grammatik med muntliga och skriftliga tillämpningsövningar dels i Calwagen, dels 4 provskrivningar utan hjälpredor, vardera 1 timme. Talövningar i anslutning till valda stycken i The Spektre Bridegroom, som lästes förra läsåret. Repetition av förra läsårets 9 skriftliga översättningar. 7 skriftliga översättningar till engelska, varav 2 på läroverket. — *Palmgren*.**Franska**, 4 t. Läsning av Le Roman: dels läxvis de 26 första sidorna, dels ex tempore omkr. 30 valda sidor, vilka läxvis repeterats. Läsning av Wijkanders Recueil, sid. 1–6 och 14–16. Widholms grammatik repeterad: uttal, formlära och syntax. Härtill muntliga och skriftliga tillämpningsövningar dels ur Philph och Gullberg-Edström, dels 4 provskrivningar utan hjälpredor, vardera 1 timme. Repetition av förra läsårets 16 skriftliga översättningar. Talövningar med anslutning till 4 berättelser i Histoire de France. Orientering i Schulthess' sv.-fr. ordbok (skolupplagorna). 13 skriftliga översättningar till franska, därav 5 på läroverket. — *Palmgren*.**Historia och geografi**, 3 t. Allmän historia: repetition från nya tidens början. Svensk historia: repetition av nyare tiden. Statskunskap: huvuddragen av Sveriges grundlagar och komunal författning. — *L. Blomgren*.**Filosofisk propedeutik**, 1 t. Logik: repetition. Psykologi: läroboken genomgången. — *Haller*.

- Matematik**, 7 t. Analytisk geometri. Repetition av skolkursen. 13 skriftliga uppsatser, därav 5 på läroverket. — *Lindskog*.
- Naturvetenskap**. *Biologi*, 1 t. Elementerna av blomväxternas anatomi och fysiologi; repetition. — h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.
- Fysik*, 3 t. Mekanik. Repetition av kursen. 7 skriftliga uppsatser, därav 2 utarbetade på läroverket. — *Lundal*.
- Kemi*, 2 t. Repetition av hela kursen; geologi och mineralogi. — h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.

Latinlinjen (L. 7:2).

- Kristendom**, 2 t. Lika och gemensamt med reallinjen. — *Haller*.
- Modersmålet**, 2 t. Lika och gemensamt med reallinjen. — *Haller*.
- Latin**, 7 t. Läsning: Livius, 25:te och 26:te böckerna avslutade och repeterade; Cicero, Somnium Scipionis jämte repetition av de katilinariska talen I—II; Virgilius, 1:sta och 2:dra böckerna repeterade; Horatius, urval av carmina; extemporerad översättning av Curtius. Repetition av hela grammatiken. Antikviteter och mytologi. 13 skriftliga översättningar till svenska, därav 5 på läroverket. — *Thomson*.
- Grekiska**, 6 t. Läsning: Xenofons Anabasis, böckerna I—II av Dalsjös urval avslutade och repeterade; Platos Euthyphron; Homerus I—II: 205 av Iliaden jämte repetition av Odysseen, sång I—III. Repetition av formlära och syntax. — *Thomson*.
- Tyska**, 1 t. Lika och gemensamt med reallinjen. — Därjämte för lin. A 1 t.: lika och gemensamt med L. 7:1 A; 13 skriftliga översättningar till tyska, därav 4 på läroverket. — *Ewerth*.
- Engelska**. Lin. B, 2 t. Läsning av Massey, sid. 62—79. Repetition av realia i Bihaget i Massey och Baker's Guide. Läsning ex tempore i Memoirs of Sherlock Holmes: valda stycken, vilka läxvis repeterats. Beasley: övning, läxvis och ex tempore, i läsning av engelska handstilar, omkr. 20 sidor, vilka även översatts. Repetition av Mathesii grammatik med muntliga och skriftliga tillämpningsövningar dels ur Calwagen, dels 4 provskrivningar utan hjälpredor, vardera 1 timme. Talövningar: Rodhe, st. 15—20 med de 10 första frågorna och svaren på varje stycke. — *Palmgren*.
- Lin. A, 1 t. Afzelii elementarbok, sid. 41—90 med behövlig grammatik enligt Afzelii kortfattade engelska grammatik. — *Persson*.
- Franska**. Lin. B, 4 t. Lika och gemensamt med reallinjen. — Lin. A, 3 t. Lika och gemensamt med reallinjen med undantag av 28 timmar, vilka använts till kursivläsning, stillförhör och repetition av en del av förra läsårets skriftliga översättningar. — *Palmgren*.
- Historia och geografi**, 3 t. Allmän historia: tiden efter 1815 samt repetition av hela nya tiden. Svensk historia: nyaste tiden samt repetition från nyare tidens början. Statskunskap: huvuddragen av Sveriges grundlagar och kommunalförfattning. — *L. Blomgren*.
- Filosofisk propedeutik**, 1 t. Lika och gemensamt med reallinjen. — *Haller*.
- Matematik**, 3 t. Diofantiska ekvationer och ekvationssystem, maxima och minima, planimetri, repetition av skolkursen i algebra och geometri. — B-linjen dessutom 2 t.: trigonometri samt repetition av B-linjens särskilda kurs; 13 skriftliga uppsatser, därav 5 utarbetade på läroverket. — *Lundal*.
- Naturvetenskap**. *Biologi*, 1 t. Lika och gemensamt med reallinjen. — h. t. *Hagelin*, v. t. *Sjögren*.
- Fysik*, 2 t. Akustik och optik. Repetition av skolkursen. — *Lundal*.

5. Nya läroböcker.

Under läsåret äro införda följande nya läro- och läseböcker:

Albin Hildebrand, Lärobok i kyrkohistorien, att användas i klass 6;

Stead, Stories from Sandford and Morton;

„ Story of Aladdin;

samt på försök att användas under detta läsår:

S. Tessing, Latinsk skolgrammatik, i ring I;

C. G. Grimberg, Sveriges, Norges och Danmarks historia för realskolan, I för klass 1, II för klass 2;

Magnus Höjer, Översikt av Sveriges nyaste historia jämte grundlinjer av statskunskap, för klass 6;

O. Montelius och E. Hildebrand, Kulturhistorisk översikt av forntidens och medeltidens svenska historia, för ring I;

S. Boëthius, Kulturhistorisk översikt av forntidens och medeltidens allmänna historia, för ring I;

Ekedahl och Enghoff, Lärobok i allmän geografi, för klass 6;

Carlson och Fagerlund, Skolgeografi, andra kursen, för ring I och (senare delen) klass 6;

C. A. M. Lindman, Botanikens första grunder, för klass 2;

T. Fischer, Människokroppen och dess vård, för klass 6;

C. A. Mebius, Handledning vid undervisningen i fysik i realskolans fjärde klass, för klass 4;

Jäderin och Charlier, Stjärnvärlden, för klass 6 och ring I.

6. Undervisning i välskrivning

har på lärorummet övats, huvudsakligen efter Holmqvistska metoden, med 1:a klassen 2 timmar i veckan, med 2:a klassen 2 timmar och med 3:e klassen 1 timme; några, de mest försigkomna, hava övats i textning och rundskrift. — *Rune*.

7. Undervisningen i teckning.

Läroböcker och undervisningsmateriel.

„Lärobok i geometrisk konstruktionsritning för de allm. läroverken“ av P. Henriques och C. Verner; Dekorative Vorbilder. „De första grunderna i lavering med tusch“ av E. Klingström; „De första grunderna i skuggläggning med penna“ av H. Hörlin; „Pennteckningsstudier“ av O. Lindberg; Övningsblad i akvarellmålning. Klotsar av glas och trä. Tillämpningsmodeller av trä för linearritning och frihandsteckning. Dresdnergipser; diverse gipser från tekniska skolans i Stockholm gipsgjuteri. Diverse varor av porslin, terracotta och lera. Husgerådssaker och verktyg. Pressade växter.

Övningskurser.

Realskolan.

Klass 1, 1 t. Teckning på vitt papper efter förteckning på svarta taflan och efter enkla fristående föremål i projektion; lättare färgläggning; hemuppgifter.

„ 2, 1 t. Teckning efter fristående föremål i projektion; lättare färgläggning; hemuppgifter.

„ 3, 2 t. „ „ „ „ „ teckning av plana gipsornament; färgläggning; hemuppgifter.

„ 4, 2 t. Teckning efter fristående föremål i projektion; teckning av pressade växter, färgläggning; hemuppgifter. Linearritning: ritinstrumentens användning; enklare geometriska konstruktioner i ett plan.

Klass 5, 2 t. Teckning av pressade växter; perspektivisk teckning av klotsar och andra fristående föremål; färgläggning; penselteckning. Lineärritning: plana geom. konstruktioner samt de första grunderna av projektionsläran.

„ 6, 2 t. Teckning av fristående föremål med återgivande av skuggor och färger; kolteckning; penselteckning. Lineärritning: projektionslära; uppritning av verkliga föremål; krokiteckning.

Reallinjen.

Ring I, 2 t. Teckning av gips samt pressade växter; teckning av fristående föremål med återgivande av skuggor och färger i pastell och kol; akvarellmålning. Lineärritning: projektionslära; uppritning av verkliga föremål.

Klass 6:2, 3 t. Teckning av fristående föremål i trä, porslin samt lera, uppstoppade fåglar med återgivande av skuggor och färger i pastell och akvarell. Kolteckning. Pennteckning. Lineärritning: runda kroppar; uppmätning och uppritning av verkliga föremål såsom verktyg, möbler o. dyl. med färgläggning.

„ 7:1, 2 t. Pastellmålning; laving; kolteckning; pennteckning. Lineärritning: krokiteckning, uppmätning och uppritning av verkliga föremål; geometrisk skugglära.

„ 7:2, 2 t. Pastell- och akvarellmålning; skuggning i krita, blyerts och kol av ornament och figurer. Lineärritning: geom. skugglära; perspektivlära; tillämpningar på verkliga föremål.

Latinlinjen.

Ring I, 2 t. Frihandsteckning i likhet med R. I. Lineärritning: projektionslärans grunder med tillämpning på verkliga föremål.

Klass 6:2B, 2 t. Frihandsteckning i likhet med R. 6:2. Lineärritning: projektionsläran med tillämpningar; runda kroppar.

„ 7:1B, 1 t. Pastellmålning; skuggning i krita och kol. Lineärritning: krokiteckning; uppmätning och uppritning av verkliga föremål med färgläggning.

„ 7:2B, 1 t. Pastellmålning; skuggning i kol av ornament. Lineärritning: lika med L. 7:1B.

Lineärritning har övats under hela höstterminen. De lärjungar, som ej hunnit avsluta de lagstadgade kurserna under denna tid, hava vid vårterminens början fått fortsätta med dessa övningar, så att kurserna blivit genomgångna.

Frivillig teckning

har ägt rum två timmar i veckan. Antalet däri deltagande lärjungar utgjorde under höstterminen 37 och under vårterminen 40. Under den frivilliga teckningen hava lärjungarna dels fortsatt med de ritningar, som voro i arbete under de obligatoriska teckningstimmarna, dels ritat saker, som ligga utanför den lagstadgade planen för teckningsundervisningen, såsom monogram, textningar, studier av djur, fåglar, kranier samt utvecklingsstadier hos växter, vilka samtliga teckningar sedan färglagts. Dessutom hava åt flera lärjungar utlånats planscher för frivilligt hemarbete.

8. Undervisningen i sång och instrumentalmusik.

A) Musikens teori och sång.

Sångklass I (lärjungar i kl. 1). Onsd. 9,50 – 10,35, torsd. 2,45 – 3,30. Elementarsång: allmän musikteori, tonbildnings-, tonträfnings- och taktövningar. Körsång: stycken ur "Normal-sångbok" av C. J. Berg m. fl.; koraler.

- Sångklass II (lärjungar i kl. 2, 3 o. 4). Onsd. 2,15–2,30, fred. 9,50–10,35, lörd. 2,45–3,15. Elementarsång: lika med sångklass I. Körsång: Unisona sånger ur sångsamlingen: "Sjung, svenska folk" samt valda fyrstämmiga ur Sv. skolkvartetten.
- „ III (lärjungar i kl. 5, 6 och ring I). Tisd. 2,45–3,30, lörd. 2,45–3,30. Elementar- och körsång lika med föreg.
- „ IV (lärjungar i klass 6 och ring I samt i 6:2 och kl. 7). Onsd. o. lörd. 2,45–3,15. Körsång: lika med föreg.
- Sångklass I bildar den lägre köravdelningen och sångklasserna 2, 3 o. 4 utgöra den högre.

B) Instrumentalmusik

har övats tisd. och fred. 5,30–7. Undervisning har meddelats i violin-, piano- och orgelspelning. Följande arbeten ha använts: Hennings violinskola, Hirsch's bibliotek för violinister, Bocklets pianoskola, Sonatiner, samlade och utgivna av Kleinmichel, Lunds orgelskola, orgelalbum av Hägg, m. m. Vid samspelning har förekommit inövning av stycken för piano, orgel och violer.

9. Undervisningen i gymnastik och militärövningar.

A) Gymnastik och fäktning.

Gymnastikövningarna hava för alla klasserna pågått $\frac{3}{4}$ timme 4 gånger i veckan, av- och påklädseln ej inberäknad, varunder en fullständig pedagogisk dagövning genomgåts.

Klass 6, ring I, samt klasserna 6:2 och 7:1 hava 2 gånger i veckan, under $\frac{3}{4}$ timme varje gång, övats i florettfäktning.

I frivillig florettfäktning och sabelhuggning, som vardera ägt rum en timme i veckan, hava 10 st. lärjungar ur klasserna 7:1 och 7:2 deltagit.

Vid gymnastikövningarna hava lärjungarna varit fördelade på 4 avdelningar med följande antal i varje:

Höstterminen 1906:

1:sta avdelningen klass 1 och 2	43
2:dra » » 3 » 4	46
3:dje » » 5, 6 och ring I	62
4:de » » 6:2 och 7	68

Vårterminen 1907:

1:sta avdelningen klass 1 och 2	43
2:dra » » 3 » 4	46
3:dje » » 5, 6 och ring I	59
4:de » » 6:2 och 7	65

Övningstiderna ha varit följande:

Gymnastik:

1:sta avdeln. månd., tisd., torsd., fred. kl. 9,50–10,35 f. m.

2:dra » månd. } kl. 8,55–9,40 f. m., onsd. } kl. 9,50–10,35 f. m.
 » torsd. } lörd. }

3:dje » tisd., onsd., fred., lörd. kl. 8,55–9,40 f. m.

4:de » tisd. } kl. 1,50–2,35 e. m., månd. } kl. 2,45–3,30 e. m.
 » fred. } torsd. }

Fäktning:

Klass 6 och ring I månd., torsd. kl. 1,50–2,35 e. m.

» 6:2 och 7:1 onsd., lörd. kl. 1,50–2,35 e. m.

Tabellarisk uppgift å antalet lärjungar, som på grund av nedanstående orsaker icke deltagit i de ordnade kroppsövningarna eller hänvisats till särskild avdelning eller rote för svagare lärjungar.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Termin och klasser	S j u k d o m a r												Andra orsaker	Summa	Hela antalet närvarande lärjungar
	I syn- och hörselorganerna	I nervsystemet	I cirkulationsorganerna	I andedräktisorganerna	I matsmältningorganerna	I urin- och könsorganerna	I rörelseorganerna och bensystemet	Medfödd missbildning	Tarmbräck	Allmän svaghet	Andra sjukdomar	Summa			
<i>Vårterminen 1906:</i>															
Icke deltagande:															
klasserna 1 - 5	-	-	1	-	-	1	1	-	1	2	1	7	-	7	125
» 6, 1, 7	-	-	7	-	-	-	-	-	1	1	5	14	-	14	103
Summa	-	-	8	-	-	1	1	-	2	3	6	21	-	21	228
Hänvisade till svagavdelning eller svagrote:															
klasserna 1 - 5	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	3	-
» 6, 1, 7	-	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	3	-	3	-
Summa	-	-	4	-	-	-	1	-	1	-	-	6	-	6	-
<i>Höstterminen 1906:</i>															
Icke deltagande:															
klasserna 1 - 5	-	-	1	-	-	-	1	-	2	-	1	5	-	5	124
» 6, 1, 7	-	-	7	-	-	1	-	-	1	-	3	12	-	12	110
Summa	-	-	8	-	-	1	1	-	3	-	4	17	-	17	234
Hänvisade till svagavdelning eller svagrote:															
klasserna 1 - 5	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-
» 6, 1, 7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Summa	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-

Vårterminen 1906:

Lärjungarna i 7:2 hava ej deltagit i florettfäktning.

Antalet av i gymnastikövningarna icke deltagande har sedan förra terminen ökats med 4; antalet till svagrote hänvisade har minskats med 1.

De olika arterna av fall under rubriken «andra sjukdomar» äro: öron- och blindtarmsinflammation, nedtryckt näsben och huvudvärk.

Höstterminen 1906:

Lärjungarna i 7:2 hava ej deltagit i florettfäktning.

Antalet av i gymnastikövningarna icke deltagande har sedan förra terminen minskats med 4; antalet till svagrote hänvisade har minskats med 4.

De olika arterna av fall under rubriken «andra sjukdomar» äro: blindtarmsinflammation, huvudvärk och skrofler.

B) Militärövningar.

Redogörelse över militärövningarna år 1906.

a) Militärövningarna togo sin början tisdagen den 28 aug. och avslutades onsdagen den 19 september. Tidsfördelningen har under övningarna varit följande:

	I	II	III	IV
F. b. målskjutning och skjutning	30	30	30 ¹ / ₂	25
Exercis	16	14	9 ¹ / ₂	6
Instruktion	10	10	10	7
Avstånds-mätning och bedömning	—	3	7	9
Fältmarsch	4	3	3	3
Tjänstgöring som befäl	—	—	—	10
Summa tim.	60	60	60	60

b) Samtliga föreskrivna övningar hava medhunnits.

c) Under övningarna har i regel varje klass utgjort en övningsavdelning och har antalet elever i avdelningarna I—IV utgjort respektive 27, 23, 27, 22, varförutom 12 icke vapenföre elever tjänstgjort som ammunitionsredogörare, laddare, markörer och skrivbiträden.

d) Övningarna hava letts av undertecknad, som till denna tjänstgöring blivit kommenderad.

e) Inspektion av övningarna har förrättats lördagen den 8 sept. av chefen för Kungl. Västgöta regemente.

f) Förmånligt för övningarna skulle vara, om under ett kommande år 1) antalet 6,5 mm. gevär m/96 ökades till 30 st., varigenom det skulle bliva möjligt att utrusta en hel övningsavdelning med dessa vapen; 2) antalet blindpatroner per man ökades till 10 st.; 3) för varje i övningarna deltaande elev ansloges 10 st. exercispatroner (lös ammunition) att användas i förberedande målskjutningsövningar huvudsakligast av de elever, som visa sig vara nervösa eller skotträdda.

g) Sammandrag av skjutprotokoll närslutas.

Vänersborg den 19 september 1906.

Henrik Malling.

Löjtnant vid Kungl. Västgöta regemente.

B. Lärarna.

10. Lärarnas tjänsteåligganden under höstterminen 1906.

Rektor *N. Lindskog*:

matematik i R. 7:2 7 t.
 " i L. 7:1 3 "
 " i L. 7:1 B. 2 "
 fysik i L. 7:1 2 "
 " i L. 6:2 1 " = 15 t.
 matematiska skripta i R. 7:2 och L. 7:1 B.

Lektor *S. Tessing*:

latin i L. 7:1 7 t.
 " i L. 6:2 6 "
 " i L. I 6 "
 historia i I 3 " = 22 t.
 latinska skripta i L. 7:1 och L. 6:2.

Lektor *E. M. Haller*:

kristendom i 7:2	2 t.
” i 7:1	2 ”
” i L. 6:2	2 ”
” i R. 6:2	2 ”
” i I.	2 ”
” i 6	2 ”
” i 4	2 ”
modersmålet i 7:2	2 ”
filos. prop. i 7:2	1 ”
” ” i 7:1	1 ”
vakt vid skrivning i 6:2	1 ” = 19 t.
svenska skripta i 7:2,	
morgonböner varannan vecka,	
skolgudstjänst en söndag varannan månad,	
klassföreståndare i L. 7:1.	

Lektor *J. A. Thomson*:

modersmålet i 7:1	2 t.
latin i L. 7:2	7 ”
grekiska i L. 7:2 A	6 ”
” i L. 7:1 A	6 ” = 21 t.
svenska skripta i 7:1,	
latinska ” i L. 7:2,	
klassföreståndare i L. 7:2.	

Lektor *J. F. Palmgren*:

engelska i L. 7:2 B	2 t.
” i R. 7:2	3 ”
” i L. 7:1 A	1 ”
” i R. 7:1	3 ”
franska i 7:2	3 ”
” i L. 7:2 B + R. 7:2	1 ”
” i L. 6:2	4 ”
” i R. 6:2	4 ” = 21 t.
engelska skripta i R. 7:2 och R. 7:1,	
franska ” i 7:2 och R. 6:2,	
klassföreståndare i R. 7:2.	

Lektor *A. E. Lundal*:

matematik i L. 7:2	3 t.
” i L. 7:2 B	2 ”
” i R. 7:1	7 ”
fysik i L. 7:2	2 ”
” i R. 7:2	3 ”
” i R. 7:1	3 ”
” i R. 6:2	2 ” = 22 t.

matematiska skripta i L. 7:2 B och R. 7:1,
fysikaliska ” i R. 7:2 och R. 7:1,
klassföreståndare i R. 7:1.

Lektor *L. S. Blomgren*:

modersmålet i L. 6:2	2 t.
hist. o. geogr. i L. 7:2	3 ”
” ” i R. 7:2	3 ”
” ” i L. 7:1	3 ”
” ” i R. 7:1	3 ”
” ” i L. 6:2	3 ”
historia i 6	4 ”
geografi i 6	2 ” = 23 t.
svenska skripta i L. 6:2,	
klassföreståndare L. 6:2.	

Adjunkt *K. Ewerth*:

tyska i 7:2	1 t.
” i L. 7:A	1 ”
” i 7:1	1 ”
” i L. 6:2	1 ”
” i L. 6:2 A	1 ”
” i R. 6:2	1 ”
” i I.	2 ”
” i 6	3 ”
” i 5	4 ”
” i 2	6 ” = 21 t.
tyska skripta i L. 7:A, L. 6:2 A, I, 6 och 5,	
klassföreståndare i I.	

Adjunkt *G. Wetterlundh*:

kristendom i 5	2 t.
” i 3	3 ”
” i 2	3 ”
” i 1	3 ”
modersmålet i 5	3 ”
tyska i 4	4 ”
engelska i 5	5 ” = 23 t.
svenska skripta i 5,	
tyska ” i 4,	
morgonböner varannan vecka,	
skolgudstjänst en söndag varannan månad,	
klassföreståndare i 5.	

Adjunkt *O. F. Jonsson*:

modersmålet i R. 6:2	2 t.
” i 3	6 ”
grekiska i L. 6:2 A	6 ”

tyska	i 3	6 t.
historia	i 3	3 "
geografi	i 2	2 "
svenska skripta i R. 6:2 och 3,		
klassföreståndare i 3.		= 25 t.

Adjunkt *A. Persson:*

modersmålet	i 1	5 t.
tyska	i 1	6 "
engelska	i L. 7:2 A	1 "
"	i L. 6:2 B	3 "
"	i 4	5 "
historia	i 1	2 "
geografi	i 1	2 "
naturlära	i 1	2 "
klassföreståndare i 1.		= 26 t.

Vik. adjunkt *Å. L. Blomgren:*

engelska	i L. 7:1 B	2 t.
"	i R. 6:2	3 "
"	i I	2 "
"	i R. I	1 "
"	i 6	4 "
franska	i 7:1	3 "
"	i L. 7:1 B + R. 7:1	1 "
"	i 6	2 "
"	i 5	2 "
vakt vid skrivning	i 6:2	1 "
engelska skripta	i R. 6:2, R. I och 6,	
franska	" i 7:1,	
klassföreståndare i 6.		= 21 t.

Vik. adjunkt *K. A. Stalin:*

matematik	i L. 6:2	3 t.
"	i L. 6:2 B	1 "
"	i R. I	7 "
"	i 4	5 "
fysik	i I	2 "
"	i R. I	1 "
"	i 6	2 "
"	i 5	1 "
matematiska skripta i L. 6:2 och R. I.		= 22 t.

Vik. adjunkt *K. H. K. Hagelin:*

naturlära	i 3	2 t.
biologi	i L. 7:2 B + R. 7:2	1 "

biologi	i L. 7:1 B + R. 7:1	1 t.
"	i L. 6:2 B	1 "
"	i R. 6:2	1 "
"	i I	1 "
"	i 6	2 "
"	i 5	2 "
"	i 4	1 "
kemi	i R. 7:2	2 "
"	i R. 7:1	2 "
"	i R. 6:2	2 "
"	i R. I	2 "
"	i 6	1 "
"	i 5	2 "
granskning av herbarier.		= 23 t.

Vik. adjunkt *G. R. E. Törnquist:*

modersmålet	i 6	3 t.
matematik	i R. 6:2	6 "
"	i L. I	5 "
"	i 6	5 "
"	i 5	4 "
svenska skripta i 6,		
matematiska skripta i R. 6:2 och L. I,		
klassföreståndare i R. 6:2.		= 23 t.

Vik. adjunkt *G. O. A. Hallbäck:*

modersmålet	i I	3 t.
"	i 4	4 "
hist. o. geogr.	i R. 6:2	3 "
historia	i 5	3 "
"	i 4	3 "
geografi	i I	2 "
"	i 4	2 "
matematik	i I	4 "
vakt vid skrivning	i 6:2	1 "
svenska skripta i I och 4,		
klassföreståndare i 4.		= 25 t.

Extra lärare *E. Fjellander:*

modersmålet	i 2	5 t.
historia	i 2	3 "
geografi	i 5	2 "
"	i 2	2 "
matematik	i 3	5 "
"	i 2	5 "

naturlära i 2	2 t.		
fysik i 4	2 " = 26 t.		
klassföreståndare i 2.			
			Musiklärare <i>E. N. Ullman:</i>
			musikens teori och sång 6 t.
			instrumentalmusik 4 " = 10 t.
			Gymnastiklärare <i>A. T. Warodell:</i>
Vik. teckn.-lärare <i>C. W. Rune:</i>			pedagogisk gymnastik 16 t.
teckning	25 t.		fäktning 4 " = 20 t.
välskrivning	5 " = 30 t.		

Under vårterminen har adjunkt *K. J. F. Sjögren* haft samma tjänsteåligganden, som under höstterminen tillkommo vik. adjunkt *Hagelin*, samt vik. adjunkt *K. V. Hansson* till 1 mars och adjunkt *G. Setterberg* efter 1 mars desamma, som förut tillkommo vik. adjunkt *K. A. Stalin*.

II. Tjänstledighet har åtnjutits

av rektor *Lindskog* under tiden 2 dec. – 14 dec. för fullgörande av offentligt uppdrag;
 „ adjunkt *Bergman* under läsåret för sjukdom;
 „ „ *von Sydow* „ „ „ hälsans vårdande;
 „ „ *Setterberg* under höstterminen för idkande av teologiska studier, under vårterminen till den 1 mars för sjukdom;
 „ „ *Wendbladh* under vårterminen för att fortsätta sin tjänstgöring som extra lärare vid högre allm. läroverket i Härnösand;
 „ „ teckningslärarinnan fru *Henning* under läsåret för sjukdom;
 „ „ gymnastikläraren *Warodell* från och med den 3 november till läsårets slut för sjukdom.

12. Förordnade hava varit

såsom vikarier:

lektor *Lundal*, förordnad att uppehålla rektorsbefattningen och delvis undervisningen under rektor *Lindskogs* tjänstledighet;
 fil. lic. *Å. L. Blomgren* under läsåret för adjunkt *Bergman*, men beviljad ledighet från förordnandet på grund av sjukdom från och med 22 januari till och med den 21 mars;
 fil. kand. *K. A. Stalin* under höstterminen för adjunkt *Setterberg* samt delvis för rektor *Lindskog*;
 fil. kand. *K. H. K. Hagelin* under höstterminen, till den 1 december för att uppehålla en ledig adjunktstjänst, därefter för adjunkt *Sjögren*;
 fil. kand. *G. R. E. Törnquist* under läsåret för adjunkt *von Sydow* samt delvis för rektor *Lindskog*;
 fil. kand. *G. O. A. Hallbäck* under höstterminen för att uppehålla en ledig adjunktstjänst, under vårterminen för adjunkt *H. G. Wendbladh*;
 fil. stud. *K. V. Hansson* under vårterminen till 1 mars för adjunkt *Setterberg*;
 banktjänsteman *E. Eriksson* under tiden 22 januari – 21 mars för adjunkt *Bergman*;
 teckningslärare *C. W. Rune* under läsåret för teckn.-lärarinnan *Henning*;
 löjtnant *O. Presto* från och med den 3 november till höstterminens slut för gymnastiklärare *Warodell*;
 underlöjtnant *C. J. G. Carlberg* under vårterminen till och med den 27 april för densamme;
 underlöjtnanten i reserven *K. E. Dahlin*, från och med den 28 april till vårterminens slut för densamme;

såsom extra lärare:

fil. kand. *E. Fjellander* under läsåret.

13. Vid vårterminens slut 1906 avgick från läroverket adjunkt *P. G. Bergin*, som den 27 mars s. å. i nåder beviljats sökt avsked med pension och under återstoden av terminen uppehöll den lediga tjänstbefattningen. Med ännu vid denna ålder bibehållen spänstighet och obrutna krafter kan han nu ägna mera tid än förut åt de kommunala angelägenheterna, för vilka han alltid visat stort intresse och i vilka han gjort en värdefull insats. Från läroverket bringas honom härmed ett tack för mångårigt plikttroget arbete och en önskan, att det må förunnas honom att ännu länge få verka, till glädje för sin omgivning och till nytta för vårt samhälle.

Den 13 juli 1906 utnämndes adjunkten vid läroverket fil. doktor *L. S. Blomgren* till lektor i historia och geografi härstädes från och med den 1 augusti. Denna lektorsbefattning var nyinrättad och trädde i enlighet med planen för den nya läroverksorganisationen i stället för den adjunksbefattning, som efter adjunkt von Hackwitz' avgång 1905 överflyttats till annat läroverk.

Den 23 november 1906 utnämndes fil. kandidaten *K. J. F. Sjögren* till adjunkt vid läroverket från och med den 1 december i ämnena biologi och kemi.

Den 31 december 1906 utnämndes fil. kandidaten *Hj. G. Wendbladh* till adjunkt vid läroverket från och med den 1 januari 1907 i ämnena modersmålet, historia och geografi.

Genom dessa båda utnämningar äro ledigheterna efter adjunkt Bergin och adjunkt Blomgren fyllda. De till läroverket befordrade lärarna hava om sig meddelat följande biografiska notiser.

Karl Josef Ferdinand Sjögren är född den 19 mars 1880 i Hjäsås, Skåne, där fadern var folkskollärare, avlade studentexamen i Kristianstad 1898, fil.-kand.-examen i Lund 1902, genomgick provår vid högre realläroverket å Norrmalm i Stockholm v. t. och h. t. 1904, tjänstgjorde v. t. 1903 som vik. adj. i Västervik, h. t. 1903 som extralärare i Trelleborg, v. t. 1905 som vik. adj. i Västervik, h. t. 1905—h. t. 1906 som extralärare i Linköping, utnämndes i nov. 1906 till adj. i biologi och kemi i Vänersborg.

Hjalmar Georg Wendbladh är född den 25 september 1866 i Hällnäs församling av Uppsala län; föräldrar kyrkoherden Oscar L. Wendblad och Hilda M. L. Björck; intogs höstterminen 1876 vid Uppsala h. allm. läroverk och avlade mogenhetsexamen därstädes den 20 maj 1885; inskrevs som student vid Uppsala universitet höstterminen 1886; avlade fil. kand.-examen den 29 januari 1891 samt kompletterade samma examen den 14 december 1898 och 30 maj 1899; genomgick provår vid Uppsala h. allm. läroverk läsåret 1899—1900; har tjänstgjort som vik. kollega vid Skellefteå l. allm. läroverk vårterminen 1898, som vik. adjunkt vid Umeå folkskoleseminarium läsaren 1900—1905 samt därefter som extralärare vid Härnösands h. allm. läroverk; utnämndes till adjunkt i modersmålet, historia och geografi vid Vänersborgs h. allm. läroverk den 31 december 1906 samt åtnjuter tjänstledighet från denna befattning för att under vårterminen 1907 fortfarande uppehålla en extralärarebefattning vid Härnösands h. allm. läroverk.

14. Den 1 maj detta år är ingen lärareplats vid läroverket ledig.

C. Lärjungarna.

15. De närvarande lärjungarnas antal.

Höstterminen 1906.

Klasser och ring	Gemen- samma linjen	Reallinjen	Latinlinjen		Summa
			utan	med	
			grekiska		
1	23	—	—	—	23
2	20	—	—	—	20
3	15	—	—	—	15
4	32	—	—	—	32
5	34	—	—	—	34
6	15	—	—	—	15
I	—	13	8	—	21
6:2	—	19	7	2	28
7:1	—	16	9	5	30
7:2	—	9	4	3	16
Summa	139	57	28	10	234

Vårterminen 1907.

Klasser och ring	Gemen- samma linjen	Reallinjen	Latinlinjen		Summa
			utan	med	
			grekiska		
1	23	—	—	—	23
2	22	—	—	—	22
3	13	—	—	—	13
4	34	—	—	—	34
5	33	—	—	—	33
6	15	—	—	—	15
I	—	12	8	—	20
6:2	—	19	7	2	28
7:1	—	16	9	4	29
7:2	—	9	4	4	17
Summa	140	56	28	10	234

Ingen frånvarande under någondera terminen.

16. —

17. —

18. Under höstterminen hava de lärjungar i sjunde klassen, som läsa grekiska, näml. 5 i nedre sjunde och 3 i övre sjunde klassen, tillika begagnat sig av undervisningen i engelska. I femte klassen hava 21 och i sjätte klassen 12 begagnat sig av den frivilliga undervisningen i franska. Av dessa hava 17 i femte och 7 i sjätte klassen åtnjutit befrielse från undervisningen i teckning.

19. *Antal i teckning, i musik samt i gymnastik och militärovnningar undervisade lärjungar höstterminen 1906.*

Avdelningar och linjer	Närvarande lärjungar	Teckning			Musik		Gymnastik och militärovnningar	
		Lärjungar, som deltagit			Lärjungar, som undervisats i		Lärjungar, som deltagit i	
		i obligatorisk teckning	i frivillig teckning och därjämte obligatorisk	endast i frivillig teckning	musikkens teori och sång	instrumental-musik	gymnastik och fäktning	militärovnningar
1	23	23	4	—	23	3	22	—
2	20	20	9	—	20	2	20	—
3	15	15	6	—	11	2	14	—
4	32	32	10	—	16	7	32	—
5	34	17	4	—	14	7	31	—
6	15	8	1	—	5	—	11	11
R. I	13	13	1	—	3	1	12	12
L. I	8	8	—	—	2	2	7	7
R. 6:2	19	19	—	—	5	1	18	18
L. 6:2	9 { B 7 A 2	7	—	—	4	1	9	9
R. 7:1	16	16	1	—	8	—	14	14
L. 7:1	14 { B 9 A 5	9	—	—	7	3	12	13
R. 7:2	9	9	1	—	2	—	9	9
L. 7:2	7 { B 4 A 3	4	—	—	5	1	6	6
Gemens. linjen	139	115	34	—	89	21	130	11
Reallinjen	57	57	3	—	18	2	53	53
Latinlinjen . . .	38 { B. I, 6:2 o. 7 28 A. 6:2 o. 7 10	28	—	—	18	7	34	35
Summa	234	200	37	—	125	30	217	99

20. Antalet ämnen, i vilka hemläxor blivit för varje dag lärjungarna föresatta, ävensom den dagliga överläsningstiden hava varit fördelade på ungefär följande sätt.

I klass	1	dagl. hemläxor i	2	ämnen, överläsningstid i	medeltal	55	min.
"	2	"	"	i 3	"	45	"
"	3	"	"	i 3	"	42	"
"	4	"	"	i 3 à 4	"	1 tim. 6	"
"	5	"	"	i 3 à 4	"	1 " 57	"

I klass 6 dagl. hemläxor i 4 ämnen, överläsningstid i medeltal 1 tim. 52 min.

" ring R. I	"	"	i 4	"	"	"	1	"	38	"
" " L. I	"	"	i 4	"	"	"	2	"	7	"
" klass R. 6:2	"	"	i 4	"	"	"	2	"	42	"
" " L. 6:2	"	"	i 4	"	"	"	2	"	15	"
" " R. 7:1	"	"	i 4	"	"	"	2	"	41	"
" " L. 7:1	"	"	i 4	"	"	"	2	"	32	"
" " R. 7:2	"	"	i 4	"	"	"	3	"		"
" " L. 7:2	"	"	i 4	"	"	"	3 1/4	"		"

I ovanstående arbetstimmar är icke inberäknad den tid, som åtgår till utarbetande av hemskripta. Härtill åtgå i varje vecka 2 timmar för ring I, 2 1/2 à 3 för R. 6:2, 3 à 4 för L. 6:2, 5 à 6 för klass 7.

Till förberedelse till måndagarna har arbetet minskats, så att 1:sta och 2:dra klassen haft läxfritt, 3:dje klassen 1 läxa, 4:de 2, 5:te, 6:te och 7:de klassen 3 samt ring I och 6:2 2 läxor.

21. Angående lärljungarnas kroppsbyggnad och allmänna hälsotillstånd har läroverkets läkare avgivit följande uppgifter.

Tabellarisk uppgift över lärljungarnas kroppsbyggnad och allmänna hälsotillstånd samt över antalet närsynta och döva.

a) Vårterminen 1906.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Klass	Antal lärljungar	Medel-			Lidande av bleksot	Ofta besvärade av huvudvärk	Ofta besvärade av näsblod	Närsynthetsgrad			Summa närsynta	Lidande av dövhet
		ålder	längd	vikt				Under 3 D	3-6 D	Över 6 D		
1	18	10			—	1	—	—	—		—	
2	15	15 ¹ / ₁₅			1	—	1	—	—		—	
3	33	13 ¹ / ₃₃			—	—	—	3	—		3	
4	27	14 ¹⁹ / ₂₇			2	1	—	—	—		—	
5	32	15 ¹⁶ / ₃₂			—	—	—	1	2		3	
6:1	39	16 ²¹ / ₃₉			1	2	2	2	—		2	
6:2	32	17 ¹⁸ / ₃₂			—	1	—	6	3		9	
7:1	18	18 ¹⁴ / ₁₈			—	—	—	1	—		1	
7:2	14	19 ⁸ / ₁₄			—	—	—	—	—		—	
Summa	228				4	5	3	13	5		18	

b) Höstterminen 1906.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	23	9 ¹⁸ / ₂₃			—	1	1					
2	20	11 ¹ / ₂₀			—	1	—					
3	15	12 ³ / ₁₅			—	—	—					
4	32	13 ⁵ / ₃₂			1	—	—					
5	34	14 ²⁶ / ₃₄			—	2	—					
6	15	15 ¹² / ₁₅			—	1	1					
Ring I	21	15 ¹⁴ / ₂₁			—	—	—					
Kl. 6:2	28	16 ³ / ₂₈			—	1	2					
" 7	46	18 ⁴ / ₄₆			—	—	—					
Summa	234				1	6	4					

Tabellarisk uppgift å antalet sjuka och sjukdomar bland lärjungarna.

a) Vårterminen 1906.

1	2	3	4	5	6	7
Sjukdomar	Närvarande lärjungar	Sjuka personer	Sjukdomsfall	Sjukdagar	Döda	Anmärkningar
III. 15. Parotitis epidem.	228	2	2	13		
” 16. Influenza		1	1	5		
” 20. Erysipelas		1	1	5		
VIII. 75. Neuralgia		1	1	2		
XII. 16. b) Pneumonia acuta		1	1	12		
XIII. 174. Angina tonsillaris		8	8	29		
XVI. 229. a) Rheumatism. musc. acutus		1	1	3		
XIX. 294. Distorsio		1	1	10		
” 296. Vulnus		1	1	4		

b) Höstterminen 1906.

1	2	3	4	5	6	7
III. 15. Parotitis	234	12	12	97		
” 20. Erysipelas		1	1	11		
X. 236. Otitis		1	1	6		
XI. 154. Lymphadenitis		1	1	34		
XIII. 174. Angina tonsillaris		15	15	61		
XIX. 294. Distorsio		1	1	15		

22. —

23. Av de under läsåret inskrivna hava förut bevästat läroverk, näml. senast	
folkskola	18
allmänt läroverk	12
enskilt "	13
endast undervisats i hemmen	5
	Summa 48

Bland de å raden för "folkskola" uppförda lärjungarna hava 4 efter avgången från folkskolan åtnjutit enskild undervisning såsom förberedelse för inträde vid läroverket.

24. Under vårterminen 1906 hava följande lärjungar, som genomgått läroverkets sjunde klass, avlagt godkänd *mogenhetsprövning*.

Realister:

<i>B. Gustaf G. Ahlmann</i>	till tekniska högskolan,
<i>Agne Wilhelmsson Bark</i>	" universitet,
<i>Sten Axelsson Ehrling</i>	" militäryrket,
<i>Johan F. Flodin</i>	utan uppgivet ändamål,
<i>Alfred Jerdén</i>	till tekniska högskolan,
<i>Per F. S. Kihlberg</i>	" universitet,
<i>M. Herbert Breithaupt-Meyer</i>	" militäryrket,
<i>Tor Hj. Odqvist</i>	" "
<i>A. Werner Svensson</i>	" handelsinstitut,
<i>K. J. Peder Wittrock</i>	" tekniska högskola n

latinare, icke grek:

<i>A. Gunnar Nordström</i>	till militäryrket,
--------------------------------------	--------------------

latinare, greker:

<i>Erik O. Enander</i>	till universitet,
<i>Axel E. Bäckner</i>	" "

25. I övrigt hava under år 1906 följande lärjungar *avgått* från läroverket:

Under vårterminen och påföljande mellantermin:

från klass 1	<i>Rolf C. O. A. Fredholm</i>	till annat allmänt läroverk,
" " 2	<i>John E. Böhme</i>	" " " "
" " "	<i>Sten O. Möller</i>	" " " "
" " 3	<i>H. Tage Hedman</i>	" " " "
" " 4	<i>Elis R. Barkstedt</i>	" fotograf,
" " "	<i>K. Gustaf Thornborg</i>	" järnvägstjänst,
" " 5	<i>Erik Hj. O. Möller</i>	" annat allmänt läroverk,
" " "	<i>Jakob A. V. Möller</i>	utan uppgivet ändamål,
" " R. 6: 1	<i>C. N. Albin Björklund</i>	till annat allmänt läroverk,
" " "	<i>Gunnar V. Edström</i>	" " " "
" " "	<i>J. G. Birger Johansson</i>	" " " "
" " "	<i>Gustaf A. Mellander</i>	" " " "
" " "	<i>Karl W. Påhlman</i>	utan uppgivet ändamål,
" " "	<i>Per F. Svanström</i>	till teknisk elementarskola,

från klass R. 6:1	<i>Bernt S. Wijkmark</i>	till Chalmers tekn. läroanstalt,
" "	L. 6:1 <i>Birger T. Kjell Dahl</i>	" annat allmänt läroverk,
" "	R. 6:2 <i>K. Ivar Olsson</i>	" järnvägstjänst,
" "	L. 6:2 <i>Karl Lundquist</i>	" annat allmänt läroverk,
" "	R. 7:1 <i>Gunnar W. Anderson</i>	" " " "
" "	" <i>H. Gösta Norbäck</i>	" " " "
under höstterminen och påföljande mellantermin:		
från klass 1	<i>Karl Hj. B. Klefbäck</i>	till annat allmänt läroverk,
" "	1 <i>Ralf T. Wikland</i> *)	" enskilda studier,
" "	3 <i>Åke A. Kjellén</i>	" hantverk,
" "	" <i>G. B. Alarik Klefbäck</i>	" annat allmänt läroverk,
" "	5 <i>R. Ludvig Möller</i>	" handel,
" "	" <i>S. August J:son Steen</i>	utan uppgivet ändamål,
" "	" <i>Janne Tullberg</i> *)	till enskilda studier,
" ring R. I	<i>L. W. Folke Johansson</i>	utan uppgivet ändamål,
" klass R. 6:2	<i>Sigurd Hultengren</i>	till enskilt läroverk,
" "	L. 6:2 <i>C. Hj. Adolf Freudenthal</i>	" enskilda studier.

26. Under sist förflutna kalenderår hava till lärjungarna utdelats såsom

stipendier	kr. 855,00
premier	" 181,00
understöd	" 50,00
	<hr/> Summa kr. 1,086,00

"En gammal vän till läroverket" förnyade även under 1906 sin frikostiga gåva av 50 kr. med samma bestämmelser som under de föregående åren. Beloppet utdelades till en abiturient.

27. Uppgift för läsåret angående antalen befriade från en del av terminsavgiften.

	Höstterm.	Vårterm.
Befriade från avgift till		
endast biblioteks- och materielkassan	—	—
" byggnadsfonden	65	67
båda ovannämnda kassor	—	—
Ej befriade från någondera avgiften	169	167
	<hr/> Summa närvarande lärjungar	<hr/> 234
	234	234

Avgiften till ljus- och vedkassan har utgjort 9 kr. 50 öre under höstterminen och 10 kr. 50 öre under vårterminen samt erlades av 233 lärjungar under höstterminen och 232 under vårterminen.

Från avgiften till statsverket hava under höstterminen och vårterminen 44 resp. 48 lärjungar i realskolan och 26 resp. 27 i gymnasiet erhållit fullständig befrielse, varjämte 19 resp. 18 i realskolan och 13 resp. 14 i gymnasiet beviljats befrielse från halva avgiften.

*) Återintagen vårterminen 1907.

D. Boksamlingar och undervisningsmateriel.

28. Såsom *gåvor* hava under läsåret överlämnats

a) till *biblioteket*:

från *vederbörande ämbetsverk*: Sveriges officiella statistik, nämligen delarne: A) Befolkningsstatistik, 1900; -- B) Rättsväsendet, 1904; -- C) Bergshandteringen, 1905; -- D) Fabriker och handtverk, 1905; -- E) Sjöfart, 1904, 1905; -- F) Handel, 1905; -- G) Fångvården, 1905; -- I) Telegrafväsendet, 1905; -- L) Statens järnvägstrafik, Järnvägsstyrelsens berättelse, 1905; -- M) Postverket, 1905; -- N) Jordbruk och boskapsskötsel, 1905; O) Landtmäteriet, 1905; -- P) Undervisningsväsendet; Allm. läroverken 2 ex., folkskolorna, 1903; -- Q) Statens domäner, 1904; -- R) Valstatistik, 1903--1905; -- S) Allmänna arbeten, 1905; T) Lotsväsendet, 1905; -- V) Bränvin, socker och maltdrycker, 1904--1905; -- Y) Sparbanksstatistik: I Sparbanker, II Postsparbanken, 1905;

från *Kungl. Ecklesiastikdepartementet*: Universitetskommitténs betänkande, 3 delar;

från *Kungl. Överstyrelsen*: Förhandlingar vid rektorsmötet i Stockholm 3--6 april 1906, 2 ex.; Kungl. Överstyrelsens underdåniga berättelse 1 juli 1905--30 juni 1906;

från *Kungl. Vetenskapsakademien*: Arkiv för botanik, Bd 5:3,4; 6:1,2; -- Arkiv för kemi, mineralogi och geologi, Bd 2:3; -- Arkiv för matematik, astronomi och fysik, Bd 2:3,4; 3:1; -- Arkiv för zoologi, Bd 3:2; -- K. Vet.-Akad. Handlingar, Bd 40: 1--5; 41: 1--3, 5--7; 42: 1; -- Les prix Nobel 1903; -- Meddelanden från K. Vet.-Akad. Nobelinstitut, Bd 1: 3--6; -- Meteorologiska iakttagelser i Sverige, Bd 47; -- Årsbok 1906;

från *Statistiska kommittén*: Handelsstatistik, förslag till ny varuförteckning;

från *Staten*: Svensk författningssamling 1906; -- Ny tidning för idrott 1906;

från *Domkapitlet i Skara*: Svenska fornskriftsällskapets samlingar, h. 129, 130; -- Historiska handlingar, del. VII; VIII: 1, 2, 5; IX; X; XI: 1, 2; XII: 1, 2, 3; XIII: 1, 2; XIV; XV; XVI: 1, 2; XVII; XVIII: 1, 2, 3, 4; XIX: 1; XX: 1, 2; XXI: 1. -- Meddelanden från Svenska riksarkivet, ny följd, I: 12--14; -- A. E. Ericksen: Bergens Kathedralskoles Histoire; -- K. Tekniska högskolan, program för 1906--1907; -- Norska skolprogram 1905; -- Danska skolprogram 1905, 1906.

från *Västgöta nation* i Uppsala: Universitetskataloger och akademiskt tryck;

från *Svenska gymnastikläraresällskapet*: Tidskrift för gymnastik, 1906, 1907: 1, 2;

från *Beijers* förlag: Landahl, Svensk ordlista; -- Landahl, Svensk rättskrivningslära, 3:dje uppl.; -- Schough, Tyska ord och samtal, 5:te uppl.;

från *Wilh. Billes* förlag: Abenius, Oorganisk kemi, andra uppl.; -- Borgström, Anna, Lärobok i geometri för realskolor och samskolor; -- Heumann, Tyska för nybörjare; -- Hjorth och Heumann, Tyska brev; -- Hjorth, Tysk grammatik, 5:te uppl.; -- Hjorth och Lindhagen, Praktisk lärobok i tyska språket; -- Lundqvist, Svenska rättskrivningsövningar för realskolan; -- Wærn, Ebba, Franska dikter i urval;

från *A. V. Carlsons* bokförlags aktiebolag: Collin, Algebra och exempel, II; -- Collin, Grafisk framställning jämte tillägg till algebra; -- Morén, Unterhaltungsbibliotek, h. 2; -- Wolffram, Ämnen för uppsatser v. t. 64--v. t. 06;

från *C. E. Fritzes* förlag: Bohlin, Knut, Lärobok i biologi för realskolan, del. 2, botanik; -- Ekmark-Nordlander, Svensk läsebok, 3:dje uppl., I, II, III; -- Fischer, Människokroppen och dess vård; -- Heuman, Fyrställiga tabeller; -- Löw, Allmän historia, III, Nyare tiden; -- Löw, Gamla testamentets historia; -- Löw, Nyaste tidens historia; -- Nordlander, Svenska rättskrivningsövningar; -- Nordlander, Svensk rättskrivningslära; -- Rodhe och Abshagen, Ordförteckning till tysk elementarbok; -- Rodhe och Abshagen, Tysk elementarbok, 2:dra uppl.; -- Rodhe och Abshagen, Tysk ljudskrift, I; -- Sohlberg, Astronomi; -- Tham, Proportionslära med tillämpning, 2:dra uppl.;

- från *C. W. K. Gleeups* förlag: Rebbe och Fischer, Exempel, 2:dra uppl.;
- från *Lars Hökerbergs* förlag: Medborgarens formulärbok;
- från *P. A. Nordstedt och Söner*: Afzelius, J. A., Engelsk grammatik för real- och samskolor;
- Bensow, O., Kristen barnalära; – Gummerus-Rosenqvist-Johansson, Kyrkohistoria, illustrerad uppl.
- Johansson, L., Lärobok i kemi för realskolan; – Lindvall, F. W., Svensk läsebok för 6:te klass;
- Lönborg och Ambrosius, Israels historia; – Möller, Larsson och Lundahl, Lärobok i räkning för realskolan, 2:dra uppl.; – Segerborg, K. H., Praktiska formulär- och bokföringskurser för alla, hh. I–V; – Steffen, Översikt av Svenska litteraturen, del 4, 1830–65;
- från *författaren*: C. F. Bergström, Oskarshamns historia; – Gösta Setterberg, Nykterhetsfrågan från biblisk och etisk synpunkt, 2 ex.; – S. A. Stalin, Övningar i modersmålets rättskrivning – S. Tessing, Latinsk skolgrammatik;
- från *Abiturient 06*: Ellis, Bakhållet vid Ohio, övers. av Hallström; – Fehr, Geografiska skildringar, I, Europa; – Jules Verne, Begums fem hundra millioner, övers. av Swahn; – Schück och Lundahl, Läsebok för folkskolans högre klasser I: 1; – Tomtefars sagor och berättelser, 2; – Wilhelmina, Gustaf II Adolf;
- från doktor *P. Jonsson*, Ersta sjukhus: Aimard, Friskyttarne; – v. Barfus, Diamantskatten; – v. Barfus, Till Sjös; – v. Barfus, Äventyr i Sydafrika; – Juel-Hansen, Erik Sjöblad, den svenske Robinson; – St Johnston, Äventyr i Australien; – Leijonskiöld Oxenstierna, Konungens kapare; – Marryat, Nybyggarna i Canada; – Ruda, Främlingen från Norden;
- från rektor *Lindskog*: Walter Scotts samtliga romaner;
- från lektor *Lundal*: Tusen och en natt, 4 delar;
- från lektor *Palmgren*: Irving, The Sketch-Book, ed. Fant;
- från dövstumsläraren *Svanström*: Lewenhaupt, Med Cæsar Alexander bland alligatorer och skallerormar;
- från lärjungen i 3 *Torsten Ehrenborg*: Henty, På krigs- och spejarstråt;
- från lärjungen i 6:2 *Hans Larsen*: Tavaststjerna, Hårda tider; – Thackeray, Samuel Titmarch, översättning;
- från lärjungen i 3 *Karl Otto Nord*: John Hutcheson, Nancy Bells skeppsbrott; – Jules Verne, Kapten Grants uppsökande;
- från – – –: Cederborg, Jakob Bagges skatt.

b) till *myntsamlingen*:

- från *K. Vetenskapsakademien*: dess minnesmedalj över Ax. Möller; d:o över C. F. Blomstrand. För alla de frivilliga gåvorna hembäres till givarne läroverkets varma tacksägelse.

Under läsåret har *inköpts*

a) för *biblioteket*:

- Ahlenius, Sverige, hh. 13–16; – Andersens sagor, övers. av Backman; – Beasley, Writing for reading; – Boëthius, Kulturhistorisk översikt av forntidens och medeltidens allm. historia; – Bygdén, L., Sv. anonym och pseudonym-lexikon, h. X; – Carlson och Fagerlund, Skolgeografi, 2:a kursen, 1:a avdelningen; – Don Quixote; – Ekedahl och Enghoff, Lärobok i allmän geografi, I; – Fant, Engelskt uttal; – Frohnmeyer och Benzinger, Bibelatlas; – Grimberg, Sveriges historia, II; – Hildebrand, Lärobok i kyrkohistorien; – Höjer, Sveriges nyaste historia; – Jäderin och Charlier, Stjärnvärlden; – Lindman, Botanikens första grunder; – Montelius och Hildebrand, Kulturhistorisk översikt av forntidens och medeltidens svenska historia; – Noreen, Vårt språk, hh. 8, 9; – Nya läroverksstadgan m. m; – Rein, W, Encyklopädisches Handbuch der Pädagogik, Bd IV och V; – Samlaren 1905; – Schück, Världslitteraturens historia, II: 3 (hh. 24–33); – Statskalendern, 1907; – Stead, Stories from Sandford and Merton; – Stead, Story of Aladin; – Svenska akade-

miens ordbok, hh. 32, 33; — Sverige, h. 15; — Undervisningsplan för realskolan m. m.; — 250 Views of London; — Älfsborgs läns kalender 1906.

Tidningar och tidskrifter: Tidning för Sveriges läroverk, Svensk kyrkotidning, Nordisk, Ord och Bild, Pedagogisk, Verdandi, Mimer (höstterminen), I vår tids livsfrågor, Neue Kirchliche Zeitschrift (höstterminen), Theologisches Litteraturblatt (vårterminen), Philologische Wochenschrift, Litteraturblatt für germ. u. rom. Phil., Zeitschrift für franz. u. engl. Unterricht, Historisk, Nyt tidskrift for Matematik, Naturwissenschaftliche Wochenschrift, Zeitschrift für phys. u. chem. Unterricht och Svensk kemisk tidskrift.

b) för undervisningen i levande språk och fysik:

en grafon med dertill hörande recorder samt en del rullar.

c) för undervisningen i *geografi*:

Byström, karta över Skandinavien; — Bamberg, Afrika, phys. — 56 st. geografiska stereoskopbilder samt stereoskop; — Tellurium und Lunarium.

d) för undervisningen i *astronomi*:

H. Sohlberg, himmelsglob med vätskehorisont;

e) för undervisningen i *fysik*:

2 pumpmodeller med stativ, Wheatstone's brygga.

E. Läroverksbyggnader och inredningsmateriel.

29. Under sommaren 1906 belades golven i de båda korridorerna på nedra botten med golvförhyningsmassa från Göteborgs golvfabrik. Det gamla järnkaret på vinden, tillhörande värmeledningen, ersattes med ett nytt. Även inköptes nya kaminer till teckningssalen och sångsalen, varjämte vatten- och avloppsledningen i vaktmästarens bostad omlades och en kamin till bostaden anskaffades.

På grund av en utredning, som på Kungl. Överstyrelsens begäran verkställdts angående undervisningslokalerna vid läroverket, en utredning, som visade, att dessa numera äro i flera hänseenden otillräckliga, ingick rektor, jämlikt § 214, mom. 3, av gällande läroverksstadga, i december månad 1906 till Stadsfullmäktige i Vänersborg med anmälan om behov av byggnad för ökande av läroverkets lokaler i antytt syfte. Den ifrågavarande skrivelsen med bifogade handlingar har remitterats till stadens drätselkammare.

Nya väggfasta svarta tavlor av samma typ som de föregående anskaffades sommaren 1906 till 4 rum.

30. —

F. Ekonomiska förhållanden.

31. Uppgifter om nedannämnda till läroverket hörande kassors ställning kalenderåret 1906.

Kassans rubrik	D—e—b—e—t								K—r—e—d—i—t							
	Behållning vid årets början		Summa inkomster		Skuld vid årets slut		Summa		Skuld vid årets bör- jan		Summa utgifter		Behållning vid årets slut		Summa	
	Kr.	öre	Kr.	öre	Kr.	öre	Kr.	öre	Kr.	öre	Kr.	öre	Kr.	öre	Kr.	öre
Byggnadsfonden .	—	—	1754	52	1684	54	3439	06	2185	71	1253	35	—	—	3439	06
Ljus- o. vedkassan	1219	93	4637	95	—	—	5857	88	—	—	5037	03	820	85	5857	88
Biblioteks- o. ma- terielkassan . . .	3651	81	2496	62	—	—	6148	43	—	—	2706	41	3442	02	6148	43
Premie- och fat- tigkassan	327	58	262	—	—	—	589	58	—	—	171	75	417	83	589	58
Summa	5199	32	9151	09	1684	54	16034	95	2185	71	9168	54	4680	70	16034	95

32. Under år 1906 har utgått för underhåll och tillökning av

- a) boksamlingarna kr. 411,52
- b) den övriga undervisningsmaterielen „ 345,10
- c) inredningsmaterielen „ 644,05

G. Examina och terminsavslutning.

33. *Muntlig mogenhetsprövning* förrättades den 5 och 6 juni sistlidet år med 14 lärjungar tillhörande läroverket och 5 från enskild undervisning under ledning av professoren m. m. fil. dr *A. Erdmann*, professoren m. m. fil. dr *D. Bergendal* och professoren fil. dr *P. G. D. Granqvist* samt i närvaro av läroverkets inspektör kyrkoherden m. m. *C. T. Hellgren* och av eforus förordnade vittnen landshövdingen m. m. jur. dr *K. S. Husberg*, kyrkoherden m. m. teol. dr *J. Blomqvist*, f. d. regementsläkaren m. m. *K. J. N. Bylund* och rektorn m. m. *P. F. S. Nordin*. Av de examinerade godkändes 13 av läroverkets egna och 3 av privatisterna.

Till *mogenhetsprövning* under innevarande termin hava 17 läroverkets lärjungar, eller hela klass 7:2, anmält sig, varjämte 6 privatister blivit hit hänvisade. I den skriftliga prövningen, som föregick den 15, 16, 18, 19, 20 och 22 sistlidne april, godkändes 16 läroverkets egna och 4 privatister.

34. **Årsexamen** kommer att förrättas i följande ordning.

Uppvisning i gymnastik äger rum på läroverkets gymnastiksal *måndagen den 10 juni kl. 12 midd.*

Uppvisning i sång och musik anställs i läroverkets aula *samma dag kl. 6 e. m.*

Under året utförda *arbeten i teckning* äro *tisdagen den 11 juni* utställda i *teckningssalen kl. 9—12.*

Förhör i läroämnena hållas *tisdagen den 11 juni kl. 9 f. m.—12 midd.*

Efter förhörens slut sker samling i aulan, då premier och stipendier utdelas och flyttningen tillkännagives, varefter ungdomen *hemförlovas.*

35. Till övervarande av dessa offentliga förrättningar får jag vördsamt inbjuda lärjungarnas föräldrar och målsmän, stadens fullmäktige och magistrat samt alla andra, som med välvilligt intresse omfatta läroverket.

36. Nästa läsår börjar med allmänt upprop onsdagen den 28 nästa augusti kl. 5 e. m.

Realskolans sjätte klass, gymnasiets första och andra ringar samt sjunde klassen samlas tisdagen den 27 augusti kl. 2 e. m. för att undergå läkarebesiktning, varefter militärövningarna samma dag taga sin början.

Inträdes- och flyttningssökande vid höstterminens början må anmäla sig hos undertecknad rektor muntligen eller skriftligen efter den 15 augusti och senast fredagen den 23 augusti kl. 11–12 f. m. på expeditjonsrummet. Prövningen av dessa börjar lördagen den 24 augusti kl. 9 f. m.

Vänersborg i maj 1907.

Nat. Lindskog.

Utdrag ur Kungl. Maj:ts nådiga stadga för rikets allmänna läroverk, given den 18 febr. 1905.

§ 28.

1. Ej må i allmänt läroverk som lärjunge intagas under höstterminen annan än den, som, då inträde sökes, redan uppnått eller som före kalenderårets utgång uppnår tio års ålder, ej heller under vårterminen annan än den, som före utgången av närmast föregående kalenderår uppnått nämnda ålder.

2. Ej må någon, som före det kalenderår, då inträde sökes, fyllt tolf år, intagas i realskolans första klass; och iakttages beträffande intagning i realskolans övriga klasser, att den med ledning av detta stadgande för varje klass beräknade åldern ej må vara överskriden. Undantag från de i detta moment givna bestämmelser må rektor eller vid samskola dess styrelse efter prövning av omständigheterna och efter kollegiets hörande kunna medgiva.

3. Inträdessökande skall förete dels intyg av vederbörande prästerskap, innehållande uppgift om föräldrar, födelseort, ålder och, där så ske kan, uppförande samt anteckning därom, att han haft naturliga eller vaccinkoppor, dels ock intyg av läkare, att han icke lider av sjukdom eller lyte, som gör honom olämplig för skolarbete eller kan menligt inverka på medlärjungar. Har han förut varit i annat allmänt läroverk intagen, skall han dessutom förebringa vederbörligt avgångsbetyg från det läroverk, han senast bevistat, samt, därest han övergår under termins lopp, kvitto å de av honom senast erlagda terminsavgifter, eller, såvida han från erläggande av dylika i föreskriven ordning befriats, bevis därom.

§ 29.

1. För inträde i realskolans första klass fordras:

a) förmåga att tydligt och säkert läsa innantill och att med egna ord redogöra för innehållet av en uppläst enkel berättelse;

b) någon färdighet i välskrivning;

c) någon färdighet i rättskrivning;

d) kännedom om viktigare berättelser ur gamla och nya testamentets bibliska historia; några psalmversar;

e) färdighet i användandet av de fyra räknesätten med hela tal, högst fyrsiffriga, dock att icke må fordras användning av mer än tvåsiffriga multiplikatorer och divisorer; någon kännedom om sorter och någon övning i huvudräkning;

f) kännedom om Skandinaviska halvöns gränser, om det allmännaste av dess höjdförhållanden och om Sveriges huvuddelar; närmare kännedom antingen om Götaland eller om Svealand och Norrland; förmåga att på kartan utvisa det genomgångna.

Anvisning

på ett antal för frivilliga självstudier under sommarferierna
lämpliga uppgifter.

Till femte klassen.

- Engelska.* Ödman, En dag i ett engelskt hem, illustrerad och bunden (pris 3,25).
Fysik. Upprita en kurva, som anger vattnets temperaturväxlingar under juli månad.
Barometer-, termometer- och väderleksobservationer under juli månad.

Till sjätte klassen och första ringen.

- Tyska.* Översättning av valda stycken i läsboken jämte skrivning av glosor.
Engelska. = till klass 5 samt dessutom skriftlig översättning och muntlig retroversion av 1:a kapitlet i Massey.
Geografi. Svenonius, De norrbottniska gruvfälten och Ofotenbanan (Heimdalls småskrifter, pris 0,25);
Sernander, Våra torvmossor (Heimdalls småsk., pris 0,25);
Fehr, Geografiska skildringar.
Svenska Turistföreningens årsskrift 1907.
Matematik. Lösning av problem ur Exempel till ekvationsläran av A. Meyer och J. S. Hedström (pris 1,25).

Till andra ringen.

- Latin.* Liljeblads läsebok (de stycken, som ej medhunnits under läsåret).
Tyska. Auf rauhen Pfaden, utg. av Emil Rodhe (pris 1,50).
Engelska. Skriftlig översättning samt korrekt och ledig uppläsning av 3:dje kapitlet i Massey.
Historia. Boëthius, Historisk läsning, antingen «Forntiden» eller «Medeltiden».
Matematik. = till första ringen.

Till nedre sjunde klassen.

- Kristendom.* C. Fr. Lundin, Kyrkohistoria, II: 1 (pris 2,75).
Modersmälet. Viktor Rydberg, Vapensmeden, Fribytaren på Östersjön, Singoalla.
V. von Heidenstam, Karolinerna.
Selma Lagerlöf, En herrgårdssägen (pris 2,00).
Ellen Fries, Svenska odlingens stormän (pris 1,00).
Tyska. Zwei Novellen von J. Stinde (pris 1,25).

- Engelska.* The Strand Magazine, April 1907 (pris 0,50).
The London Magazine, March 1907 (pris 0,50).
- Franska.* Laboulaye, Abdallah, Paris, Charpentier (pris 3,50).
Laboulaye, Abdallah, översättning av Ålund (pris 1,50).
L'Ami Fritz: upptecknande av de 4 första sidornas verbalformer (i den ordning de komma) jämte resp. tema.
- Historia.* Gustav Löw, Allmänna historien, Nyare tiden, III.
Henrik Schüek, Olavus Petri.
Harald Hjärne, Gustaf Adolf, protestantismens förkämpe.
- Matematik* (för reallin.). Geometriska övningssatser till Euklides' 6:te bok av A. Lindhagen.
Övningsexempel i algebra, II, av Jonson (pris 1,75).

Till övre sjunde klassen.

Reallinjen.

- Kristendom.* C. Fr. Lundin, Kyrkohistoria, II: 3 (pris 3,75).
- Modersmålet.* Nat. Beckman, Hjälpreda vid uppsatsskrivning (pris 0,75).
R. Steffen, Översikt av svenska litteraturen, del IV, 1830 – 1865.
- Tyska.* Wilhelm Tell, utgiven av Rådmann (pris 1,50).
- Engelska.* = till 7:1 samt dessutom
Steffen, Från det moderna England (pris 8,00).
Cavling, London, översättning av Petrus Hedberg (pris 10,00).
Shakespeare's Hamlet i Hagbergs översättning.
Cuthbert Bede, The Adventures of Mr Verdant Green, London, Blackwood (pris 3,00).
- Franska.* Dumas, Le Comte de Monte-Christo, I, Paris, Lèvy (pris 1,00).
Skriftlig översättning, avskrivning samt muntlig retroversion av sid. 5–16 i Histoire de France.
- Historia och geografi.* Gustav Löw, Nyaste tiden, IV.
Nils Höjer, Svensk samhällslära.
Carlson och Fagerlund, Skolgeografi, 2:dra kurs, 1:sta och 2:dra avd.
A. Nordenskjöld, Vegafärden.
- Matematik.* Lösning av studentproblem för reallinjen, utgivna av Hellgren eller Rydberg.

Latinlinjen.

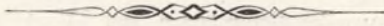
- Kristendom, modersmålet, tyska, engelska, franska.* = till reallinjen.
- Grekiska.* Platos Euthyphron, utg. av A. Th. Christ (pris 1,00).
- Historia och geografi.* Ludvig Stavenow, Frihetstiden.
» » Konung Gustaf III.
Otto v. Zweigbergk, Den stora franska revolutionen (n:o 22 av Verdandis småskrifter).
Carlson och Fagerlund, Skolgeografi, 2:dra kurs, 2:dra avd.
- Matematik.* Lösning av studentproblem för latinlinjen, utgivna av Rydberg.

Till sjunde klassens reallinje eller utan hänsyn till särskild klass.

1. Avläs temperaturen kl. 8 f. m. varje dag under juli månad och beräkna medeltemperaturen.

2. Angiv barometerståndet och vindriktningen vid samma tillfällen samt molnigheten, molnslagen och deras riktning.
3. Anteckna timmen samt temperaturen, då dagg bildas.
4. Förfärdiga en regnmätare och uppmät nederbörden under sommaren.
5. Hurudan har vindriktningen varit, då det regnat?
6. Uppteckna tiderna för sommarens åskväder, hagelbyar (och jordbävningar) samt angiv deras varaktighet och karaktär.
7. Undersök temperaturen en à två gånger i veckan i en källa.
8. Bestäm ett molns hastighet genom observationer på molnskuggan.
9. Förfärdiga en elektrisk ringklocka.
10. Uppmät det avstånd, på vilket du hör ett enstavigt eko.

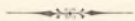
Nat. Lindskog.

ÄGDE KARL X GUSTAF
RÄTTMÄTIGA OCH GILTIGA SKÄL
FÖR SITT FREDSBROTT
I AUGUSTI 1658?

AF

LEWIN BLOMGREN
LEKTOR

*BILAGA TILL REDOGÖRELSE FÖR HÖGRE ALLM. LÄROVERKET I
VÄNERSBORG UNDER LÄSÅRET 1906—1907.*

**Sorø Skoles
Bibliothek.**

VÄNERSBORG
LÄNSTIDNINGENS BOKTRYCKERI
1907.

Den store svenske konung, som i egenskap af Gustaf Adolfs och Axel Oxenstiernas testamentsexekutor energiskt gick fram på den af svenska statskonsten långt förut inslagna vägen till ett dominium maris baltici och därunder hade lyckan göra en eröfring, hvarigenom "hemstaten" eller det nationella svenska kärnlandets ofullgångna territorium i söder växte ut till hafvet, ett landförvärf så oändligen betydelsefullt, att det Sverige, som efter Östersjömonarkiens fall stod kvar, utan detsamma svårligen skulle kunnat häfda sitt politiska själfbestånd, denne konung har rönt ödet att, särskildt för sitt andra krig mot Danmark, bli ganska omildt bedömd, och detta ej blott af danska historiker — något som mindre bör väcka undran i betraktande af den partiska ensidighet, nationell historiefskrifning så lätt förfaller till — utan äfven af en svensk häfdaforskare (Fryxell) som tydligen bemödat sig om att aflägga vackra prof på frigjordhet från bornerad chauvinism. I hvilken anda denne skildrat de tilldragelser, som ledde till brytande af 1658 års fred med Danmark, framlyser ur följande tirad: "En gång skola sanning och rättskänsla segra öfver det rättsbegrepp, som tadlar tsar Peters trolöshet mot Karl XII men ursäktar Karl Gustafs likartade, ja, ännu sämre beteende mot Fredrik III år 1658".¹⁾ — En bestämd gensaga mot Fryxells uppfattning af Karl Gustafs politik gent emot Danmark vid ifrågavarande tid inlades för tjugufem år sedan af Victor Granlund, hvilken stämplar Fryxells framställning såsom "skef och vanställande" och uttalar hoppet, "att den tid skall komma, då en af våra största konungars minne skall fullständigt rentväs från de obevista och orättmätiga beskyllningar, som hr Fryxell ej tvekat att fästa därvid".²⁾

¹⁾Berätt. ur Sv. hist 12 d., s. 255. 4 uppl.

²⁾Hist. Bibliotek, 6, s. 220 n. 2.

En med Fryxells närbesläktad uppfattning har visserligen häfdats af bl. a. danske historikern Fridericia¹⁾. Men gent emot denes vrångbild står F. F. Carlsons på talrika urkunder fotade, med Pufendorfs²⁾ i det hela samstämmande teckning af de på Roskildefreden följande händelsernas förlopp, en lugnt objektiv skildring, som gör fredsbrottet mycket förklarligt och därför också helt naturligt ej lämnar rum för några nedsättande omdömen om Karl Gustafs handlingssätt.³⁾

Efterföljande lilla undersökning skall, hoppas jag, lämna något bidrag till utredningen af frågan, huruvida en omutlig och sanningsskär forskning nödvändigt kräfver, att vi kasta en mörk skugga öfver "en af de utmärktaste regenter, som suttit på Sveriges tron"⁴⁾.

Den i febr. 1658 afslutade Roskildefreden hade i mångt och mycket karaktären af ett hastverk, hvarför ock åtskilliga af dess bestämmelser kräfde förtydligande tillägg. Alltså blef det af nöden att äfven efter nämnda fredsslut fortsätta svensk-danska underhand-

¹⁾J. A. Fridericia, Adelsväldens sidste dage, 7 Bog.

²⁾Pufendorf, De rebus a Carolo Gustavo gestis, Lib. V. — Ifrågasvarande verk är i grund och botten en urkundsmosaik, men icke desto mindre eller kanske just därför talar Carlson (Förord till Carl X Gustafs hist.) om "det höga värde, detta arbete äger", och O. Malmström (Sam. Pufendorf och hans arbeten i Sveriges historia) säger (s. 76): "Hvad beträffar noggrannhet i källstudiet samt en rent objektiv framställning kunna få historiska verk från denna tid mäta sig med detta". — Pufendorfs uppfattning speciellt af det föreliggande ämnet koncentrerar sistnämnda författare (s. 82) i följande ord: "Fredsbrottet blir (under sådana omständigheter) ej ett lömskt öfverfall, utan ett ondt, som danskarne själfva ådragit sig". — "Som bekant har", fortsätter han, "detta krig i historien stämplats som en fläck på Karl Gustafs hjälteåra, en dom, hvilken äfven fälts af svenska författare. Men den moderna forskningen har beriktigt denna uppfattning, och den af Pufendorf lämnade framställningen har åter kommit till sin rätt".

³⁾Carlson, Sveriges historia under Carl X Gustafs regering.

⁴⁾Carlsson, anf. arb. s. 567. — I Sveriges historia af O. Montelius m. fl., 4 del. s. 393—91, har Magnus Höjer på ett öfvertygande sätt förfäktat den meningen, att fördragsbrottet begåtts af danska regeringen. —

Emil Hildebrand, Sveriges historia B. 3, afd. 5, s. 580, intar en medlande ståndpunkt mellan de båda polerna Höjer och Fridericia: "skulden" (för den slutna traktatens sönderrifvande) "drabbar icke uteslutande den ena parten".

jingen. Denna kom emellertid att få en vidgad uppgift i följd däraf, att danskarne redan vid Roskildefredens avslutande antydt sin benägenhet för en defensivallians med Sverige¹⁾. Karl X tillmötesgick denna önskan och afsände d. 13 mars till Köpenhamn riksrådet Sten Bjelke och statssekreteraren Petter Julius Coyet som underhandlingskommissarier, försedda med fullmakt att öfverenskomma om ett defensivförbund mellan Sverige och Danmark.

Underhandlingen stötte emellertid snart på ödfvervinneliga svårigheter. De värsta stötestenarna lågo i Roskildefredens andra och tredje paragrafer²⁾. Enligt den förra fick ej den ena makten slå i förbund med den andras fiender. Den enes fiende kunde m. a. o. ej vara den andres vän. Härmed är visserligen icke uttryckligt sagdt, att den enes fiende också skulle vara den andres, men detta förutsättes i § 3, där de båda makterna förpliktas att gemensamt utestänga främmande fientliga flottor. En dylik endräktig samverkan mot gemensamma fiender, hvad annat är väl detta än bundsförvantenskap? Redan i och med Roskildetraktaten hade följ-

¹⁾Pufendorf, anf. arb. Lib. V, § 24. —

Att initiativet till en alliansunderhandling utgått från dansk sida, framhålles äfven i en af P. J. Coyet år 1658 utgifven skrift med titel: *Expositio causarum, quibus S. R. M. Sveciæ bellum a Rege Regnoque Daniæ sibi illatum, etiam post pacem Roschildiæ initam, continuare coacta fuit.* — I den svenska öfversättningen: "Grundeligh underrättelse om The Rättmätige Skäal och Vichtige orsaker, uthaff hvilka H. K. M. vår allernädigaste Konung vardt nödgat at - - åter fortsättia - - feigden emot Danmarck", heter det å sid. 12: Ty begärte the (Danske) först i Torstrup, sedan i Roskild, at bäggie Sijders Commissarier måtte forderligast tråda tilsamman, til at uprätta och sluta ett närmare förbund och Alliance emellan bäggie thesse Nordeske Cronor. Hvilken theres begäran man å Svenska Sijdan intet hafver uth slagit - - -

Af här nämnda båda arbeten citeras i det följande ömsom latin-ska originalet, ömsom den svenska öfversättningen, något som har sin grund däri, att den senare ej upptager alla bilagor, som åtfölja den förra skriften.

²⁾Här torde vara platsen att citera de viktiga 3 första punkterna af traktaten i fråga:

§ 1. Först skal emillan bägge thes Maj:ter, thes successorer, Rijken, länder o. s. v. vara en stadig, evigvarande och oigenkallelig Fridh, således at här effter all Missförstånd, Ovillia, Tvedræcht, Oenighet, Fiendskap, Krijg och Feigde uphæfves och ändes, jämväl och hvad aff bägge Sijdor, såväl förr som uti varande Orlogstijdh kan vara förelupit, förmedelst en General och till alla sig sträckande Amnisti, aldeles förgåtes och aldrigh någonsin mehra ihugkommes eller påörkias. Och thermed och i stället igen uprättas, stifttas och erhålles stadigh

aktligen upprättats ett slags allians mellan Sverige och Danmark¹). Ej underligt då, att nämnda fördrag födde tanken på ett närmare formligt förbund, en skandinavisk enhetstanke, som ofta hägrar i vår historia. Enligt Karl Gustafs mening skulle detta förbunds närmaste uppgift bestå i att med samlad styrka från Östersjön afhålla Sveriges fiender holländarne och alltså trygga svenske konungen för inblandning från detta håll i den polska fejden. Holländarne skulle alltså äfven af Danmark betraktas såsom fiender. Man må ej förtänka danskarne, om detta högeli- gen bjöd dem emot, helst som redan sedan 9 år tillbaka existerade ett förbund emellan Generalstaterna och Danmark, riktadt just emot den aggressiva, för Danmarks fria självbestånd så farliga svenska stormakten. Med hela sitt hjärta hängde danskarne fast vid detta holländska förbund, som de i Roskildefreden utbytt mot en svensk tvångsallians, som hade sin udd vänd mot den makt, vid hvilken Danmark var fästadt med gemensamma intressens starka band.

Wänskap, godt förtroende, Enigheet och trogen Naboskap, så att then ene Parten thens andres gagn och bästa med ord och gärningar lika som sitt eget befordrar och försvarar; och hvad som helst then andras person, regering, riken, land och undersåtere kan vara för när och till skada, thet sökia att affända och så mycket möjeligst är förhindra.

§ 2. Och på thet sådant thesto bättre måtte ske och godh förtroligheetund erhållas emillan bägge theras Maj:ter och rikken, Sverige och Danmark, skole på bägge sidor renunciernas och uphåfvas alle the Alliancer och förbund med andre potentater, konungar, furstar, Estater och Republikver, ehvem the vara kunne ingångne och uprättade, enthere Parten til Præjuditz och förfång; Såsom och efter thenne dagh ingen Alliance göras aff then ene emot then andre, eller then andras fiende uthi någon måtto eller under hvarjehanda Prætext och förewardt assisteras ock understödjas.

§ 3. Til samma ände är oss emillan förafsskedat, belevvat och på bägge sidor uthlofvat at icke tilstådia någon frammande fiendtlig Örlogzflotta, ehoo then och vara kan, at passera och löpa genom Sundet eller Belt in uthi stersjön utan thet sökia, hvar å sin sijda efter all möjeligheet at forhindra och affvärja.

¹I bref till sina kommissarier (Riksregistr. d. 6 maj) yttrar konungen: "*vore oss alliance nog, om the hölle Rothskildske Pacter*". -

* Epistola amici ad amicum: De causis renescentium dissidiorum Sveco-Danicorum (Script. Hamburgi d. 11 aug. a. 1658): Cum pax præterita hyeme concluderetur, non destiterunt Dani instantissime flagitare, ut legati a rege Sveciæ Hafniæ mitterentur ad arctius foedus secum concludendum, *cujus antea fundamenta articulis primo, secundo & tertio instrumenti pacis jacta erant.*

Liksom en gång förut under Karl Gustafs regering¹⁾ trädde Nederländerna hindrande i vägen för ett närmande mellan de nordiska makterna. Samme man, som i början af 1656 korsat Karl Gustafs plan att med sig förbinda Danmark till upprätthållande af Östersjöns frihet, holländske ambassadören Conrad von Beuning²⁾, uppträdde nu, alldeles som han varit omedveten om att Roskildefreden, med sönderslitande af det förutvarande dansk-holländska förbundet, dragit Danmark öfver på Sveriges sida och ställt det i politisk motsats till Holland³⁾.

Beuningens sträfvan gick ut på att dels upprätthålla det dansk-holländska förbundet, dels att påverka den mellan Sverige och Danmark inledda underhandlingen i sådan riktning, att för Holland menliga bestämmelser ej måtte komma att i fördraget inflyta. Detta framgår af hans memorial till danske kungen af d. 16 april⁴⁾, däri anhålles, "det uti traktaten med Sverige icke något må slutas och göras, som löpa emot de förrige traktater emellan detta riket och de förente Nederland och i någon måtto dem præjudicerar utan fast heller de artiklar uti Roskildefördraget, som förmå, att intet göra den andras fiender något bistånd, och att utesluta utur Östersjön alla fientliga örlogsflottor⁵⁾ måge uti den alliansen, som är under händer med Sverige, således uttydas, att de H. H. Gen. staterna kunde finna contentement" etc. -- Orden: "*således uttydas*" äro rätt upplysande, ty de röja Beuningens förhoppning, att alliansunderhandlingen skulle kunna tjäna syftet att på något sätt förtolka och bortförklara Roskildetraktatens 2:dra och 3:dje §§. Dan-skarne lånade allt för villigt sitt öra åt dylika ingifvelser: I ett

¹⁾ Carlsson, anf. arb., s. 400.

²⁾ Se om honom P. W. Becker, "Samlingar till Danmarks historia under Kong Fredrik III:s regering, 1847.

³⁾ Beuningen skrifver den 17 april (Bil. Lit. P. till Expositio causarum etc.) till Generalstaterna bl. a.: — "ende hoop ick met de naeste post te sullen connen adviseeren, met wat resolutie ick daerop by syn Mayst. bejeegent sall syn, met Vertrowen dat die sall uytvallen tot Contentement van haer Ho. Mo. *welckers Vruntschap ende alliantie men my verseekert syne Mayst. sick trouwhertelyck altyt sall trachten te conserveeren*". —

⁴⁾ "Grundeligh underrättelse" etc,

⁵⁾ Quo (Beuningens) suggerente etiam dani studebant se obligatione exsolvi alios ingressu maris Baltici arcendi. — Pufendorf, Lib. V, § 31.

bref d. 22 april till Wrangel¹⁾, högste befälhafvare öfver de i Danmark kvarstående trupperna, klagar konungen öfver att danskarna "comportera sig så underligt" — — "och visa köld i afhandlandet af allianstraktaten". Med anledning häraf får Wrangel befällning att försiktigt föra svenska ockupationsarmén öfver från Själland till Fyen men icke utrymma²⁾ denna ö eller Fredriksodde "förr, än allt är riktigt", samt beordras kommissarierna d. 23 april³⁾ att låta *frågan om en allians hvila*, ifall Danmark visade kallsinnighet. Alliansunderhandlingen återupptogs visserligen kort därpå, men redan i midten af maj fingo kommissarierna konungens order att definitivt låta densamma falla och för framtiden inskränka sig till att söka med de danska kommissarierna träffa öfverenskommelse om en s. k. *Nebenrecess*⁴⁾, vid ett annat tillfälle af Karl Gustaf äfven benämnd "exekutionstraktat".⁵⁾ — Härmed inträder underhandlingen i ett nytt skede. Uppgiften begränsas, men på samma gång bli de linier, man hade att följa, klarare; svenska underhandlarne fingo en fastare position, för såvidt det nu för dem endast gällde att, stödda på Roskildefreden, i vissa punk-

¹⁾ Cit. af Darlson, anf. arb., sid. 489, n. 1.

²⁾ I Roskildefredens 16 § uppräknades, hvilka delar af Danmark, som på vissa fastslagna terminer successive borde utrymmas af svenska ockupationshären mot det, att från dansk sida i gengäld öfverlämnades åt svenska kommissarier det ena noga bestämda området efter det andra af de afträdde landsdelarne. De sista danska territorierna skulle svenska armén lämna den 1 maj; de voro Fyen, Jutland, Slesvig, Holstein, Stormaren och Ditmarsken jämte dithörande öar.

³⁾ Detta bref cit. af Fridericia, anf. arb. s. 337.

⁴⁾ I bref af d. 17 maj uppmanar konungen kommissarierna att intet "efterlåta af det, som oss tillstår in instrumento pacis Roskildensis" samt söka "*allianstraktaten deklinera och abrumpera*, dragandes i *Nebenrecessen* in, hvad som reda kan vara antingen afhandlat eller härefter kan afhandlas i konformitet af *Roskildske pacternes bestädielse*". —

Här åberopade bref är hämtadt ur: "Underhandling om en Birecess till fredsfördraget i Roschild år 1658" i Adlersparres Hist. samlingar, 5 del. — När i det följ. utan vidare åberopas skrivelser från Karl Gustaf till sv. kommissarierna eller omvänt, återfinnas de tryckta i samma källa. De bref åter, om hvilka jag tagit kännedom i riksarkivet, äro särskildt utmärkta med R. A. eller Riksregistr.

⁵⁾ Denna benämning använder konungen i sin relation "till Rådet angående det Danska väsendet" af den 4 augusti 1658, tryckt som Bil. F i Geijerstam-Svedelius afh.: Om orsakerna till konung Carl X Gustafs anfall på Danmark i august 1658.

ter, där det befanns nödigt, supplera och förtydliga sväfvande bestämmelser, dra ut de närmaste konsekvenserna och pådrifva *utförandet*.

Här framställer sig helt naturligt till hesvarande en fråga: Huru förklara, att det just var från danskarnes sida, som det först väcktes förslag om en svensk-dansk allians, då de följande underhandlingarna om densamma klarligen lade i dagen, att anbudet icke var allvarligt menadt? Svaret härpå gifver Karl X själf, då han säger, att danskarne för att finna "lägenhet till att *genombåra* dee nyligen slutne *pacter, sig offererat till tractat af alliance*, på det att de - - - under namn af förbunds syftande måtte hafva rådruum *pacterne att enervera*" - - -¹⁾. Coyet säger²⁾: "Om jag icke ännu mig opponerade, skulle de danske *under prætext af allianstraktaten en stor del af Roschildiske freden sig till advantage förändrat hafva*." - Ett exempel på huru danskarne försökt att i en viktig punkt till sin fördel vränga Roskildetraktaten ger nyssnämnde underhandlare, då han yttrar³⁾, att "de danske kommissarierna - - genom deras projekt" sökt "suspendera dess (Roskildetraktatens) kraft och obligation af dubio bellorum eventu, uti hvilka svenske konungen *nu* invecklader är och *närvarande alliancens* onyttig gör"⁴⁾. - Att så sätta i fråga, det svensk-danska förbundet skulle träda i kraft först då, när de krig, i hvilka Sverige för tillfället invecklats, slutat, var tydligen ett våldförande af Roskildetraktaten, som utan alla restriktioner förpliktade de båda rikena att samfäldt försvara Östersjön mot gemensamma fiender.

¹⁾En återklang af dessa ord möter oss hos Pufendorf (Lib. V, § 24): *Ast deinceps patuit a danis de isto foedere astute fuisse injectum eludendis capitibus pacis Roschildensis, quæ rex in futurum præcipue utilia sibi ducebat.*

²⁾I bref till Ehrensten d. 30 april (Adlersp. Hist. saml.)

³⁾I bref till konungen d. 27 juni.

⁴⁾Literæ Beuningii ad Graphiarium ordinum (Lit. P. i Expositio etc.) d. 17 april: - - *quoniam Sveci defensivo quodam foedere contenti sunt, quod solummodo super Regna Sveciæ & Daniæ se extendat, nullasque conquisitas Svecorum provincias comprehendat, nec prius sit obligatorium, quam finita bella forent, quibus Svecia nunc occupatur,* (ende niet obligatoir soude syn, voor ende elleer d'Oorlogen, welke Sweeden teegenwoordick heeft, sullen syn geeyndicht) *nullus dubito, quin hac ratione foedus istud perficiatur, præsertim quod, ut intelligo, Commissarii Danici in novissimo congressu cum Legatis Svedicis per*

Förklaringen till att alliansförhandlingarna frestade till angrepp på Roskildefreden är lätt gifven. Någon särskild, *formlig* allians hade i Roskilde ej ingåtts. Bektraktar man då saken helt abstrakt, så är odisputabelt, att af tvenne om ett förbund delibererande kontrahenter hvardera bör äga att efter eget skön antaga eller förkasta af den andra föreslagna bestämmelser.

Visserligen voro förbundets grundvalar redan lagda genom Roskildefredens tre första paragrafer, men då det nu gällde ej blott att skapa åtskilliga fullt nya stadgandan utan äfven att öfverenskomma om flera i samklang med nämnda traktat stående tilläggs- och följdbestämmelser, så är tydligt, att man ej på ett rent mekaniskt sätt kunde tillfoga de senare utan nödgades — för att kunna organiskt inordna tillsatserna — sätta under debatt *alla* förbundsbestämmelser, således äfven de i Roskildetraktaten ingående, med afseende på hvilka ingen principiell förändring kunde vidtagas utan kullkastande af densamma. Tvifvelsutän ha danskarne redan från början insett fördelen af att på detta sätt få åter upptaga till diskussion de i så hög grad besvärände andra och tredje paragraferna af Rosk.-freden. Under sådana förhållanden är klart, att, vid underhandlingarnas bedrifvande, från dansk sida ingalunda skulle röjas någon månhet att skarpt markera gränsen mellan sådana bestämmelser, med afseende på hvilkas utfattande Danmark hade fria händer, och sådana, hvilkas förändring var liktydig med traktatsbrott. Det var denna danskarnes motvilja mot att spela rent spel och sträfvande att begagna alliansunderhandlingen till medel att partiellt sätta Roskildetraktaten ur kraft, som förmådde Karl Gustaf att slå tanken på ett närmare stipuleradt formligt förbund ur hågen och befalla sina legater att hädanefter blott låta sig angeläget vara

modum Projecti se in hanc sententiam jam dudum declaraverint. — Jfr artiklarne 4 och 5 i de danska kommissariernas af Beuningen här åberopade projekt till allianstraktat, framlämnadt d. 11 maj 1658. Här heter det, att, om ettdera riket, Sverige eller Danmark, angripes till lands eller vatten af hvem det vara må, det andra är förpliktadt komma till hjälp med 10 goda och väl utrustade örlogsskepp, "*naar den örlog hafuer ende, som Sveriges Crone nu er udi bested*". —

Anmärkningsvärda äro Coyets ofvanstående ord: "närvarande alliansen", ty de visa, att för denne existerade en svensk-dansk allians redan i kraft af Roskildefördraget. Jfr ofvan s. 6, n. 1.

att genomdrifva ofvanberörda Nebenrecessen. Härmed var uppgiften förenklad och danskarnes rörelsefrihet inskränkt; men, såsom vi uti det följande skola finna, hade icke ens härigenom förebyggts attentat mot och tummande på Roskildetraktaten från dansk sida. Då härtill kom, att svenska kommissarierna ej helt kunde fritagas från beskyllningen att någon gång hafva framställt kraf, som icke oomtvistligt ägde hemul i fredsrukunden så blef följden, att nebenrecessunderhandlingen drogs ut öfver hela två månader för att omsider ända i en katastrof. — Då denna utgång otvifvelaktigt i allra främsta rummet är att skrifva på räkningen af *Sundspärrningsfrågan*, torde en relativt isolerad och därigenom mera öfverskådlig framställning af underhandlingarna rörande densamma hafva goda skäl för sig i en uppsats med sådant syfte som föreliggande. Ett dylikt lösryckande af *hufvudfrågan* har det företrädet framför en synkronistisk parallellbeträktelse af de många spörsmål, som under Köpenhamnsdeliberationernas gång samtidigt stodo på dagordningen, att uppmärksamheten ej drages bort från hufvudhandlingen. Om jag således å ena sidan ej vill låta denna skymmas af flera jämsides löpande biepisoder, kan jag emellertid å andra sidan ej undgå att såsom ingress förutskicka en hastig öfverblick af *några* bland öfriga stridspunkter¹⁾, nämligen dem, som med hufvudfrågan ha det gemensamt, att de kasta ett skarpt ljus ej mindre öfver själfva rättsfrågan än öfver danska regeringens bristande lojalitet och goda vilja.

En mycket segsliten fråga blef den, huruvida *Hven*, som ej uttryckligen omnämnts i fredsrukunden, skulle följa Skåne åt eller icke. Karl X ansåg det förra otvetydigt framgå af ordalydelsen i Roskildetraktatens 5 §, att Skåne skulle afträdas med "alla till bete provins liggande *öar*." Den svenske konungens anspråk be-

¹⁾ Helt lämnas å sido frågan om Bremervörde, om exekutionen af 4 § Roskildefreden, hvilken stadgade tullfrihet för svenska skepp i Öresund och Bälten samt deras fritagande från skyldigheten att "visa några certifikationer på innehafvande varor". Likaledes förbigår jag hvad Karl Gustaf själf betecknat med epitetet "mindre saker", såsom restitutionen af de med salt lastade svenska skepp, hvilka af danskarne tagits före krigsförklaringens utfärdande, samt återlämnandet till grefve Königs-märk af egendom, som blifvit honom afhänd efter Roskildefredens ingående.

stredos emellertid af danskarne, mest af "räddhåga", att Karl Gustaf kunde komma att anlägga en fästning på öns mot Danmark vettande sida. Likartadt var det skäl, som förmådde den senare att orubbligt vidhålla krafvet på "Hvens erhållande till Skåne", nämligen att Landskrona hamn helt och hållet kunde "af ön incommoderas"¹⁾. Jagh slepper icke Hveen thet koste mig och pahr blåå ögon", skref konungen till sina kommissarier²⁾. — Slutligen måste också danskarne samtycka till att afträda ön³⁾. Men härmed var denna tvistefråga icke bragt ur världen. I *sak* hade visserligen de danske gifvit med sig, men nu återstod att i nebenrecessen formulera afträdelseklausulen, och härvid erbjöd sig för danska regeringen ett med begärlighet omfattadt tillfälle att strida om ord. Sålunda "improberade" de danske, att den 10 § af svenska kommissariernas förslag till nebenrecess angaf skälen till afträdelsen, något som Coyet däremot fann vara "högnödigt". Sådan var också svenske konungens egen mening: Hvens afträdelse borde motiveras därmed, att ön var ett "pertinens till Skåne". Danskarnes gensaga häremot lydde: "K. M. kunde icke nier begära af dem än själfva Insulen" jämte en förklaring, att den "*härefter* skall vara och hållas för — — ett odisputerligt pertinens till Skåne".⁴⁾ Detta uttrycksätt innebar åter enligt svenska kommissariernas mening "en transpositio af perioderne": De danske "invertera ordinem", då de säga, att "Hven först afträddes och fördenskull *härefter* ett appertinens till Skåne skall vara".⁵⁾ — Sålunda stodo två oförenliga yrkanden emot hvarandra, till dess slutligen Karl Gustaf gaf

¹⁾Kon. till kommiss. d. 17 maj.

²⁾I ett egenhändigt postscriptum till ofvan citerade bref. — Antagligen är det väl detta kraftuttryck, som förleder Fridericia (anf. arb. s. 340) till påståendet, att Karl Gustaf lade "størst vægt paa afstaaelsen af Hven". Denna uppfattning strider emellertid mot konungens egna ord, enligt hvilka han uttryckligen betecknat en helt annan fråga med epitetet "essentielast". — Se Carlson, anf. arb. s. 503, n. 1. — I och för sig var Hven föga värdefullt: Enligt Ulfelds uppgift funnos 1658 på ön — — omkr. 30 bönder. Den årliga räntan gick till 400 rdr. —

³⁾Coyet till konungen d. 1 juni.

⁴⁾Coyet till Ehrensten den 11 juni.

⁵⁾Kommiss. till kon. d. 11 juni.

vika och dekreterade,¹⁾ att "Hven *simpliciter* (d. v. s. utan någon motivering eller annat tillägg) cederes", hvarigenom, såsom det vidare heter, "danska samvetet eller äran icke med något ord choqueras".²⁾

Nu ändtligen kunde det väl tyckas, som om alla hinder för uppnående af samförstånd i den omstridda punkten skulle vara undanröjda, men af en senare skrivelse från Coyet framgår, att så ej var förhållandet.³⁾ Först den 28 juni förklarar sig konungen "med 10 artikelens correction benöjd"⁴⁾. —

Nu kan man med allt skäl uppkasta frågan: Då Sverige ju vunnit hufvudsyttet, hvarföre så strängt hålla på själfva ordalydelsen i en paragraf? Tydligt därför, att, om ön i fråga rätt och slätt utan vidare afträddes, det hela lätteligen kunde få sken af ett medgifvande från svensk sida, att cederandet ej grundade sig på Roskildetraktaten utan först *efter* dennas ingående med maktspråk framtvungits⁵⁾.

Och härmed äro vi inne på den intressantaste sidan af saken: Hvilkendera parten innehade den starkaste rättsståndpunkten? Fridericia säger helt kategoriskt, att "Sverig havde fulstændig Uret i Kravet paa Hven". Motiveringen härför är följande: 1) ön hörde under Kronborgs län, 2) bönderna voro "vornede" på samma sätt som de seländska, 3) under fredsförhandlingarna hade svenskarne gjort särskildt yrkande på ön utan att denna dock särskildt nämndes i traktaten.

¹⁾Kon. till kommiss. d. 16 juni.

²⁾De sistnämnda orden syfta på en från dansk sida gjord invändning (omtalad i Coyets bref till Ehrensten, cit. s. 12, n. 4), att "H. K. M. borde lämna dem det soulagement, det de tillika med landet icke borde qvittera äran, tvingandes dem att bekänna, att tillförene hafva ljugit, då de Hven ett pertinens till Skåne att vara nekade".

³⁾D. 23 juni: "Åtminstone skall jag söka uti det oss sist tillskickade projektet att foga desse orden *såsom ett pertinens till Provincien Skåne* — — så att således articulen skall lyda, *att be:de ö K. M. och Sveriges Chrono härmed såsom ett pertinens till Provincien Skåne uttryckligen afstås och afträdes*" etc. Danica R. A.

⁴⁾Kon. till kommiss.

⁵⁾De danske "vilja låta världen förstå, att hon (ön) icke hafver varit ett appertinentz till Skåne, utan nu eljest af samtycke och contractu eller med trug och tvång dem ifrån tagen" — — — Kon till komm. d. 16 juni.

Den danske författaren aktar icke nödigt upptaga till bemötande den redan för 250 år sedan förebragta motargumentation, hvarigenom kraften af ofvannämnda bevisgrunder väsentligen försvagas¹⁾. Det enda, som enligt Fridericias mening kunde tala för att ön hörde till Skåne var, att invånarne sedan 1634 "var henviste til at have Skaane Landsting som Appelinstant fra deres Birketing"²⁾; men härvid fäster förf., märkvärdigt nog, ingen vidare betydelse. Gent emot det förhållandet, att Hven hörde under Kronborgs län, väger för honom det faktum ingenting, att vid fredens ingående ön alltsedan Kristian IV:s formliga förordning år 1634, d. v. s. nära ett fjärdedels århundrade, lydt under skånska landstinget, hvilken samhörighet äfven i forna tider - under de årtionden Skåne var förenadt med Sverige — bestod.

Till vederläggande af det andra skälet, nämligen att, då Hvens bönder voro vornede ("asscriptitii glebæ") på samma sätt som de seländska, ön måste höra till Seland, har man invändt: Är detta en nödvändig konsekvens, så kunde Karl Gustaf gjort anspråk på Amager såsom ett pertinens till Skåne, ty denna ös bönder voro fria, liksom de i Skåne!

Vidkommande Fridericias tredje och sista argument, att de svenska underhandlarne i Vordingborg uttryckligen förbehållit Hven åt Sverige, men att ön sedan vid fredstraktatens slutgiltiga redaktion i Roskilde ej omnämns, må erinras, att detta förhållande alls icke innebär något svenskarnes uppgifvande af förut framställda anspråk. I Vordingborg hade man helt naturligt funnit det af nöden att expressis verbis försäkra sig om Hven, ty där uppgjorda landafträdelseförslag talte rätt och slätt om Skåne *utan något till-*

¹⁾ De i det följande andragna skälen för Hvens "pertinens" till Skåne äro företrädesvis hämtade dels från Coyets bref till Karl Gustaf d. 8 maj 1658, dels från konungens relation till rådet "angående det danska väsendet" d. 4 aug. s. å. Se Geijerstam-Svedelius, anf. arb., Bil C och F).

²⁾ Tydligt för att rädda Hven åt Danmark hade man, som Fridericia säger, "lidt kluntet gjort om" det förhållandet, att ön var juridiskt sammanhörande med Skåne, genom ett antedateradt bref d. ²⁰/₂ 1658. — Med afseende härpå yttrar Karl X: "Våra rationes öfverväga långt deras, i det att både olim och nu efter Tostrupiska slutet den ön hafver legat till Skåne och *nyligen* åter till Selands jurisdiktion lagd är". Kon. till kommiss. d. 17 maj.

lägg. Helt annat var förhållandet med Roskildetraktaten. Att i denna urkund uttryckligen uppta Hven var onödigt, då det där hette: "Skåne med alla *tillhörande öar*"¹⁾ och man från svensk sida betraktade som själfklar sak, att Hven vore en bland de skånska öarne. — Denna uppfattning hvilar både på historiska och geografiska grunder. Meranämnda ö har, såsom Coyet påvisar, "alltid följt Skåne efter", såväl när detta land pantsattes till grefve Johan af Holstein, som när det mot en lösesumma förvärfvades af Sverige eller till sist af Magnus Erikson afträdde till Danmark. Men om Hven icke varit ett "pertinentz till Skåne", skulle denna ö ej städse vid ombyte af härskare ha gjort sistnämnda land sällskap.

Denna historiska samhörighet åter är ur geografisk synpunkt väl motiverad. Ty såsom Karl Gustaf själf yttrar: "Den terminus, som löper midt i Sundet, innesluter samma ö till svenska sidan". "Naturen har sålunda själf lagt denna ö närmast till Skåne".

Mitt slutomdöme om kontroversen rörande Hven måste blifva ett instämmande i Karl Gustafs ord, att de danske vordo "validis rationibus öfvervunne". —

Om det svenska krafvet på Hven, huru välgrundadt det än må framstå, ej får betecknas såsom absolut oantastligt, så torde detta däremot vara fallet med Karl Gustafs på Roskildetraktatens § 6²⁾ stödda yrkande att på samma gång som Trondhjem bekomma *Romsdalen*³⁾. Men solklara rättsanspråk erbjödo icke någon

¹⁾I § 5 Roskildetraktaten heter bl. a., att "Kongl. Maj:t i Danmark beviljat och samtyckt — — att afstå och afträda till H. Kongl. Maj:t, dess successorer, Sveriges konungar och krono provinserna Halland (som för detta kronan Sverige till försäkring hafver varit inrymd), Skåne, Blekinge, Bornholm *med alla till beite provinser*, land och län *liggande* städer, slott och fastningar, *öar*, skär" etc. — I lat. öfvers. återgifvas de sistnämnde orden på följ. sätt: "Scania, Blekingia, Bornholmia *una cum omnibus ad dictas Provincias, Regiones atque Præfecturas pertinentibus* Urbibus, Arcibus, Castellis ac Munimentis, *Insulis*" etc. —

²⁾I denna paragraf heter det bl. a.: "Sammaledes cederas Kongl. Maj:t och kronan Sverige af Kongl. Maj:t och kronan Danmark Bohus slott och län samt Trondhjems gård och län med alla — — — appertinentier etc.

³⁾"Det kom till förbittrade strider om — — ön Hven, hvilken Karl Gustaf icke utan skäl ansåg som ett urgammalt Skånskt land, och om

garanti mot danskarnes försök att "escappera genom en vrång uttydning". "Fredrik III krympede sig" – såsom Fridericia säger – "ved Afstaaelsen, og Lensmanden over Trondhjem Peder Vibe – – – modsatte sig den ogsaa" och sökte – för att tala med Coyet¹⁾ "förhålla Romsdalen, som dock alltid hafver hört till Trundhem, och de danske själfve tillstodo i Roskild, att han hörde därtill". – Dessa för danska regeringen högst genanta sakförhållanden tvungo emellertid dess underhandlare att tillgripa den utvägen att på Per Vibe ensam vältra skulden för det skedda, i det man i Köpenhamn helt frankt förklarade, att denne handlade mot sin herres order och maning, då han vägrade åt svenskarne inrymma Romsdalen, en försäkran, som dock blef skäligen suspekt därigenom, att P. V. å sin sida åberopade sig på erhållen instruktion. Också kunde denna tvetydiga hållning ej i längden intagas, hvarför danske konungen äntligen den 19 juni gaf order åt Per Vibe att utrymma Romsdalen, eftersom svenskarne ej ville godtaga hans invändningar²⁾. – Tämmligen tydligt framlyser ur denna ej nog diplomatiskt stiliserade skrifvelse, att Trondjemms ståhållare, då han vägrade utlämna Romsdalen, handlat med sin regerings goda minne. Man läser mellan raderna, att danske kungen icke utan välbehag följt hans åtgörande och hoppats på framgång åt det samma. Det var först, när de svenske visade, att de stodo på sig och ej ville veta af Vibes »argumenter», som Fredrik III, utan att med ett enda ord uttrycka någon sorts ogillande af dennes tredskande, befallde honom utlämna Romsdalen. Med rätta anmärker också Coyet: »Eho, som läser det skriftliga förbudet – –, hvilket

Romsdalen, som han, väl med ännu säkrare rätt, menade tillhöra Trondhjem". E. Hildebrand, Sveriges hist. B. 3, afd. 5, s. 576.

¹⁾ "Langt bedre begrundet (än fordran på Hven) var Karl Gustafs Fordring paa Romsdalen, thi omend dette Len ikke heller var nævnt i Traktaten, saa havde dog de danske Kommissarier i Roskilde indrømmet dets Afstaaelse". Fridericia, anf. arb. s. 335.

²⁾ I Grundeligh underrättelse etc.

³⁾ Ordern lydte sålunda: "E. III V. G. t. Eftersom vi kommer udi Erfaring, at de svenske Ministri ei have villet antaget de af dig gjorte Argumenter om Romsdalen at være et separat Len fra Trondjem, da paa det al videre Vidløftighed kan forekommes, haver du uden videre Ophold samme Lene med sine tilbørlige Grændser overleverer, saa at al Ting dermed kan til Ende komme. Kjøbenhavn d. 19 juni 1658. (Norske Rigs-registranter, B. 12, s. 186.)

de uti Juli månad ändtligen uppviste, så skall han se, att han, Vibe, sådant ej gjorde af sig själf¹⁾, och vidare: "Viben måste likväl i förstone emot det (danska)kommissarierna någonsin hafve velat tillstå, hafva haft ordre, Romsdalen att disputeras²⁾". Ett sådant handlingssätt plägar man benämna *dubbelt spel* eller trakasseri.

När Fridericia vill ådagalägga, huru "tillmötesgående" danska regeringen var gent emot Karl Gustaf, uppräknar han bland andra eftergifter äfven ordern till Per Vibe³⁾, men glömmar omtala, att svenske konungen först i slutet af juli erhöill kännedom om befallningen i fråga och om Romsdalens i följd däraf skedda utrymmande af danskarne⁴⁾. Under dylika omständigheter bör det sannerligen icke förvåna oss, om denna tvistefråga i sin mån bidragit att mogna krigsbeslutet.

Så torde också hafva varit förhållandet med följande kontrovers. I Roskildefredens 16 § heter det bl. a.: "På det med evacuationen af ofvanbenämnda provinser, städer och fästningar desto riktigare på den ena eller andra sidan kan tillgå, äro bägge parterna däröfver således förente, att, så snart de *2,000 ryttare* (som Kongl. Maj:t i Sverige härmed utaf Kongl. Maj:t i Danmark utlofvat är att öfverlätas) äre lefrerade, den svenske armé strax utur Seland marschera skall".

Af dessa ryttare blef emellertid blott en del — 936 — samtidigt med Roskildefredens undertecknande utlevererad till Karl Gustaf⁵⁾. På anmodan att utlämna de resterande svarade man från dansk sida, att *rullorna* på de 3 regementen, som levererats, upptogo det fulla antalet — en undanflykt, hvilken Coyet dräpande karakteriserar med följande ord: "Denna exception är helt oduglig och för dem danskom allenast bruklig till att *med papper be-*

¹⁾ Grundeligh Underrättelse etc.

²⁾ Coyet till kon. d. 23 juli. — I Karl Gustafs relation till rådet d. 4 aug. säges: "(e)huruväl dee danske hafva nekat Per Vibe haft ordre, likväl kan (deraf) väl förstås honom ex regis mandato hafva gjort, efter konungen befäller bemålte Per Vibe endteligen cedera samma Romsdalen, sedan de svenske icke vilja med hans skäl contentera, och hafva efter så långan tid nu först fått bref om Romsdalens inrymning, sedan vi äro hitkomne" (till Kiel).

³⁾ Anf. arb. s. 341.

⁴⁾ Se ofvanst. not 2.

⁵⁾ Grundeligh Underrättelse etc. Jfr Fridericia, anf. arb. s. 318.

tala och fullgöra sin loven. Ty hvad hade Hans Maj:t af Sverige för nytta däraf, att samma talet af ryttare var fullt, som det borde, i Köpenhamn, men Hans Maj:t blefvo de likväl intet öfverlevererade¹⁾. Föرنämsta orsaken, hvarför regementena ej i fulltaligt skick kommo Karl Gustaf tillhanda, var täta rymningar tillbaka till Köpenhamn. Från dansk sida gjordes intet allvarligt försök att återföra de förlupne, liksom man ej heller, fastän därom ifrigt ombedd, ville lösa bemälda ryttare från deras ed till danske konungen²⁾. — Slutligen gick Karl Gustaf in på Ove Juuls anbud att i utbyte mot de felande 1,064 ryttarne lämna 500 ryttare och 1,000 musketerare³⁾. Men nu ville danskarne i stället för de 1,000 musketerarne lämna 500 dragoner, "som de nyss tagit från plo-gen", ett anbud, som naturligtvis af svenske konungen tillbakavisades. — I en skrifvelse till de svenska kommissarierna af d. 16 juni begär Karl X ett positivt svar, huruvida de danske ville gifva honom "alla ryttarne" eller 500 ryttare och 1,000 knektar, hvar-efter tillägges: "och skall jag icke movera mig från Fühnen, förrän allt folket är levererat, de tagat hvar fanen de vilja"⁴⁾.

Tre dagar efter detta brefs afsändande aflät emellertid danske konungen till Karl Gustaf en egenhändig skrifvelse, hvari meddelades, att åtgärder vidtagits för att tillföra svenske konungen de felande ryttarne⁵⁾. Sedan Coyet i ett därpå följande bref omtalat att generalöjtnant Gyldenlöwe rest till Karl Gustaf "med ordre att

¹⁾ Grundeligh Underrättelse.

²⁾ Denne var enligt Fridericia (s. 339) angelägen om att för egen del få behålla ryttarne till genomförande af en "Statsomvæltning". — 30 stycken af rymlingarne hade också tagit tjänst i danske konungens lifkompani.

³⁾ Fridericia, anf. arb. s. 340.

⁴⁾ Ehuru Roskildefreden berättigade Karl Gustaf att hålla äfven Seland besatt ända till dess, att det utlovade danska krigsfolket fulltaligt utlämnats åt honom, hade han likväl utrymt bemälda ö och fört sina trupper öfver till Fyen, innan ifrågavarande villkor från dansk sida uppfyllts. Detta var ett anmärkningsvärdt tillmötesgående. — Fridericia (anf. arb. s. 343) säger härom: "Dette (= underlåtenheten i fråga om ryttareleveransen) kunde give denne Ret til ikke at iværksætte Rømningen".

⁵⁾ Durchleuchtigster, Grossmechtigster Königl. Freundtlicher Vielgeliebter Vetter Bruder und Nachbar. Als auss E. Maj:ts iungsten schreiben ich ersehen, wie dieselbe die annoch desiderirte ein tausendt Reuther mit ehestem erwarten, so habe ich meinem General Lieutenant Guldenlewen befehlich ertheilt die alle in Seelandt verhandene

leverera de resterande 1,064 ryttarne¹⁾), säger C. i en något senare skrivelse till sin konung, att han yttrat till danske rikshofmästaren, det konungen ogärna stode "så länge med armén uti Danmark kvar, dess invånare till stor skada och afsaknad, hvilket likväl af dem danske länge sedan kunnat förekommas, när de i rättan tid de resterande ryttarne levererat", hvartill Rikshofmästaren genmält, att han inte trott, att konungen så strängt skulle hålla på de 1,000 ryttarne, då "han fått så många sköna land". Danskarne kunde intet rå för att ryttarne ej ville tjäna under svenske konungen o. s. v. — Det uppdrag, som lämnats åt Gyldenlöwe, nämligen att öfverlämna de 1,064 ryttarne, fullgjordes aldrig af denne. "Gyldenlew hafver icke halfparten af Rytterne lefvererat"²⁾), säger Karl Gustaf själf ett par dagar före fredsbröttet. Alltså: Danske konungen uppfyllde aldrig Roskildetraktatens 16 §³⁾)

I samma urkunds 11 § heter det bl. a.: "Så är ock på bägge sidor beviljad, att alla de priser, som förmedelst utgifne commissioner kunna vara tagne och före det Tostrupska fördraget icke inbragte (i egen hamn), skola deras ägare igen restitueras".

Denna artikel är tydligen tillämplig på följande fall: Under pågående svensk-danska kriget år 1657 hade *Henrik Carloff*, f. d. condirektor öfver det svensk-afrikanska kompaniet, hvilken blifvit för en förseelse straffad, med ett danskt kaparefartyg bemäktigat sig svenska kolonien och kastellet *Cabo Corso i Guinea* med alla dess tillhörigheter och därpå begifvit sig till Glückstadt, dit han ankom d. 8 juni 1658. Emellertid var svenska residenten V. Müller i

und zu den Brockenhusischen Regimente gehörige compagnien Also fort abmarschiren zu lassen undt also Selbiges gantzes Regiment E. M. armee Zuzuführen. Was alsdanferner ermangeln wirtt, darauff hab ich meinem Feltt Marschalck Eberstein ordre zugesandt, das er selbiges ungesumbt herbeyschaffen solle, will hoffen dieses E. M. Zu gutten contentement verrichttet und darauff deroselben armee einmahl gäntzlich werde abgefuhrt werden. — — — Friderich. Kopenhagen d. 19 Juni A:o 1658. — R. A. Danica (Bland danska konungahusetets originalbref till svenska konungahuset).

¹⁾ D. 22 juni.

²⁾ Till råd. ang. danska väsendet d. 4 aug. 1658.

³⁾ Fridericia, anf. arb. s. 343: Paa ét Punkt havde Frederik III ikke fuldt overholdt Fredstraktatens Ordlydende. Han skulde straks have levereret de 2,000 Ryttere, og endnu (i slttet af juni) var der kun leveret 1,000.

det närbelägna Hamburg vaken och påpasslig och sände redan följande dag, d. 9:de, Barsenius till Glückstadt för att fordra det tagnas återlämnande och Carloffs häktande. Men Barsenius fick återvända med oförrättadt ärende, ty danske cancelleren gaf ett undvikande svar, Carloff fick emottaga en varning och inlastade nattetid sitt guld och andra dyrbarheter på en jakt samt afseglade till Holland¹⁾. — Rättmätigheten af svenskarnes anspråk på ersättning för kaperiet är satt utom allt tvifvel, och dock utspann sig om denna s. k. Guineasak en ändlös tvist, som otvetydigt lade i dagen de danskes obenägenhet att böja sig för Roskildefreden. Det torde så mycket mindre vara af nöden att följa alla växlingarna i denna föga uppbyggliga kontrovers, som densamma redan för länge sedan grundligt, allsidigt och klart utredts af en svensk forskare²⁾. Se här blott tvenne belysande prof på de svepskäl, man från dansk sida fann tillständigt att förebringa: I ett bref till Karl Gustaf d. 27 juni yttrar Coyet, att han vid en audiens hos danske konungen hört denne yttra, att "om Guineeske kompaniet var *allsintet talt* uti Roskildske pacterne, utan allenast om *andra capere* som här in Europa någon skada hvarandra tillfogat hafve". — Den första delen af invändningen visar, att konung Fredrik förbiser den enkla logiska sanningen, att det enskilda fallet subsumeras under den allmänna regeln. Också replikerade Coyet genom en erinran om "huruledes uti pactis "Roschildensibus expresse *sub generalibus terminis denne casus* vore införd". Hvad beträffar den andra undanflykten, nämligen att 11 § Rosk.-trakt. blott skulle afse de orter, som lågo *inom Europa*, så behöfver man endast

¹⁾ Då denna framställning af förloppet är grundad på Krusenstjernas berättelse till Karl Gustaf d. 25 juli 1658; residenten V. Müllers bref till samme, dat. Hamburg d. 12 juni, och G. Barsenius' berättelse d. 12 och 15 juni, och det följaktligen genom flera aktstycken är satt utom allt tvifvel, att den Glückstadtska regeringen legat i maskopi med Carloff, förvånas man verkligen öfver Fridericias ord: "men det lykkedes Carlof at slippe bort fra Glückstadt, *hvad enten den glückstadtske Regering har vidst derom eller ikke*".

²⁾ Victor Granlund, Svenska afrikanska kompaniets historia i Hist. bibl., del 6, 1879. — Den lärde danske historikern Fridericia, hvilken — såvidt jag kunnat finna — ej gjort något allvarligt försök att kullkasta det resultat, till hvilket Granlund kommit, karakteriserar denne såsom en "mot Danmark partisk historieskrifvare".

Hyser herr Fridericia då alls ingen farhåga för att själf från svensk sida möjligen kunna bli lika omildt bedömd?

genomläsa den citerade paragrafen för att genast finna, att ifrågasättande lokala begränsning där alls icke gjorts. För öfrigt skulle en dylik demarkationslinies uppdragande fört med sig den absurda följden, att somliga af under en och samme härskare lydande områden befunno sig i krigstillstånd, andra åter hade fred¹⁾.

Ett dråpligt, genom sin cynism öfverraskande försök att undandra sig restitutionsplikten var, då danskarne helt frankt förklarade Cabo Corso *efter Carloffska röfvarbragden vara rättmätig dansk egendom!*²⁾

Danskarne tvetydiga hållning under hela Cabo Corsokontroversen karaktäriseras af Granlund med följande ord:³⁾ "De uppehölllo tiden det ena sammanträdet efter det andra med ändlösa dispyter och nya förslag. Hvad som var sagt eller lofvadt den ena dagen, låtsade man alls icke om den följande — — — Än försäkrade man Carloff vara en rätt kommissionsfarare — en euphemistisk beteckning för kapare — — — än ville man gifva ersättning än alls icke. Det var en politik af idel opålitlighet, ombytlig som vädret en aprildag, och som satte de svenska underhandlarnes tålmod på det allra yttersta prof — — — Äfven utlämnandet af det tagna skeppet och kvarvarande gods — det lättaste villkoret att uppfylla — uppskötts oupphörligt under hvarje handa förevändningar, ehuru själfva rättsfrågan var alldeles klar — — — det hade erfordrats *mer än mänsklig* långmodighet att fördraga så mycket krångel, så många trakasserier"⁴⁾.

Cabo-Corsofrågan må hafva i afsevärdt hög grad framdrifvit Karl Gustafs ödesdiga beslut att ånyo draga svärdet, men därför

¹⁾ Grundeligh Underrättelse etc,

²⁾ Karl Gustafs ofvancit. bref till rådet d. 4 aug.: "De danske hafva ock här på mångahanda sätt sveket och sökt undanflykt, kallandes Capocors deras egen hamn och ort, sedan de dem hafva kompaniet afhändt". — Kanske är denna grofva advokatyr att hänföra till de "principielle Invendninger mod de svenske krav", om hvilka Fridericia talar (anf. arb. s. 341.).

³⁾ Ofvan cit. arb. s. 319.

⁴⁾ Hvilken drastisk motsats till Dessa Granlunds ord erbjuder icke Fridericias 8 rader: Fra svensk side krævedes nu straks i Kjøbenhavn ikke alene Tilbagegivelsen af Cabo Corso, men ogsaa Overleveringen af Carlofs Person og Bytte. Det sidste var umuligt at opfylde; men skjønt man rejste nogle principielle Indvendninger mod de svenske Krav, erklærede den danske Regering sig snart villig til at tilbagegive

får ej förbises, att det gafs en annan stridspunkt, som, jämte det den i lika hög grad som den förra lämnade fältet öppet för danskarnes högt uppdrifna talang att vantolka, tillika var af den räckvidd, att dess afgörande inneslöt ett vitalintresse för Sverige, ja, djupt grep in i den skandinaviska nordens hela framtid; jag menar **Östersjöspörsmålet**¹⁾ och den därmed oupplösligt sammanhängande förbundstanken.

Ofvan (s. 8) är vidrördt, huru Karl Gustaf nödgats låta underhandlingen om en *allians* falla. Detta får emellertid icke missförstås. Här är egentligen fråga endast om en *formsak*. Som nämnt, bestod redan i och med Roskildetraktaten mellan Sverige och Danmark ett förbund²⁾, som oundvikligen måste komma på tal vid förhandlingarna om den "deklarativa recessen" (ofvan s. 8) Med tillhjälp af denna hoppades nu Karl Gustaf kunna utveckla de principiella förbundsbestämmelserna i fredstraktaten och sålunda nå ungefär samma resultat, som han förut åsyftat med den formliga, i viss mån fristående alliansen. Danskarne däremot fullföljde en rakt motsatt sträfvan: att bli kvitt alla förbundsplikter gent emot Sverige; och, liksom förut den ifrågasatta alliansen, så fick nu nebenrecessunderhandlingen tjäna ifrågavarande syfte.

Konturerna till det svensk-danska förbundet hade alltså uppdragits i Roskildetraktatens *trenne första paragrafer*³⁾. Beträffande dessa ansågs nu från svensk sida den 3 §, eller den, som stad-

Forterne og hvad der var til overs i Glückstadt og stille en Kavtion af hamburgske Kjøbmænd som Sikkerhed for Erstatning af Resten. — Ur detta knapphändiga omnämnande är omöjligt få fram, att danskarne skulle på något vis brustit i lojal och korrekt hållning. I stället kastas skugga på svenskarne såsom de där fordrat det omöjliga.

Här ofvan lämnade korta, fristående orientering öfver den s. k. Guineafrågan fritager mig ej från att återkomma till densamma längre fram, då det gäller att påvisa de samverkande motiven till fredsbrottet under afgörandets kritiska dagar i början af juli.

¹⁾ "Grundeligh Underrättelse" etc. talar om "then förnämste Artikel i then Roskildske traktaten, nämligen om thet at man ville förvägra een främmande örlogsflotta löpa in i Östersjön utan bäggie Konungars Consens och Tillåtelse".

²⁾ I ett bref från Beuningen till Generalstaterna af så sent datum som den 2 juli talas om "hvad han emot oftabemälte *allians* och *exclusion af alla främmande örlogsflottor* utur Östersjön hade discourerat". — "Grundeligh Underrättelse". Beuningen tyckes sålunda ej veta af något afbrott i alliansförhandlingarna, en uppfattning, hvilken ju också på sätt och vis låter försvara sig.

³⁾ Se ofvan s. 5, n. 2.

gade förpliktelse för de båda nordiska kronorna att spärra Östersjön för främmande fientliga flottor, kräfvade ett närmare förtydligande. Till den ändan inrycktes i det af svenska kommissarierna uppgjorda projektet till Nebenrecess *artikeln 4.*¹⁾ Denna hade emellertid tvenne moment: det första sammanföll väsentligen med § Roskildefreden, medan det andra, som förbjöd hvarje annan makt än Sverige och Danmark att utrusta och *hålla örlogsflotta i Östersjön*, i själfva verket innebar ett tillägg — låt vara, att det samma ur svensk synpunkt uppfattades som en själfklar följd af mom. 1²⁾. — Ifrågavarande artikel 4 af Nebenrecessen (resp. § 3 af Rosk.-trakt.) blef ända fram till fredsbrottet den dominerande stridspunkten, föremål för omnämmande i så godt som hvartenda af de många bref, som växlades mellan svenske konungen och hans kommissarier i Köpenhamn. Mångfaldiga försök gjordes från svensk sida att komma ur alla de svårigheter, nämnda punkts genomdrifvande mötte från dansk sida³⁾. En radikal utväg anvisade Bjelke, då han proponerade 4 artikeln uteslutande ur Nebenrecessen, därvid stödjande sig på uttalanden af konungen, att man helt

¹⁾ Skole begge M:ter och Chronorne Sverige och Danmark vara förbundne, icke allenast med all macht och effter högste möjeligheeten till förhindra och afvärja dedh ingen fremmande fiendtligh Öhrlogz Flotta, ehoo den vara kan, genom Sundedh, eller Beldt, in uthi Öster Sjöen komma må, uthan och icke her efter tillstedja någon desse Nordiske Kongar och Chroner föruthan, anten dee Hambnar uthi ster Sjöen äger eller annorstädes boendes är, under hvadh prætext dedh och vara kan, till att haffwa, uthrusta, eller underholla någon öhrlogzflotta därsammastädes. — Geijerstan—Svedelius s. 49. —

²⁾ Någon nyhet för svensk-dansk diplomati innebar för visso icke ifrågavarande artikel 4. I april 1655 hade Karl X afsändt M. Dureel på en beskickning till Danmark för att utröna danska regeringens stämning med anledning af det förestående fälttåget mot Polen. Nämnda sändebud fick sedan, då Karl Gustaf började frukta för nederländska republikens inblandning i hans polska krig, i uppdrag att åvägabringa ett svenskt-danskt förbund, och d. 3 nov. framlämnade D till danska regeringen ett alliansförslag, hvars punkt 3 lydde: "Skola inga främmande örlogsflottor tillstädjas att komma in i Östersjön, så skola ej heller andra vid bemalte Östersjön boende hafva örlogsflottor förutan Sverige och Danmark". — Ifrågavarande alliansförslag är äfven i andra punkter en märklig förelöpare till Roskildetraktaten. Se Levin Carlbom, Magnus Dureels negotiation i Köpenhamn 1655—57", s. 56 och följ.

³⁾ Denna danskarnes hårdnackade opposition mot bemalte 4 art. i svenska Nebenrecessförslaget innebär i själfva verket ett frångående af en ursprungligen intagen ståndpunkt, ty den 3:dje artikeln i det danska förslaget till allianstraktat af den 11 maj var till innehållet likalydande med 4 art. i det svenska Nebenrecessförslaget (Se ofvan)

enkelt borde "allenast blifva vid Roskildeafskedet"¹⁾, ett maningsrop, som konungen under maj månad gång på gång höjt, och hvars innebörd själfallet var denna: Stod det ej att vinna något mera, så borde man, hur det än gick, åtminstone ej försvaga Roskildetraktaten²⁾. Coyet åter ville ej släppa tanken på det i artikeln 4 gjorda närmare bestämmandet af § 3 Rosk.-trakt. för att få en garanti mot framtida vantolkning eller för att, såsom han själf uttryckte det, "förtaga — — alle undanflykter och vidrige uttydningar". Därför sade han sig hafva förstått konungens yttrande att "blifva vid Roskildeafskedet" så, att man icke skulle närmare ingå på frågan om "modo prohibitionis" eller "talet om skeppen", hvarmed den ena makten skulle "förobligeras" att bistå den andra³⁾. — I grund och botten delade nog konungen också Coyets uppfattning, ty kort därpå förklarar han: "Det vore godt om 4 artikeln kunde i Recessen så uttryckas, som den är af Ede-upsatt". Men, förutseende danskarnes motstånd, visar han den moderationen att omfatta ett af Coyet framkastadt medlingsförslag, enligt hvilket skulle uppsättas ett af kommissarierna underskrifvet *protokoll* af innehåll, att konungens mening om 3 § Rosk.-fred. vore sådan som i 4 § Neb. Rec. uttrycktes⁴⁾. Bjelke, som ej

Sålunda hette det: Ingen af de paa Östersöen angrentzende herrar, eller andenstedes boende tillstades någon höjheed eller rättigheed till att *udryste eller underholde i dem:te Östersöen nogen orlogs flode*, uden Crone Danmarch och Swerrige allene, och skall ingen af dee Allierte tillstede nogen fremmat fiendtlig orlogsflode att löbe igennem Sundet eller Beldt ind uti Östersöen, mens det forhindre i alle maa-der, efter det Roeskilde fredsfordrags tridie articuls indhold.

Coyet skriver också (den 1 juni till kon.), att "de danske uti deras projekt om alliansen denne casun (utrustande af flottor på Östersjön) uttryckligen presenterat hafve och fördenskull med intet sken af rätt därifrån sig leda kunna, såsom E. K. M. af deras alliansprojekt 3 punkt allernådigst hafver att förnimma". — Huru då förklara, att danskarne sedermera på intet villkor kunde förmås att acceptera ett förslag, som de själfva en gång framställt?

För att förstå detta bör bemärkas, att ett alliansförslag dock är något annat än ett Nebenrecessförslag — formellt sedt. Realiter torde här påverkan af Beuningen kunna spåras.

¹⁾ Bjelke till Ehrensten d. 1 juni.

²⁾ Så har man tydligen att tolka detta uttryck och ej som Fridericia, anf. arb. s. 343, då han kallar det ifrågasatta förbudet mot främmande flottors utrustande i Östersjön för en "omtvistelig fortolkning, som han selv (konungen) flere gange havde fundet *overflodig*".

³⁾ Coyet till konungen d. 1 juni.

⁴⁾ Kon. till kommiss. d. 5 juni.

gärna försummade något tillfälle att visa generös undfallenhet mot danskarne, fattade genast i detta förslag, och danskarne yttrade sin tillfredsställelse. Men Coyet, som var försiktig och misstänksam, erinrade om att de danske saknade protokollist (då en sådan hölls endast på svenska sidan), hvadan det kunde i en framtid hända, att danskarne ej ville stå för sina ord. Därför vore bäst att öfver saken uppsätta en *sekret artikel*¹⁾, underskrifven af båda sidornas kommissarier. Nu invände emellertid danskarne: Det låte sig tänka, att konungen i Sverige "kunde på Östersjön någon orätt tillfoga", i hvilket fall danskarne väl icke borde hindra hämnaren från att inkomma²⁾, ett inkast, som af Coyet bemöttes därmed, att något slikt ej vore antagligt, vidare att afvoigt sinnadt folk mycket väl kunde såsom en oförrätt stämpla utöfvandet af en rättighet samt slutligen, att, om något dylikt inträffade, fränmande härskare ju hade tillfälle att hämnas utom Östersjön.

Öfver nyssnämnde danskarnes "excuse" gör Coyet för öfrigt den reflexionen, att densamma visar, det de "från oss uti uttydningen af *Roskildske pacternes* tredje punkt differera", något som gör det nödvändigt, att saken "expliceras uti Nebenrecessen"³⁾. I dessa Coyets ord måste man instämma, ty här gäller det ett *ohöjdt attentat mot själfva Roskildetraktaten*. Det är ej längre fråga om tillägget i andra momentet af Nebenrecessens 4 § utan om dennas *första* moment, som i sak var likalydande med Rosk.-fredens 3 §. Danskarne tänka sig en eventualitet, som skulle fritaga dem från nämnda paragrafs efterlefnad, ifrågasätta helt öppet

¹⁾ "Sekret" för att förtaga kraften af den danska invändning, som stödde sig på farhågor för "ombrage" hos fränmande nationer. — Ägnade att karaktärisera de båda svenska kommissariernas olika hållning vid ifrågavarande underhandling äro å ena sidan Coyets yttrande (Adlersp. s. 54): "Det är fuller icke utan, att på de danske man icke kan bygga" och å andra sidan det förhållandet, att Bjelke aktade onödigt att uppsätta nämnda sekreta artikel, emedan den vittnade om "diffidens till de Danske". Den senare fick också längre fram (d. 16 juni) uppbära förebräelser af konungen därför, att han "satte confidence till de Danskes löften".

²⁾ Detta är, med förlof sagdt, att genom advokatknep slingra sig ifrån en iklädd förbindelse.

³⁾ Coyet till Ehrensten d. 11 juni.

Roskildfredens förbindande kraft, då de söka göra plikten att efterleva densamma i en viktig punkt *villkorlig*. Detta är ett uppenbart försök att — såsom konungen uttrycker sig — "genombåhra pacterne". Karl Gustaf tar också i det följande fasta på merbemälda inkast och ser däruti ett vittnesbörd om danskarnes innersta tankar.

Emellertid inlämnade danske kommissarierna i början af juni ett kontraprojekt till Recess, ur hvilket hela den så mycket omstridda 4:de artikeln i svenska projektet helt enkelt var utelykt, enär danske konungen ville undvika "jalousie" och "sig oföränderligen vid Roskildske pacterne hålla", hvilka ej gjorde "vidare afhandling om Östersjöns defension af nöden". Då svenska kommissarierna invände, att Rosk.-traktaten ej vore så klart affattad, att vidare explikation vore onödig, samt ånyo framlade det gamla förmedlingsförslaget, att man affattade en "sekret artikel" eller ur protokollet gifve ett försegladt bevis, att Roskildefördraget vore att fatta "efter denna artikels mening", genmälde danskarne, att, hvad så många visste, kunde ej hemlighållas: ett ur protokollet gifvet försegladt bevis hade icke större kraft än själfva traktaten; de hade icke af konungen fått i uppdrag att göra någon "utläggning öfver denna artikel"¹⁾. — Första gången, då tanken på en sekret artikel framkastades, hade danskarne mot uppsättandet af en dylik föreburit det supponerade casus, att svenske konungen på Östersjön möjligen beginge en orättfärdig handling, som den förörättade ej borde förhindras hämna. Nu hade de, som vi sett, hunnit fundera ut nya svepskäl.

Det blir på längden tröttande att följa alla växlingarna i underhandlingen om denna fjärde artikel af Nebenrecessen, svenskarnes ihärdiga bemödanden att under någon form få densamma antagen och danskarnes ideliga undanflykter. Må vi för ett ögonblick stan- na och försöka utreda denna strids verkliga innebörd. — Såsom ofvan påvisats, sönderföll ifrågavarande artikel i tvenne moment, af hvilka det första uppenbarligen blott är en omskrifning för 3 § Rosk.-fördraget, under det att det senare åter till synes utgör en

¹⁾ Kommiss. till. kon. d. 11 juni.

amplifikation, i det därigenom äfven fastslås förpliktelsen för de båda nordiska makterna att förhindra, att "någon" främmande makt hölle och utrustade flotta i Östersjön¹⁾). Också säger Fridericia om svenskarnes fordran att få äfven andra momentet godkändt, att densamma gick "*ud over* Fredens Bydende"²⁾; och håller man sig strängt till ordalydelsen, så kan detta omdöme förefalla välgrundadt. En mindre formalistisk syn på saken hade emellertid Sten Bjelke, som yttrar: "tyckes mig, att Roskildefreden aldrig så skall kunna expliceras, att icke den (4 art.) skall däruti författas" (innefattas, inbegripas)³⁾. Denna Bjelkes mening synas de danska kommissarierna hafva accepterat, då de såsom ett af sina hufvudargument mot bemälda artikel framhäfva, att densamma "uti själfva saken intet gör, emedan contentan af denne punkten vore uti fridsslutet nogsamnt begripit" hvarför 4 art. vore att betrakta som en onödig "reiteration"⁴⁾. Ovedersägligen uttalade danskarne härmed en sanning.

Ofvan är ådagalagdt, att Sverige och Danmark i och med Roskildefördragets 3 första paragrafer ställdes i enahanda relation till utomstående makter⁵⁾, i främsta rummet dem, på hvilkas bekostnad det förra riket upptimrat och just nu som bäst var i färd med att fullända sitt baltiska dominium. Själfklart är nu, att hvarje flottrustning af de "Hambnar uti Östersjön" ägande makter, med hvilka Sverige nu låg i fejd, måste icke blott under pågående krig af svenske konungen, om möjligt, med våld afstyras, utan ock efter ett blifvande fredsslut uppfattas som revancheförsök. Vidare: Annorlunda än som ett hot mot sitt Östersjövälde kunde Sverige svårligen upptaga det, ifall någon af de makter, i hvilkas territorier ej ingick någon del af Östersjöns kustland (i främsta hand sjömakterna), började på nämnda haf utrusta flottor, då nämligen afsikten härmed ej gärna kunde tänkas vara en annan än att

¹⁾ Se ofvan s. 23, n. 1.

²⁾ Fridericia, anf. arb. s. 344. — För denne existerar icke något intimt samband mellan 4 artikelns förra och senare del.

³⁾ Ofvancit. bref från Bjelke till Ehrensten d. 1 juni.

⁴⁾ Bjelke till kon. d. 1 juni.

⁵⁾ Sid 5.

mot Sverige tillvarataga egna fördelar och bevaka handelspolitiska intressen. Alltså, ehuru det i Nebenrecessens 4 art., 2 mom. blott står "någon desse nordiske kongar och kroner förutan"¹⁾, så blir detta uttryck i realiteten likbetydande med Roskildefredens "främmande fientlig"²⁾ — mot Sverige.

Men Sveriges fiender skulle, som vi sett, enligt Roskildetraktaten också vara Danmarks. Följaktligen förband nämnda fördrags 3 första paragrafer i sina konsekvenser Danmark att understödja Sverige i förhindrandet af andra makters flottrustningar i Östersjön. — Var det nu därför, att Danmark drog ut dessa konsekvenser och var beredt på att i praktiken taga desamma, som dess kommissarier betecknade 4 art. Nebenrecessen såsom en onödig "reiteration"? Nej, för ingen del. Af det föregående bör vara klart, att detta tal om obehöflig upprepning endast är ett bland de otaliga kryphål, danskarne använde för att komma undan den genanta artikeln³⁾. Hvad som bl. a. gör detta tydligt, är den af danskarnes politiske inspiratör Beuningen presterade tolkningen af Roskildefördragets 3 §, enligt hvilken densamma endast ålade danskarne att neka fri passage genom Sundet eller Bälten, ej att förhindra någon främmande makt att hålla örlogsflotta i Östersjön. Den absurda konsekvensen häraf utdrar Coyet, då han säger, att om en främmande flotta uppträdde i Östersjön, antingen sedan den med våld brutit sig väg eller dit inkommit på det sätt, att skeppen ett och ett passerat Sundet eller Bälten och först därefter for-

¹⁾ Se ofvan s. 23, n. 1.

²⁾ Denna identitet hade de danske "ofta och sollemmiter bejakat, besynnerligen såsom de danske ministrarne, hvilka voro med vid de Roskildske Tractaterna, hade själfve påstått, att en *främmande* och en *fientlig* örlogsflotta vore allt ett och således det ordet främmande och det ordet fientlig voro af lika vikt, värde och lydande". — "Grundeligh Underrättelse" etc.

Jfr den antika uppfattningen och betydelsen af "hostis".

³⁾ Det får ej förbises, att danskarnes möjlighet att försvaga den bindande kraften af 3 § Roskildefördraget ökades, om de i framtiden kunde hänvisa på ett afslag å en ungefär likalydande bestämmelse (1 mom. i 4 art. Neb. rec.), under det däremot ett upptagande i Recessen af detta första moment måste anses innebära en bekräftelse af 3 § Roskildefördraget. Danskarne hade således intresse af att få utsluta äfven den förra delen af 4 art.

merat sig till en flotta, så skulle danskarne enligt sitt resonnemang icke vara skyldiga förfölja denna¹⁾).

Tvenne personer öfverenskomma om att tillsammans bevaka porten till ett hus för att hindra gemensamma fiender från att intränga i detsamma. Därpå skulle ej följa, att de båda väktarne ock hjälptes åt att utdrifva fienden, om denne, trots motstånd, lyckats bereda sig tillträde till boningen i fråga!? Då skulle den ene af de båda portväktarne kunna lägga händerna i kors och lugnt åse, huru den, som han nyss förgäfves sökt utmota, efter behag fritt huserade därinne! Sådan kan omöjligen Roskildefördragets andemening hafva varit. Hvarför stipulerades det väl i 3 §, att vägarna till Östersjön skulle spärras för främmande fientliga flottor? Naturligtvis af det skäl, att inga dylika borde få finnas i Östersjön²⁾. Detta var ändamålet, som man sökte vinna genom medlet, Sund och Bält-spärrning.

Ur min undersökning har således framgått det resultat, att 4 artikelns af Nebenrecessen senare moment är att uppfatta såsom ett korollarium af det förra momentet, eller m. a. o. såsom en själfklar och nödvändig följd af Roskildefördragets 3 §.

Det är alltså ådagalagdt, å ena sidan att danskarne uttalade en sanning, då de karaktäriserade 4 art. af Nebenrecessförslaget såsom en "reiteration" af sistnämnde paragraf, å andra sidan åter, att ifrågavarande invändning i deras mun icke var annat än ett svepskäl.

Det andra af deras stående motargument mot oftanämnda 4 art. var, att dess antagande skulle "exacerbera gemüterne" hos andra folk, enkanneligen holländarne³⁾. Detta skäl står i öppendaglig motsägelse mot det förra: Innehåller nämligen merbemälda artikel ingenting väsentligen nytt och följaktligen i sak intet har att betyda ("uti själfva saken intet gör"), huru är det då tänkbart, att den skulle uppväcka en sådan förbittring?

¹⁾ Coyet till kon. d. 1 juni.

²⁾ Karl Gustaf till kommiss. d. 16/6.

³⁾ Så heter det i ofvancit. bref från Bjelke till Ehrensten: "de danske gåån aldrig in för den rådugan de för holländarne hafva".

Man må sannerligen ej förtänka Karl Gustaf, om han inför detta oändliga krumbuktande började blifva otålig. Sedan han den 6 juni med flottan lämnat Göteborg och tagit vägen genom Lilla Bält till Flensburg -- en färd, hvarunder, enligt hans egen utsago¹⁾, tanken på krig för första gången uppstigit i hans själ -- aflät han d. 15 juni från nyssnämnda ort till kommissarierna en skrifvelse, i hvilken han säger sig väl se, hvad danskarne "hafva i sinnet"; förklarar det vara "så godt att hafva sina vapen där som annorstädes"; riktar, för det fall, att de danske "förhala med prestation af det, som de äro skyldige", följande befallning till kommissarierna: "*haster icke med subscriptionen!*"

Denna order förefaller måhända rätt egendomlig. Någon underskrift kunde ju ej komma i fråga utan att danskarne först gifvit efter för konungens kraf och Nebenrecessens olika paragrafer formulerats i öfverensstämmelse med Karl Gustafs tillkännagifna önskan. Så snart det kunde bli fråga om "subscription", hade ju alltså konungen fått sin vilja fram, då hade han ju ernått, hvad han så ifrigt åtrått -- en för honom acceptabel "kategorisk resolution" från dansk sida. Skulle han väl då själf göra sig skyldig till just det, som han förebrår danskarne, nämligen att "förhala verket"?

Saken är psykologiskt lätt förklarlig. En två månader tidigare gjord dansk eftergift skulle ej i Karl Gustafs själ lämnat rum för någon tvekan med hänsyn till underskriften. Nu åter var det annorlunda: Med allt fog gjorde sig konungen den frågan, om han kunde vara betjänt med en aftvungen underskrift nu, då det började gå upp för honom, hvad danskarne buro i skölden. Hvad glädje kunde han väl ha utaf en Nebenrecess, som han förutsåg, att de ännu mindre skulle respektera än Roskildefördraget? Hela underhandlingsverket började synas honom komplett gagnlöst, då han, trots vissa medgifvanden på papperet, ändock förfelat hufvudsyftet: Danmarks ärliga och oförbehållsamma anslutning till Sverige och Östersjöns förvandling till ett *mare clausum*. Under sådana omständigheter är ej att undra på, om tanken att "*antaga andra me-*

¹⁾ Se nedan Wismarrådsmötet.

del“ uppsteg i konungens själ, och om han, klart inseende, att ett återupptagande af danska kriget skulle försvåras genom en afslutad förhandling, gaf kommissarierna en befallning, sådan som den ofvan nämnda. Ännu var dock icke hans beslut moget. Detta framgår af ett redan följande dag kommissarierna tillsändt bref¹⁾, däri han “för att *facilitera och poussera verket*“ gör det medgifvandet, att den så länge omdebatterade 4 art. i Nebenrecessen må uteslutas mot 3 alternativa villkor, af hvilka det efterföljande betecknar en längre gående eftergift än ett föregående: Sålunda kunde i stället för den 4 art. 1) “författas en sekret punkt“ eller 2) i det från båda sidor underskrifna protokollet angifvas artikelns i fråga mening eller 3) att “vår“ (konungens) “mening om denne artikels förstånd sådan är, och att vi den hafve oss sagt vilja följa“²⁾. Därpå fortsätter konungen emellertid: “Skulle de nu denna tredje grad jämväl difficultera, så är det lätt att afse, hvad de bära i skölden och huru villige de äro att hålla Roskildske pacterne“. Och såsom det bästa beviset på danskarnes bristande lojalitet gentemot bemälda urkund framdrar han ännu en gång med indignation deras förut häfdade mening, att en af konungen på Östersjön begångnen orätt fritoge dem från skyldigheten att stänga vägen för hämnaren³⁾. Sedan han med tydlig hänsyftning på detta supponerade kausus i ett egenhändigt postskriptum talat om danskarnes “perverse explikationer“, fortsätter han bl. a.: “Jag måste veta ett kategoriskt svar att taga mina mesures därefter, och det uti tid, helst är mig den punkten om en fientlig örlogsfloottas passage igenom Sundet allt för *considerable*, emedan och *Beuningens* egne rapporter funderar sig uppå de förtröstningar han hafver utaf de danske ministrar, att dem *ingen præjudice skall kunna tillstöta uti deras desseiner*“⁴⁾

¹⁾ Den 16 juni.

²⁾ De tvenne förstnämnda förslagen äro oss bekanta från det föregående (Jfr s. 25 och 26); det tredje är nytt.

³⁾ Jfr ofvan s. 25–26.

⁴⁾ En anspelning på *Beuningens* depesch d 2 juni. (Grundeligh Underrättelse Lit. P.) Här lofvar denne med afs. på den “allianstraktat, som är under handen mellan Sverige och Danmark“, att “fördröjan och förekomma, att icke något däruti föregår, hvilket kan contrariera Eders Hog-Mogenheters stat“. Vidare uttalar han, på grund af hvad

I samklang med dessa båda skarpa, en krigisk stämning åter-
speglade bref af d. 15 och 16 juni stå förhandlingarna på råds-
mötena i Flensburg d. 20 och 24 samma månad, isynnerhet det
senare.

Vid det förra rådsmötet "frågade" heter det, "K. M:t Rådhetz
sentiment, hvilket bättre skulle vara, antingen sleppa dhe *små sa-
kerne*, som nu disputeras i Danmark, heller söka med macht til att
obtinera sin rätt, efter K. M:t inthet wore nu *tienligit länge stå
still*a dher igenom Wijdherparterne finge allt för stort rådhe-
rum¹⁾).

Hvad som i detta uttalande genast sticker i ögonen är, "att
konungen karaktäriserar föremålen för Köpenhamnsdeliberationerna
såsom "småsaker".

Fridericia, som inte är sen att ta konungen på orden och slå
mynt af uttrycket, yttrar: "Betegnende for hans Opfattelse er ogsaa,
at han d. 20 juni kaldte Stridspunkterne for "smaa Sager"²⁾. Den
svenske konungen skulle alltså för idel "småsaker" ha under må-
nader legat overksam i Danmark och passivt åskådat, huru hans
"vederparter" på andra håll gjorde stora framsteg! För "småsa-
ker" skulle han slutligen ha gripit till svärdet och löpt den fruk-
tansvärda risk, som var förbunden med ett fredsbrott! Det är ju
intet rimligt förhållande mellan orsak och verkan? Observeras

han hört, som sin "fullkomliga mening, thet *thenna kronan lærer intet
något låta komma och bringas uti bem:de allians, som skall Eders Hog.
Mog:s intresse præjudicera*. Ick vertrouw alsnoch haer Ho. Mo. te
connen verseeckren, dat deese Croon soo ongeneegen blyft als oyt, om
yets in de voorsch. Alliantie te læten influeeren, dat hær Ho. Mo.
soude moogen nædeelich ofte ænstootel. syn. (Expositio causarum. Lit.
P. s. 66). Och fortsätter B.: Jag skal intet taga mitt Affskedh här
ifrån, förr än iagh kan ställa Eders Hog. Mogenheter i thetta alt wäl
tillfredz, hvilket iagh förmodade at nu strax kunna göra, ther man icke
befruktade, at the Swenske wille bruka och föröfwa sitt vanliga
extreme Twång uthi thenne Saak, som angår Exclusionen aff een främ-
mande Örlögshotta utur Ostersiön. — Jfr ofvan s. 7. — Sin här ofvan
uttalade föröstning grundar Beuningen på ett uttryckligt löfte. I
"Grundeligh Underrättelse" heter det nämligen: Men hvad Staterna af
Nederland angår, så lofvade Rikshofmästare Gersdorf och på *det hög-
sta förpliktade sig* strax efter som freden var gjord, att hans konung
aldrig skulle tillåta, (att) allt det, som de hafva i högsta nöd och trång-
mål måst lofva, skulle emot hvad som förmedelst alliansen mellan Hol-
land och Danmark var afskedat, exequeras och fullgöras — — —

¹⁾ Rådspot. d. 20.

²⁾ Anf. arb. s. 343.

bör, att Karl Gustaf annars för ingen del skär alla stridsfrågorna öfver en kam. Konungen gör själf en gradation mellan desamma genom att tala om "mindre saker". I motsats mot dessa brukar han tvärtom beteckna Östersjöfrågan såsom denne "importante", "considerable artikeln"¹⁾ o. s. v. Hvad han vid rådsmötet i Flensburg närmast karaktäriserade som "små saker", framlyser af den bestämning, som tillägges de båda gåtfulla orden: "*som nu disputeras i Danmark*". Visserligen hade man ännu icke kommit till samförstånd i det baltiska spörsmålet, men de stridsfrågor, hvilka beröras i nämnda rådsprotokoll och sålunda för ögonblicket framträda som de aktuellaste, voro den angående Hven²⁾ och det Carloffska skadeståndet³⁾.

Såsom en kontrast mot dessa "små saker" framstår den i slutet af protokollet omnämnda diskursen om den "assecuration", kurfursten af Brandenburg borde lämna: 1. Träda tillbaka i vasallagium; 2. Renovera de königsbergske pacta; 3. Afdanka armeen; 4. Præstera den skada K. M:t hafver tagit af hans vacklande. — I sammanhang härmed må erinras om Pufendorfs uttalande, att Beuningen öfvertygat danskarne, att konungens fasta föresats vore att plötsligt öfverfalla kurfursten af Brandenburg, och att denne furstes betvingande vore ofantligt mycket viktigare för svenske konungen än en uppgörelse med afs. på de ärenden som återstodo i Danmark⁴⁾.

¹⁾ Konungens relation till rådet d. 4 aug. 1658.

²⁾ Se ofvan s. 11—15.

³⁾ Jfr ofvan s. 19—21. — I det ifrågavarande rådsprot. heter det: Om Carloff resolverade K. M:t, att i *Nebenrecessen* skulle en punkt inryckas, att kongen i Danmark skulle restituera innan år och dag det Carloff hade borte och forten i Guinea och att kongen i Danmark skulle göra K. M:t en viss och *reel assecuration* (pansättning af landområde) där på, allenast mente K. M. vara considerabelt, om man skulle som ett depositum begära af kongen i Danmark *Norlanden* och *Wardhus* på den condition, att han innan år och dag præsterar skadeståndet, hvar och icke, att K. M. skulle behålla samme länderne till evärdelig egendom" — — —

Intressant att jämföra härmed är den under unionsupplösnings kris framkastade tanken, att Sverige såsom vederlag för sitt samtycke till Norges själfständighet skulle fordra afträdande af sistnämnda rikets nordliga del.

⁴⁾ Pufendorf, § 71 (s. 444): Sane crediderat Beuningius, idemque Danis persuaserat, regi Sveciæ propositum esse *Brandenburgicum subito impetu opprimere*, quod cum *longe majoris momenti esset quam quæ in Dania*

I konungens ord, att dessa omdisputerade saker voro "små", kan äfven inläggas följande betydelse: *Själftva dispyten* om paragrafers formulering - äfven när det gällde betydelsefulla frågor - tedde sig för Karl Gustaf skäligen oviktig, sedan erfarenheten lärt honom att ej allt för högt skatta de danskes respekt för fördragsbestämmelser.

Om det andra rådsötet i Flensburg d. 24 juni yttrar Fridericia: "Alt aander her Krig". Och det med rätta, ty öfverläggningarna röra sig nästan uteslutande om de militära dispositioner, som för ett krig med Danmark vore af nöden. Propositionen lyder: Quid faciendum in hac tergiversatione? Wrangel råder att "embarquera in Chijl, debarquera in Corsöör". De närvarande göra till sist det gemensamma uttalandet, att man haft "intention att hålla freden", men detta låter sig "omöjligan" göra. Med tiden kan det emellertid komma till en "renovatio pacis" (förnyande af underhandlingarna?). Konungen ansluter sig till den uttalade mening, "quia nulla reconciliatio"¹⁾.

Kort efter nyssnämnda krigiska rådsöte ankom emellertid från kommissarierna en den 21 juni daterad skrifvelse²⁾, som skulle vålla en märkbar *omkastning i konungens tänkesätt*. Vare sig Bjelke eller Coyet på grund af konungens allvarliga maning i brefven af d. 15 och 16 juni att häfda Roskildefördragets 3 § fördubblat sina ansträngningar eller andra omständigheter bidragit till att bryta den danska hårdnackenheten på denna punkt, allt nog: de kunde nu tillkännagifva, att danskarne äntligen gifvit med sig och samtyckt till den mångomtvistade *4 artikeln införande i nebenrecessen*³⁾.

restabant negotia, arbitrabantur regem per hæc a proposito suo haut dimotum iri, quam ob causam tam pertinaces moræ circa executionem pacis Hafniæ nectebantur.

¹⁾ Rådsprot. d. 24 juni. Svårsläsligt.

²⁾ Någon bestämd uppgift på dagen för detta viktiga brefs framkomst har jag ej funnit, men då den tidens postgång i vanliga fall tyckes ha kraft 3 dagar för befördran af försändelser mellan Köpenhamn och Flensburg, torde ifrågavarande skrifvelse ha nått sin bestämelseort d. 24 eller 25.

³⁾ "Ångående den 4 punkten" - - - "äro vi omsider efter lång disput ense vordne, att den ibland de andre punkter skall hafva sitt run och i själfva recessen uttryckligen uppföras såsom den af oss är för detta uppsatt och författad". - Jfr öfvan s. 23 n. 1.

Det var under intrycket af detta gynnsamma meddelande från kommissarierna, som Karl Gustaf afhöll de tvenne rådsmötena i Flensburg d. 26 och 28 juni, vid hvilka öfverläggningarna — be-tecknande nog för hans nu inträdda försonligare stämning mot Danmark — företrädesvis rörde sig kring det förestående Bran-denburgska fälttåget.

Angående mellanhafvandena med Danmark heter det i pro-tokollet för sistnämnda rådsmöte: "efter K. M:t judicerade, dhe't worde wist uthbrytandes med Hålland, om icke K. M:t skulle taga categorisk muntlig resolution, *huru många skep Kongen i Dan-mark wille nu conjungera medh K. M:ts flotta*" — — (till „Öhr-logzflottors utehållande uthur Sundet"). — Vidare: "Om Guineeske Compagniet¹⁾, att Kongen i Danmark skaffar vissa köpmän i Ham-burg, som för det borttagne och forten i Guinea göra en full-komlig *caution* (borgen) och restitueras det, som nu finnes" — — Slutligen säges: "Til Danmark skulle skrifwas, att Commissarierna skulle sluta. Att folket skulle marchera uthur Fyhn och Jutland efter handen". — Dessa rådsmötets beslut bragte konungen redan samma dag, den 28, till kommissariernas kännedom genom en i tillmötesgående ton hållen skrifvelse, hvari han uttalar sitt "conten-tement och nöje" öfver att "verket — — till målet närmare avan-cerat", särskildt därutinnan, att den omtvistade 4 punkten rörande Östersjön upptagits i Nebenrecessen. "*Nu äre vi fuller därmed tillfreds*", säger han, men eftersom Holland tänkte begagna sig af konjunkturerna och med en flotta understödja hans fiender, Dan-zig och Brandenburg, och alltså det i Roskildefördragets 3 § för-utsatta fallet just var för handen, anmodades kommissarierna frå-ga danskarne, med huru många skepp de kunde bistå svenske ko-nungen, i händelse en främmande örlogsflotta ville intränga i Östersjön, "dhet ware sikh 20, 16, 14, 12, 10, *ja och 8*, allenast man haffwe något wist at förlåta sikh på" — — . Någon skrift-lig "deklaration" kräfde han i detta fall icke, utan nöjde sig med en blott *muntlig förklaring*, — Sedan han vidare eftergifvit fordran på realsäkerhet ("reell assecurat¹⁾") i fråga om skadeståndet för

¹⁾ Se ofvan s. 33 n. 3.

Guinearofvet och i öfverensstämmelse med uttalandet på rådsmötet d. 28:de förklarar sig nöjd med "caution"¹⁾, sagt sig vilja ha punkten angående Trondhjems "pertinentier" så formulerad, att Romsdalen uttryckligen nämndes, samt betonat nödvändigheten af att de återstående 6 artiklarne, hvaribland den om ryttarnes riktiga levererande, formligen upptogos i recessen, yttrar han till sist: "när detta så riktigt ähr, kunna I uthi Jesu Namn sluta och giöra på wärket een final eendskap".

I ett egenhändigt postscriptum utfästar han sig att själf till "Östersjöns defension" lämna 40 skepp²⁾. "Om", säger han, "Danmark icke vill sig härutinnan positive och specificke förklara, så står an med subscriptionen, ty jag utaf en sådan traktat ingen säkerhet hafver, när de *difficultera att effektuera*. Men, ifall att Dan-

¹⁾ Se ofvan s. 35. Denna eftergift är tydligen en följd af det uttalande Coyet gör i ett bref till konungen dat. d. 23 juni (Danica R. A.): "Svårt skall det fuller vara att obtinera af dem Danske, att de viss köpman i Hamburg sätta eller öfvertala till att taga uppå sig såsom en proper gäld den summan innan en månads tid att betala, hvilken Carloff med sig anten bortförde eller eljest förfarit hafver. Likväl, om jag visste E. K. M:t nådigst därmed skulle vela vara tillfreds, skulle af mig all flit användas dem danske därtill att öfvertala". Då brefskrifvaren därtill i fråga om skadeersättningen för Carloffska röfveriet yttrat, "att hela verket mest däruppå sig stöter", så ville konungen nu tydligen genom medgörlighet undanröjda denna stötesten.

Samma dag, som här citerade bref från Coyet afgick, tillsände båda kommissarierna konungen en gemensam skrifvelse (Danica R. A.), hvilken får ett visst intresse däraf, att den visar, hurusom de svenske underhandlarne togo sin tillflykt till franske ambassadörens bemedling för att få danskarne att ge med sig rörande de ännu "odeciderade" punkterna. De förre tillkännagåfvo för Terlon, huruledes (danska) "kommissarierna sig intet efter skäl lämpa ville" — — "med begäran honom behagade continuera uti sin flit, han härtill bevist hade om contractens befordrande, och söka bringa de danske — — därhän, att de efter raison måtte lystra och icke genom fåfänge tråtor längre uppehålla verket" — — —. I följd af denna framställning begaf sig Terlon till rikshofmästaren Gersdorf och anhöll, att denne ville de "öfrige tvister bilägga, så att man ändtligen måtte komma utur desse långvaraktige disputer". Denna påstötning medförde den verkan, att Gersdorf sade "sin nådigste Konung — — sig hafva sålunda förklarar, att han med allt hvad däruti (i svenska projektet) uppfördes content och tillfreds var" — — —.

²⁾ Detta konungens erbjudande att till det gemensamma försvaret bidraga med 5 gånger så många örlogsskepp som Danmark—Norge för osökt tanken på Sveriges och Norges inbördes ställning under deras union med hänsyn till Skandinaviska halföns försvar.

mark det ingår, ville I *hasta med subscriptionen* och att det ock måste genast ratificeras“ — — —

Redan dagen efter aflåtandet af denna skrifvelse tillställer konungen sina kommissarier en ny¹⁾, hållen i alldeles samma anda som den förra. Efter uttalad förhoppning om "kommissionens befordring och slut" med tillägg, att det "nu kärt skulle vara, att sådant ju förr, ju hellre skedde", vill han påskynda underhandlingen genom upprepning af förut afgifven förklaring, att han rörande Guineasaken vore tillfreds med caution²⁾ och angående örlogsskeppen nöjde sig med *mundlig försäkran*. -- Slutligen uppmanas underhandlarne att raska på med underskrifningen, så att han kunde få "*afmarschera*".

Så talar icke den, som har för afsikt att taga strandade underhandlingar till förevändning för fredsbrott. Moderationen i konungens ultimatum rörande Sundspärrningen framträder ej mindre i det ringa antal skepp, som kräfvades, än i den form, hvaren den äskade förklaringen finge afgifvas. Hade ej Karl Gustaf nu på fullaste allvar velat ett slut på saken, så skulle han själfallet spämt bågen högt och med afseende på örlogsskeppen gjort ett yrkande, sådant, att han med någorlunda visshet kunnat förutse ett afslag å detsamma. — Fridericias omdöme om de båda breffven af d. 28 och 29 lyder, att de äro "holdte i ett langt forsonligere Sprog end de nærmest foregaaende". "Det vilde sikkert være urigtigt", säger han, "i disse Ordre at se et Krigspuds for at berolige den danske Regering"³⁾. De sistnämnda orden är det mig en sann tillfredsställelse att kunna citera och instämma i. När Karl

¹⁾ Från Flensburg d. 29 juni. Danica. R. A.

²⁾ "Carloffs persons straff, som han förtjänt hafver, är icke så angeläget, allenast att en viss caution ställes för skadeståndet" — — — Jfr ofvan s. 35 och 36 n. 1.

³⁾ Anf. arb. s. 317. — Redan förut (s. 336) har samme förf. betecknat som "meget tvivlsomt", huruvida Karl Gustaf verkligen i början af april fällt det yttrande Erik Dahlberg i sin dagbok tillskrifver honom, nämligen att han "intentionerade og havde i Sinde de novo at føre Krig paa Danmark". Härigenom tar Fridericia (liks. Carlson, anf. arb. s. 503, n. 2) afstånd från Fryxells hypotes (Berätt. ur Sv. hist. d. 12, s. 55), att konungens krigsbeslut redan i april var fattadt, men att han allt sedan ända till krigsutbrottet "spelade dubbelt spel". — Man kan i detta hänseende med allt skäl fråga: Hade Karl Gustaf redan i april fattat definitivt beslut, hvarför töfvade han väl då så länge med

Gustaf skref de ifrågavarande båda breven, hade han inga som helst krigiska baktankar, utan önskade innerligen ett slut på den segslitna underhandlingen; det är ett intryck, som man ovillkorligen måste få vid läsningen.

Men huru snabbt växlade icke konungens stämning! Blott tvenne dagar, och Karl Gustaf tillställer sina kommissarier en af djupaste misstro mot Danmark genomandad skrifvelse¹⁾, däri han, efter att hafva med skärpa uttalat sig om satisfaktionen för Carloffska röfveriet, Romsdalens fördröjda utrymmande och frågan om Östersjöns stängning för främmande flottor, ålägger sina underhandlare i Köpenhamn att, ifall de funne, det danskarnes bemödanden ginge ut på att få svenskarne ur landet för att därigenom erhålla fria händer, "*med subscriptionen intet förhasta sig (Eder)*" och, såsom slutklämman i ett postscriptum låter, "*söka prætexter att uppehålla verket*".

Hvad har vållat den tvära omkastningen? Det kan icke hafva varit konungens samtal med Ove Juul, som afgått på en beskickning till Karl Gustaf i syfte att utverka lindring i godtgörelsen för Guinearöfveriet, ty Juul inträffade i Gottorp, konungens dåvarande uppehållsort, först den 6 juli²⁾. Närmast till hands ligger det att

dess verkställighet? Stärktes hans ställning, eller ökades hans chanser att nå ett lyckligt resultat genom ett uppskof med kriget? Ingalunda. Han riskerade tvärtom, att utsikterna förmörkades, såsom ock skedde bl. a. genom Leopolds val. Var det väl likt Karl Gustaf, det blyxtlika handlandets man, att dröja så länge med att låta handling följa på beslutet? Träffande är Fridericias observation, att Karl Gustaf "*ikke været nogen Mand af korte Overvejelser, før han handlede, i Modsætning til den Raskhed hvormed han handlede, naar Overvejelserne endeligt var sluttede*". — Man förstår, hvarför Fryxell, som i sin ifver att göra Karl X svart t. o. m. distanserar danska historieskrifvare, är så angelägen att bevisa, det konungen redan i april fattat sitt krigsbeslut. Orättmätigheten af detsamma framstår själfallet i bjärtare dager, och anfallet får en förhatligare prägel, ifall beslutet fattats så kort efter Roskildefredens afslutande och innan ännu danskarne hunnit i någon högre grad kompromettera sig eller sätta svenske konungens långmodighet på prof. Hade beslut fattats redan i april, är det omöjligt uppfatta detta såsom en följd af danskarnas "*tergiverserande*". — Jfr Granlund (anf afh i Hist. bibl., del 6. s 320—21 och samme författares "*svar på herr Fryxells genmæle*" (Hist. bibl. d. 7, s. 9). — G. påvisar här absurditeten af det Fryxellska antagandet.

¹⁾ D. 1 juli. Riksregistr.

²⁾ Ove Juuls dagbög i dansk Hist. Tidsskrift, 3 Række s. 569 och följ. O. J. begaf sig på resan d. 30 juni och återkom till Köpenhamn d. 13 juli, under hvilken tid konferenserna i Köpenhamn afstannade i afvaktan på resultatet.

söka orsaken i trenne konungen tillhandakomna bref: ett från båda kommissarierna gemensamt af d. 27 juni¹⁾ samt två från Coyet, det ena med sistnämnda dato, det andra af d. 29, ankommet just som man höll på att avsluta den kungliga skrifvelsen. Sammanställles nu innehållet i nämnda trenne skrivelser till Karl X med de tre frågor, konungen i sitt ofvan omtalade bref af d. 1 juli bringar å bane, så kan jag ej finna, att *Romsdalsfrågan*²⁾ är på tapeten i något af förberörda 3 bref. Karl Gustaf framhåfver emellertid ifrågavarande stridspunkt. Därvid hade han dock ej ännu fått full visshet om att danska regeringen härutinnan verkligen spelade ett dubbelt spel³⁾, och huru suspekt än dess uppförande kunde förefalla, borde det väl verkat lugnande på honom, att danska regeringen åtminstone i orden desavouerade Per Vibes handlings-sätt och öppet vidgick Romsdalens "pertinens" till Trondhjems amt.

Större betydelse har Karl Gustaf synbarligen tillmätt de honom tillhandakomna meddelandena i Guineafrågan, om hvilken han säger sig "förnimma af allt, att nu traktaten beror besynnerligen på den "articuln" om "afrikanska kompaniet". Dessa ord få emellertid ej förleda oss att öfverskatta den vikt, som af konungen lades vid nämnda jämförelsevis underordnade stridspunkt. Nog har han känt sig mindre angenämt berörd af Gersdorfs befängda advokatyr återgifven i Coyets bref till konungen d. 27 juni⁴⁾, men å andra sidan hade ju samma bref innehållit meddelande om ett löfte från danske konungen att återställa den del af det röfvade godset, som anns kvar i Glyckstadt, inrymma åt svenskarne kastellet i Cap Cors, och igenskaffa eller godtgöra, hvad Carloff bortfört — allt medgifvanden ägnade att lugna konungens farhågor och bana väg för

¹⁾ Finnes i "Commissarierna Sten Bjelkes och P. J. Coyets concepter" (Danica R. A.), men är defekt, mycket öfverstruket och svår-läsligt. Det talas bl. a. om huru svenska kommissarierna vid sin audiens inför danske konungen i trädgården anmärkte, att ingen hänsyn tagits till svenska residentens i Hamburg gjorda påminnelse om Carloffs häktande, och att myndigheterna "undsläppten". Se ofvan s. 20.

²⁾ Se ofvan s. 15—17.

³⁾ Förvissning härom erhöil han först längre fram i samma månad, då den åt Per Vibe gifna ordern att utlämna Romsdalen bekantgjordes. — Jfr. ofvan s. 16, n. 2.

⁴⁾ Se. ofvan s. 20—21.

en uppgörelse. Också tar Karl Gustaf fasta på detta danska kungens och Gersdorfs löfte, hvarigenom, som han uttrycker sig, "häfves quæstio an" eller m. a. o. ej vidare ifrågasättes, att satisfaktion skall lämnas, samt gör blott ett tillägg, nämligen den i hans ultimatum af d. 28 juni framställda fordran på säker caution af köpmän¹⁾. Otänkbart är alltså, att Guineatvisten just på detta stadium, då den verkligen syntes närma sig en tillfredsställande lösning, särskildt väckt förbittring i konungens sinne. Nej, grunden till den tämligen tvära omkastningen i konungens hela hållning från den $28/6$ till den $1/7$ är otvivelaktigt att söka på annat håll. Om den också ej ligger i något afslag på den i kungliga skrifvelsen d. $28/6$ framställda begäran om de 8 örlogsskeppen, enär konungen d. 1 juli ej fått något svar på denna skrifvelse, så framlyser dock tämligen klart, att det är förhållanden, stående i samband med den för honom så "essentiela" Östersjöfrågan, hvilka återväckt hans tvekan från d. 15 och 16 juni och gifvit förnyad näring åt hans sedan länge aldrig riktigt slumrande misstro mot Danmarks redliga afsikter.

Den holländske ministern Beuningens svenskfientliga intrigspel bär härtill skulden. Betecknande är, att dennes namn nämnes på ej mindre än 4 ställen i det ifrågavarande brevet. Gång på gång kommer konungen tillbaka till denne ambassadör i sammanhang med 4 artikeln i Nebenrecessen²⁾ och Östersjöspärningen. Han riktar uppmärksamheten på B-s intima "correspondence med danske ministrarne", "hans onde officier" och bemödande att "stifva" Danmark till att "eludera" den för bägge kronorna så "angelägne och sensible 4 artikeln", varnar för Hollands "machinationer" i fråga om samma artikel, uttalar misstanken, att den dansk-holländska konspirationen hade som mål att till hvarje pris få Danmark med snaraste utrymdt af svenskarne, för att man sedan så mycket friare skulle kunna "sin ondsko exercera"; uppmanar fördenskull sina sändebud att fordra en *skriftlig* "deklaration"³⁾

¹⁾ Jfr ofvan s. 35-36.

²⁾ Se ofvan s. 23, n 1.

³⁾ Jfr ofvan s. 35.

rörande antalet örlogsskepp, med hvilka man kunde bispringa honom, "ifall främmande skulle sig intränga i Östersjön", vidare att "penetrera, om Danmark hafver något ondt i sinnet" och man där umgås med planen att först genom låtsade eftergifter frigöra sig från svenska ockupationen, därpå afkasta masken och icke skrifva under utan "söka förevändning att uppehålla verket". -- Denna order såväl som de farhågor, af hvilka den föranledts, äro tydligen orsakade af en rapport från Beuningen och ett bref från svenske residenten i Haag Appelbom, hvilka båda aktstycken Karl Gustaf bifogat, den förra i kopia, det senare i utdrag under resp. litt. B. och C. Tyvärr har jag icke i Riksarkivet kunnat finna dessa af af konungen återopade bilagor. Detta är dock icke af någon väsentlig betydelse för saken i fråga, ty dels kan man från konungens eget bref någorlunda sluta sig till innehållet i berörda diplomatiska skrifvelser, dels är det *genomgående* ett och samma grundtema, som varieras i så godt som *alla* Beuningens depescher till sin regering, nämligen betonandet af hans oafslätliga sträfvan att förhindra Östersjöns stängning äfven för holländarne samt af danskarnes upprepade tillmötesgående försäkringar med hänsyn till nämnda eventualitet!).

¹⁾ Se Beuningens ofvan (sid. 7) citerade memorial, där grundtonen i hans skrifvelser anslogs.

I Beuningens skrifvelse till Gen-stat. d. 16 maj ("Expos. caus." bil. s. 97) heter det: "Proinde adhuc confido, Vestris Præpot Celsitud. me tuto & certissime asseverare posse, Danos ita ut par est, abhorreere ab assensu in *sæpe dictam* exclusionem omnium bellicarum navium e mari Balthico; — — — Equidem nihil eorum intermitto, quæ ratione officii mihi incumbunt, ut quantum possibile, omnibus præjudiciis. quæ S. Præp. Celsit Statui & commodo exinde nasci possent, prævenirem. — — —"

Alldeles likartadt är innehållet i B—s ofvan s. 31, n. 4 cit. depesch af d. 2 juni

Pufendorf § 43: Accedebant stimuli a Beuningio admoti, cui ministri danici aures et pectora aperuerunt (Jfr ordalagen i konungens bref d. 8 juli: "öppna öron, hjärta och lug till Beuningens machinationer"). Cui & tanta fiducia fuerat scopo suo apud Danos potiundi, ut *in omnibus literis* Ordinibus foederatis confirmaret, Svecos nihil in hoc negotio effecturos, ac articulum tertium pacti Roschildensis obtensa libertate commerciorum facile eludi posse. Qui & cum Sueci Danis acrius insisterent, prætexto foederis inter Daniam ac Belgium intercedebat, ne id negotium ad finem deduceretur.

Den af konungen citerade Beuningen-depeschen torde måhända ha varit brefvet af d. 5 juni¹⁾. Då danskarnes "voornaemste Heeren Ministres" däri berättas hafva gifvit Beuningen ett heligt löfte, stående i rak strid mot deras omkr. 14 dagar senare åt svenska kommissarierna gjorda medgifvande med hänsyn till Östersjöfrågan²⁾, måste deras beteende förekomma Karl Gustaf i högsta grad suspekt och tvetydigt samt väcka hans misstanke, att danska regeringens ofvannämnda samtycke till den från svenskt håll föreslagna lydelsen af recessens 4 artikel icke var ärligt och allvarligt menadt utan blott en fint, hvarmed man åsyftade att påskynda Danmarks utrymmande af svenskarne eller, som Karl Gustaf själf säger, att "få oss med förderligaste utur landet och sedan kunna sitt propositum bättre verkställa". Att denna Karl Gustafs misstanke var allt för väl grundad, framgår af det råd, som Ove Juul efter återkomsten från sin mission till svenske konungen i Gottorp i början af juli (s. 38) gaf den danske konungen, nämligen att till hvad pris som helst söka få svenskarne aflägsnade ur Danmark för att sedan erhålla fria händer att vidtaga de åtgärder, man fann lämpligast³⁾.

Karl Gustafs bref af d. 1 juli betecknar en vändpunkt i hans förhållande till Danmark; alls icke i den meningen, att han nu skulle varit på det klara med sig själf rörande fredsbrottet, ty, såsom Fridericia säger, "endnu vidste Karl Gustaf virkeligt icke hvad han vilde", utan i den meningen, att han efter denna tidpunkt aldrig någon enda gång vid rådsmöten eller i bref till kom-

¹⁾ "Grundeligh Underrättelse" etc. Lit. P — "Expositio" Lit. P., s. 67. Jfr det så godt som likalydande brefvet från B. af d. 2 juni, cit. å sid. 31, n. 4.

²⁾ Se ofvan sid. 34.

³⁾ Ove Juuls dagbog. I den rapport, O. J. d. 15 juli aflade, heter det bl. a.: "raadde och derhos io för io heller at slutte med de svenske Gesanter om dend ostindiske Trætte, i huad det och skulle koste, paa det wj i saa Maader kunde faa Henderne fri och Kongen aff Suerig obligeris effter Løffte Hans Maj:ts Lande gandske at quitere; siden naar det waar skeet, kunde man effter Tidernis Conjunctures giøre huusz tienligst erachtedis".

Några dagar senare gaf O. J. samma råd, motiveradt på likartadt sätt: "på det att de svenske Troupper kunde komme til at marchere ud aff woris Lande og sig siden engagere med dend fremmed Macht — — —; der effter kunde wj tage woris messures, som tienligst och gaffuenligst kunde erachtis, naar wj ware Mestere aff woris egne Lande".

missarierna röjde en så påfallande ifver att slutföra förhandlingsverket, som kommit till synes i hans ofvannämnda skrivelser af den 28 och 29 juni. Under denna tvekandets och vacklandets period antar emellertid tanken på brytning med Danmark rätt snabbt fastare konturer i konungens själ.

Beuningens "contraoperation mot främmande flottas utehållande ur Östersjön" och Danmarks listighet "in hoc passu" hafva på honom gjort ett så djupt intryck, att han snart ger sitt ultimatum en ännu strängare form, än det hade den 1 juli: De danske skola lämna ett "kategoriskt svar" angående "numero navium", "och det utan vidare dröjsmål". Ett efter ytterligare tidsutdräkt framtvinget bifall nöjer han sig icke med¹⁾.

Alltså: en *ofördröjlig* specificifikation af hjälpskepp framhålls såsom enda medlet att förekomma underhandlingarnas afbrytande. Under dylika omständigheter förefaller det helt naturligt, att konungen inväntat bref från sina kommissarier, innehållande svar på hans begäran, innan något afgörande steg togs. Så skedde emellertid icke, att döma efter förhandenvarande urkunder. D. 7 juli hölls i Gottorp ett rådsmöte²⁾. Förhandlingarna begynte därmed, att konungen, i anledning af polackarnes anfall på Thorn, påvisade

¹⁾ Bref till kommissarierna d. 5 juli. (Riksregistr.) Här heter det bl. a.: "Skulle de danske sig häruti *utan dilation* bekväma, så att I hafve underskrifvit, kunne I skrifva amiralen gr. Wrangel här om till, att han med afmarscherandet därefter sig conformerar". — Och i ett postscriptum: "I måste väl taga uti akt den ordre, jag Eder för detta gifvit hafver, att, ifall Danmark icke resolverar till att specificera quantum navium, som (det) kan och vill assistera mig med — — att I då declinera subscriptionen och under andra prætexter uppehålla verket, ty jag måste vara betänkt uppå annat sätt ännu söka min säkerhet, och fast Danmark *sedan* skulle härutinnan invilja, är jag ändock icke nöjd därmed, att han alltid vill med trug forceras till skälighet".

Pufendorf (anf. arb. § 43) återger grundtanken i detta bref på följande sätt: "Äfven om danskarne numera ville samtycka till att lämna ett visst antal skepp att spärra Sundet för utländska flottor, så borde de (kommissarierna) dock uppskjuta med underskrifvandet under en eller annan förevändning. Ty då de genom hotelser och skällsord måste drifvas att ge sitt samtycke och fördenskull en gång kunde förklara sina löften ogiltiga, måste han på en annan väg söka sin trygghet". — Pufendorf har här tydligen gjort sig skyldig till en missuppfattning: Han framställer konungens befallning till kommissarierna att "declinera subscriptionen" såsom ovillkorlig. Den var i själfva verket villkorlig.

²⁾ Rådsprot. d. 7 juli.

faran af att „stå längre kvar utan att agera“ samt det rättmätiga i att för en eventuell förlust af Thorn taga skadan igen på Danmarks bekostnad. På konungens fråga, om han ej „skulle gå löst på Danmark“, ifall icke i Köpenhamn redan fattats något beslut „på de resterande punkter, såsom om *conjunctionen af skeppen*¹⁾ och annat“, „resolverades, att det skulle så ske, såframt det icke allaredo vore slutet, så skulle kommissarierna intet sluta, utan K. M. då göra sin disposition och *gå löst på honom*“. — Alltså hade äntligen det ödesdigra steget tagits. Ett formligt *beslut att anfalla Danmark* var omsider *fattadt*, visserligen ännu bundet vid ett villkor, men ett sådant, hvars uppfyllelse ej tillhörde framtiden.

Hvad är väl nu att betrakta som närmaste motivet till detta afgörande? Det kan icke ha varit underrättelsen om kejsarvalet, ty detsamma ägde rum först d. 8:de. Ej heller har det varit ett genom svenska kommissarierna skriftligen framburet afslag på ofvan omtalade framställning rörande de 8 skeppen, första gången gjord i konungens skrifvelse d. 28 juni²⁾, detta, dels emedan svaret på nämnda bref anlände först *dagen efter* rådsmötet i Gottorp³⁾, och dels emedan rådsprotokollet själfallet borde hafva innehållit åtminstone en antydning om ett dylikt afslag, ifall detsamma då redan på något sätt lämnats, ett antagande, som vederlägges af diskussionen vid rådsmötet: Grefve Vrangel — den ende om sin me-

¹⁾ Obs! Skeppshjälpen är den enda af tvistefrågorna, som uttryckligen nämnes.

²⁾ Sid. 35.

³⁾ Om kommissariernas bref af d. 4 juli, hvilket utgör svar på konungens skrifvelser d. 28 och 29 juni, yttrar konungen i sin den 8 juli daterade skrifvelse till kommissarierna: „Vi hafva *fuller rätt nu*“ (= just nu) „bekommit Edert bref af d. 4 hujus“ — — — Denna kommissariernas skrifvelse berör för öfrigt icke med ett enda ord frågan om skeppen. —

Händelsernas förlopp är enligt källorna icke så enkelt, som det framställes hos Carlson (s. 500), där gången är denna: Karl Gustaf framställer genom kommissarierna sin begäran angående de 8 skeppen. „Underhandlarne svarade, att det var dem omöjligt“ „bejaka Sveriges fordran“, och detta blef orsaken till brytning. — I sammanhang härmed må påpekas, att Carlson uppger, att Ove Juul sändes på sin beskickning till Karl Gustaf, sedan nämnda afslag gifvits (*„där-efter“*); men Ove Juul hade enligt sin dagbok audiens hos konungen d. 6 juli, en tidpunkt, vid hvilken, såvidt källorna upplysa, intet dylikt afslag ännu gifvits. —

ning — föreslog nämligen, att "man skulle bida efter svar från Danmark", hvartill konungen genmälte, "att de hafva länge dröjt med alltihop och visste intet, om det vore något mer att vänta därpå".

Att det i rådsprotokollet berörda anfallet på Thorn ej varit utan sin betydelse för det fattade beslutet är oförtydligt. En annan medverkande faktor finner man i konungens yttrande: " — — att stå längre stilla vore skadligt, *tiden förginge*". De två sista orden ha sin motsvarighet i uttrycket: "tiden mycket utstiger" i brevet af d. 5 juli. Och i sanning, det är ej underligt, att Karl Gustaf nu, då man kommit ett stycke in i juli, började ängslas vid tanken, att den gynnsamma tiden för årets fälttåg skulle försittas. — Men den bästa förklaringen på gåtan torde erhållas, om man erinrar sig, att Ove Juul d. 6 juli, d. v. s. *dagen före rådsmötet*, hade audiens hos Karl Gustaf¹⁾. Jag misstager mig säkerligen icke, om jag framkastar den förmodan, att rådsmötet just blef sammankalladt med anledning af hvad som förefallit vid samtalet mellan konungen och det extraordinära danska sändebudet. "Gången af förhandlingarna dem emellan känner man icke"²⁾, men af urkunderna framgår, att meningsutbytet rört sig ej blott om Guineafrågan, för hvars skull Ove Juul närmast afgått på ifrågavarande beskickning, utan äfven om andra tvistepunkter, särskildt skeppsfrågan³⁾. Antagligen har då konungen af samtalet i fråga erhållit ett mindre gynnsamt intryck och fått klart för sig, att vidare underhandling

¹⁾ Se ofvan s. 38 och s. 44, n. 3. Jfr bref från Coyet till konungen d. ²⁹/₆ och bref fr. kon. d. 5 juli.

²⁾ Carlson s. 500.

³⁾ Ove Juuls dagbok: "Kongen aff Sverig gaff mig audiens sielff og Svar paa det jeg havde hannem at proponere, med idelige store och gode Løffter om H. M:ts min all. nåd. Kongis och Herris Länders och Provinciers Evacuation; som dog intet paafulte, uden Rupturen, som man alt da gick schwanger med. Derom jeg och fattede største soupçon, særdelis af en Discurs, Kongen førte offuer Taffel, da hand mentionerede om *Hollendernis Udrystning til Søesz*, sigendis derhosz, at hand *dennem skulde møde*; til dend Ende havde hand alt giffuet Ordre til sin Flode, att samle sig uti Kihler Haffuen, det jeg vel observerte och replicerte kort derpaa: Huorledis, Ed. Maj:t udj Kihler Haffuen? inden dend Tid skal io baade dend och min all. nåd. Kongis Lande, huor endnu er suensk Folck, effter Traktaterne werre aldelis evacuerede. Da fornãm Kongen for meget at haffue talt och wille gierne rou i Land igen, sigendes noget stammendis (som hand gierne

vore lönlös¹⁾, en uppfattning, hvaraf rådsbeslutet blifvit en följd. Emellertid var han nog diplomatisk att ännu så länge hemlighålla saken för Danmark, ty i det bref, som han d. 8 juli skickade till danske konungen²⁾, heter det bl. a.: "Vi hafve ock för detta, så förmedelst vårt bref till E. Maj:t själf som våre hos Ed. Maj:t varande kommissarier nogsamst betygat och itererat den åstundan vi drage till att komma med detta verket till ett fulleligt slut och utslag, i anseende att desse tiders conjuncturer fordrade vår armé annorstädes vara uti action och förekomma, att våra fiender icke oss betaga någon märkelig avantage; hade ock väl förmodat, såsom vi ock stå uti den vissa förhoppning, att sedan så ganska få punkter återstå, E. Maj:t skall icke finna svårt att låta dem desslikes riktigt afhandlas. Vi hafve därvid modererat våra ordres i bemälte våra kommissarier, således som rättvisan i sig själf kan tåla — — — lefvandes i den nabovänlige tillförsikt, det Ed. Maj:t sig däruti så förklarar, att vi med forderligaste kunne därmed komma till endskap och nå fredens execution samt den säkerhet, som vi genom denna traktat hafve eftertraktat. Så snart som recessen underskrifven och ratificerad är, skole vi intet moment låta passera, förr än vi strax begynna att låta vår armé röra sig och hädan marchera" o. s. v.

pleiede, naar sligt forrefalt) hand meente icke saa lige Kihler Haffuen, men Wismar eller, hvor Winden sig wille föije. Spurte mig derhosz huad jeg mente om de *Hollanders store Armatur til Søesz*; jeg suarede, at effter min Mening skede det allene for at facilitere deris Tractat med Hans Maj:t om deris Negotier, wed Kaarden udj Haanden, som de gierne pleier. — Men jeg forglemte icke det, som først bleff talt, der om at giøre Erindring wed min Hiembkomst

¹⁾I konungens oftanämnda relation till rådet d. 4 aug. anklagas Danmark för att "icke visa oss den ringaste inclination till den 3:dje artikelns maintien utan fast mer föreskudda så emot våre kommissarier som *emot oss själve förmedelst ambassadören Ove Juul* deras oförmögenhet och omöjlighet, fast vi hafve icke mer begärt af dem än *8 väl monterade skepp*" — — —

²⁾"Riksregistr. — I Grundeligh underrättelse" etc., Lit. ZZ är detta bref dateradt den 1 juli, hvaraf Granlund i sitt "svar på hr prof. Fryxells genmäle" (Hist. Bibl. d. 7) tydligen låtit vilseleda sig, (årtalet 1668 är uppenbarligen rent tryckfel). Den rätta datobeteckningen är den, som samma skrifvelse erhållit i "Expositio causarum" etc., nämligen d. 8 juli. Ty då Ove Juul begaf sig på resan till Gottorp d. 30 juni, hade sin första audiens hos Karl Gustaf d. 6 juli och årskedsaudiens d. 8 s. m., så kunde omöjligen "Kongl. Maj:ts af Sverige svar på K. Maj:ts af Danmark bref, som *Ove Juul medbragte*" hafva till dato den 1 juli.

Huru förstå detta bref? Den försonliga ton som genomgår detsamma, den åtrå efter snar uppgörelse i godo, det tycks röja, svär ju rakt emot konungens uttalande i rådet dagen förut. Har han kanske helt ändrat mening från föregående dag, eller åsyftar han endast att föra danske konungen bakom ljuset? Det förstnämnda alternativets antagande förliker sig svårligen med innehållet i Karl Gustafs, likaledes d. 8 juli, kommissarierna tillsända skrifvelse, som oförtydligt delgifver dessa den order, hvilken rådsmötet i Gottorp beslutit skola till dem afgå "innan näste post"¹⁾. Det heter nämligen: "Ty hafve vi för godt funnit Eder härmed præcise att anbefalla, att, *såframt de danske vid dettas ankomst ännu icke hafva slutit med eder* (utan att de ännu hesitera, cunctera(?)) och tveka, om de kunna conjungera sig med så stor numero navium, som tillförende i våra ordres förmått är), I då tage prætext att hålla verket oppe och *icke låta det komma till subscription eller endskap*"²⁾.

Med denna order, i hvilken man tydligen igenkänner Gottorpsresolutionen, harmonierar ej väl hvad som står några rader längre ned i brevet: "Skulle och denne punkten (rör örlogsskeppen) färdig vara vid dettas ankomst, så kunne I hasta med slutet och de andre punkter fatta, som bäst ske kan". — Här befallas kommissarierna att under gifven förutsättning skyndsamt avsluta traktaten, en befallning, som man har svårt förstå, om konungen nu verkligen hade i sinnet att anfälla Danmark³⁾. — Denna öppendagliga brist på öfverensstämmelse mellan brefs olika delar lämnar ett

¹⁾ Då Carlson (s. 501) efter relaterande af det väsentliga, som förekom vid rådsmötet i Gottorp, yttrar: "Ännu dröjde det likväl något, innan konungen (från Oldeslohe) gaf order till sina kommissarier att ej sluta, synes han ej känna brevet från Gottorp d. 8:de. Oldeslohe-brevet afgick först d. 15, och denna dato stämmer ej rätt väl öfverens med hvad som beslutits i Gottorp, nämligen att bref "genast" skulle afgå till kommissarierna. — Egendomligt nog tycks Friedericia (anf. arb. s. 348) dela Carlsons uppfattning i detta fall: "Emidlertid", säger han, "hade Coyet og Bjelke faaet den Ordre, som var vedtaget den 7; de skulle "tage Prætext af det afrikanske Kompagnis Præjudice til ikke att underskrive", hvilket uttryck just återfinnes i brevet från Oldeslohe.

²⁾ Riksregistr.

³⁾ Svår att förlika med ett redan fattadt beslut att börja krig är ock befallningen att fordra skeppens "tillredzhållande" "innan 14 dagar, högst 3 veckor".

Måhända är det dessa punkter i konungens bref, som göra, att

omisskänneligt vittnesbörd om att Karl Gustaf i trots af Gottorpsbeslutet dock alltjämt vacklade. Detta åter gör det lätt att förstå hans ofvan berörda försonliga bref till danske konungen, hvilket alltså rättvisligen icke får betraktas såsom yttring af ett dubbelspel.

Emellertid, meranämnda bref till kommissarierna af 8 juli innehåller icke blott en till deras efterrättelse lädande notifikation om hvad som i Gottorp beslutats utan ock svar på deras d. 4 juli daterade bref¹⁾, hvilket anlände just då förstnämnda skrifvelse skulle till att affattas. Denna börjar med följande ord: "Vi hafve fuller rätt nu bekommit Edert bref af d. 4 hujus²⁾ men *befinna* den vanliga *kallsinnigheten* hos Danmark att låta fredstraktaten komma till sitt slut. Enkannerligen *befinne* vi deras *motsträfvighet* vid den 4 artikeln, som angår främmande örlogsflootts exclusion". Längre ned heter det: "Och är deras *prätenderade omöjlighet* fåfång, efter de både skepp, stycken och folk och store magaziner hafva". Ingen, som läser dessa ord, kan af dem få annan uppfattning, än att kommissariernas d. 4 dat. bref meddelat konungen, det danskarne intagit en afvisande hållning gent emot hans af kommissarierna till dem framburna yrkande med hänsyn till de oftanämnda örlogsskeppen, i det man föreburit omöjligheten af utrusta dylika. Huru förvånad blir man då ej, när man vid genomläsningen af kommissariernas ifrågavarande skrifvelse finner denna icke innehålla ett enda ord om skeppsfrågan och alltså konungens bref ej vara "svar på tal"³⁾. Saken synes ju helt gåtfull. Då det emellertid är absolut otänkbart, att Karl Gustaf skulle kunnat beskärma sig öfver ett motiveradt afslag utan att detsamma

hvarken Carlson eller Fridericia vill betrakta ifrågavarande bref såsom ett expedierande af Gottorpsresolutionen och därför helt och hållet förbigå detsamma.

¹⁾ Danica. R. A.

²⁾ Se ofvan s. 44, n. 3.

³⁾ Sedan kommissarierna sagt sig med ödmjukaste vördnad hafva undfått Kongl. Maj:ts skrifvelser af d. 28 och 29 juni (eller just detsamma, i hvilka konungen för första gången affordrade danskarne löften om åtta örlogsskepp), heter det: *Sedan vår senaste underdån. skrifvelse* (af d. 1 juli) *är intet uti negociationen förelupit* — — —

Så uttalas hoppet om att få till stånd en tillfredsställande uppgörelse i "Guineesche sakerne".

Såvidt en undersökning af såväl kommissariernas bevarade origi-

också under någon form gifvits, måste hans kunskapskälla i föreliggande fall hafva varit Ove Juul, hvilken, såsom vi ofvan sett, vid sin audiens hos svenske konungen d. 6 juli föreburit omöjligheten af att uppfylla den framställda begäran¹⁾. Då nu nämnde ambassadör hade karaktären af en extraordinär underhandlare, som temporärt substituerade de ordinarie i Köpenhamn, är det ej underligt, att Karl Gustaf betraktat ett afslag från denne alldeles, som om han fått det genom sina kommissarier till sig framburet. Rätt länge dröjde det, innan konungen på denna sistnämnda väg emottog berörda afslag. Ty i nästa gemensamma skrifvelse från kommissarierna säga dessa sig ännu ej hafva gjort någon framställning rörande örlogsskeppen; de bedja i stället konungen att slippa röra vid denna sak för att ej därigenom uppväcka danskarnes miss-tankar och utsätta sig för risken, att underskrift å 4 artikeln vägrades²⁾. Under dessa omständigheter är det ägnadt väcka förvåning, att konungen i skrifvelse till kommissarierna från Oldeslo d. 15/7³⁾, under hänvisning till dessas bref af d. 7/7, säger sig däraf ha sett, huru "de danske betjäna sig af den prætenderade omöjligheten om så få skepps utrustande" — —. Saken finner emellertid sin förklaring däraf, att Coyet i ett samma dag till konungen sändt egenhändigt bref yttrar: "Af dem danske skall vara omöjligt att erhålla i nödfall, det de någre örligsskepp till Sundets för-

nalbref som deras concepter ger vid handen, finnes i Riksarkivet intet annat bref till K. M:t från dem gemensamt eller endera af dem under datum d. 4/7 1658.

¹⁾ S. 46, n. 1.

²⁾ "Med hvad makt Ed. K. M. de danske kunna bispringa mot främmande örlogsfloottas inträngande i Östersjön, därom skulle vi deras definitiva resolution begära. Men såsom vi befrukta, att, ifall de danske härom tillspörjas förr, än allt är riktigt och recessen undertecknad, så att den icke mera ryggas kan, de däröfver skulle allarmas och falla uppå de tankar, som vore något annat därunder fördoldt, hvilket dem en eller annan vidlyftighet pålade, och således söka vråka den 4 artikeln såsom den de ännu med deras hand och sigill icke stadfäst hade, hvaraf Beuningen tilläfventyrs skulle nu lägenhet ånyo (söka?) att impugnera densamma artikeln; sedan all hans contramining en gång är genomträngd och bemålde punkt af de danske beviljad blifvit. Hvarför lefver vi uti den underd. förhoppning, E. K. M. sig nädigst lærer behaga låta, att vi härmed innehålla och intet därom mentionera, förrän traktaten är undertecknad och således hela verket rätt fästadt och stabiliseradt". Från kommiss d. 7 juli. Danica. R. A.

³⁾ Riksregistr.

svar i år skole utrusta, efter de därtill alls inga medel hafva¹⁾. Konungen har uppenbarligen icke gjort någon skillnad mellan de upplysningar han erhållit genom detta bref och dem, som kommit honom tillhanda genom kommissariernas gemensamma af samma datum. — Att afgörandet nu börjar nalkas, det märks på den order konungen i ofvannämnda bref (från Oldeslo) låter utgå till sina kommissarier: att "*med subscriptionen nu alldeles återhålla, intill dess I hafve vår vidare befallning därom*"²⁾.

Fanns ännu någon tvekan i konungens själ, torde den i det närmaste hafva undanröjts genom en d. 18 juli daterad gemensam skrifvelse från kommissarierna, hvilken innehöll *danskarnes kategoriska nej till Karl Gustafs begäran om 3 örlogsskepp*³⁾. Och så drefs då denne fram till den definitiva afgörelse, för hvilken han så länge ryggat tillbaka⁴⁾. Den 23 juli hölls det minnesvärda *rådsmötet i Wismar*⁵⁾. Närvarande voro: grefve Gabriel Oxenstierne, grefve Jacob De la Gardie, grefve Schlippenbach, grefve Carl Lejonhufvud, herr Arfwed Forbus, herr Wellam Tabe.

I protokollet förekommer bl. a. följande passus: "Om Austria-corum obenägenhet till fredh, och andra fienders myckenhet, discurerade K. M:t och tycktes icke *vara gott engagera sig uthi dhetta widlyftige werket, för än K. M:t wore säker för Danmark, efter dhet så gör mine af en irresolution uthi*"⁶⁾ werket, såsom han tergeriver-

¹⁾ Coyet till konungen d 7 juli. Danica R. A.

²⁾ Jfr s. 47.

³⁾ Härjämte hafve vi förfrågat de danske, hvad hopp skulle stå att göra sig om något bistånd af deras sida med skepp efter 4 artikeln i innehåll, ifall något intrång in uti Östersjön af någon skulle tenteras — — — De hafve härupå sagt, dem omöjligt vara att bringa någon makt till sjös tillväga, ja, fast om de själfva af en eller annan skulle angripas, då vore de icke capable till sjös att förfäktas deras egen välfärd. Adlersparre s. 160, not k. — Då Geijerstam (anf. arb. s. 28) säger: "Danskarna påstodo, att de ej voro i stånd att bringa ett enda fartyg i sjön", citerar han till stöd härför blott kommissariernas nyssnämnda bref d. 18.

⁴⁾ Gottorpsbeslutet (s. 44) hade ej blifvit afgörande i den mening, att det omedelbart följdes af krigisk aktion. Ända till d. 23 juli gäller alltjämt hvad Pufendorf (Anf. arb. § 42) yttrar om situationen vid månadens början: "Emellertid var konungen ännu ej så fast besluten för krig, att ej frågan gång på gång blef föremål för rådplågingar".

⁵⁾ Rådsprot. af Gripenhjelms.

⁶⁾ Det kursiverade är i protokollet understruket.

serar 1) uti evacuationen af Schone, för än K. M:t skulle gå utur Zeland. 2) Om Romsdalen¹⁾. Om Hven. 4) Om skeppens restitution. 5) Om godset i skepen. 6) förvägrar att conjungera sin flotta²⁾. *År quæstio, om K. M:t skal längre vänta efter hvad uthslag dher uthi blifwer eller om icke K. M:t skal blifwa widh dhen tagne resolutionen.*

Grefwe Carl: Efter K. M:t har många fiender och *ingen säkerhet på ryggen*, och wore inthet rådheligit sleppa dhen avantage, K. M:t nu har. Och wore fruchtandes, att Correspondencen blefwe åter igen afskuren. Dherföre wore hans oförgriplige mening, *att K. M:t gjorde sigh säker af Danmark efter dhen fattade resolutionen.*

K. M:t mente, ett dhet wore inthet rådheligit, att engagera sig widh så fatta saker uthi dhet Tyska Krijget, efter nu wore wahlet³⁾ förbij, och K. M:t ingen satisfaktion fått. -- Wore K. M. frij och säker för Danmark, så kunde K. M:t bruka dhet folket i Sverige är til Krijgetz dher uthi uthförande. Uthi Danmark kunde K. M:t få 2,000 hästar och öfver 7,000 knechter, om K. M:t kundhe hafwa dhen nådhen af Gudh, att den desseinen skulle lyckas.

Grefwe Jacob De la Gardie mente och dhet samma som grefve Carl och heelt och hållit fan den resolutionen godh och rådhelig.

K. M:t contestera sitt samweet, att han inthet hade ärnatt sådan resolution fatta, för än H. M:t war på resan och hadhe opbrutit; Då K. M:t sågh Danmarkz onde manéer; Togz dherföre

¹⁾ Se ofvan s 15—17

²⁾ Den här förebragta motiveringen för krigsbeslutet är ägnad väcka någon förvåning både genom hvad den innehåller och icke innehåller: Sälunda är det underligt, att konungen talar om Hven, angående hvars afträdelse man redan i juni kommit till samförstånd (se ofvan s. 13), äfvensom att han uttryckligen omnämner den uteblifna ersättningen för de trenne före kriget af danskarne uppbragta norrköpingsskutorna — en stridspunkt, den han själf i relationen till rådet den ²/₈ hänför till "ringare punkter" — men icke har ett ord för Guineatvisten, en tystnad, hvilken för öfrigt torde i viss mån ytterligare bestyrka riktigheten af min förut häfdade uppfattning rörande denna saks relativt underordnade betydelse. (Se ofvan s. 39).

³⁾ Kejsarvalet d. 8 juli

samme resolution de novo“. ~ Sedan det därpå "diskurrerats" om "dhet Polniske wäsendet", häfdats nödvändigheten af att quocunque modo få fred med Pohlen", uttryckts förhoppningen, att detta rike "genom några beneficier" "måtte sig separera från K. M:t:z fiender, Österrijke och Brandenburg", och att K. M:t i "pohliske tractaten" kunde "vinna Lijfland ewerdeligen", med hvilket måtte följa Curland, "efter dhet allijdh dher af hengdt hafver", samt gjorts gällande den mening, att K. M:t med Brandenburg kunde "ingen fridh göra utan med Österrike tillika", heter det: "Och hafva således alla af rådhet, som hafva warit hoos K. M:t i Flensburg, i Gottorp, Oldeslo och Wismar, enhälletigen rådsampt funnit att låta den resolutionen med Danmark gå för sig".

Det sista, skickensedigra, oåterkalleliga afgörandet hade fallit. Man skulle nu kanske väntat, att underhandlingarna i Köpenhamn genast afbrutits. Så skedde likväl icke; underhandlingen fortgick ännu några dagar. Att den emellertid *på detta stadium endast var ett spegelfäkteri* från Karl Gustafs sida¹⁾, det märkes granneligen på konungens order till sina kommissarier: De skulle "*icke sluta numera samma recess*", som de hade arbetat på²⁾; de skulle laga så, att "*subscriptionen ingalunda sker*"³⁾ o. s. v. Den 2 aug. antyder konungen för kommissarierna sin afsikt: "Jag ärnar innan några dagar gå till sjös. Gud gifve till denna förrättningen lycka!"⁴⁾ Den 8 aug. inseglade svenska örlogsfloktan i Korsörs hamn. —

Kom anfallet alldeles oväntadt, eller hade icke tvärtom de danske bort kunna förutse, att sakerna skulle taga en dylik vändning? Sten Bjelke säger⁵⁾ sig på danskarnes fråga, hvarför svenska trup-

¹⁾ Såsom vi ofvan (sid. 37, n. 3.) sett, har Fryxell utan tillräcklig grund sökt vindicera den meningen, att svenske konungen ända från april spelat "dubbelt spel".

²⁾ D. 24 juli — dagen efter rådmötet i Wismar.

³⁾ Danskarna drogo försorg om att de svenske kommissarierna icke genom någon plötslig medgörlighet från de förres sida försattes i bryderi. Så säger Coyet i bref till konungen d. 23 juli: "Om några skepps equipage till assistera på nödfall E. K. M:ts flotta taltes ock något, men de sjunga alltjämt den gamla visan, att det är dem omöjligt" — — — Alltså: in i det sista hårdnackad vägran! Ett slikt uppförande bidrog själfvallet att styrka konungen i det fattade beslutet

⁴⁾ I bref från Kiel.

⁵⁾ I bref till konungen d. 8/a.

perna kommit till Själland, hafva svarat, att han intet rätt visste, huru "med detta verket" sammanhängde, men, tillägger han, "det förde jag dem till sinnes, hvad jag ofta tillförene sagt hafver, det jag befruktade, att deras tergiversation intet godt af sig föda skulle". Och Ove Juul hade efter hemkomsten från sin senaste beskickning till Karl Gustaf i Gottorp¹⁾ "gjort konung Fredrik uppmärksam på grunderna till sin fruktan" (att Karl Gustaf hade aggressiva syften) "och tillrådt en rask afslutning af förhandlingarna med Sverige för att undgå ett nytt krig"²⁾. Danska regeringen var alltså varskodd och fullt medveten om risken af att ej falla undan. Den gick med öppna ögon i kriget³⁾. —

Genom ofvan gifna utredning torde oförtydligt lagts i dagen, hvilken den tvistepunkt var, som i främsta linien bar

¹⁾ Jfr ofvan sid. 38.

²⁾ De cierade orden äro Fridericias i hans lefnadsteckning öfver Ove Juul i danskt biograf. lexikon.

³⁾ I det föregående (sid. 42) är berättadt, att O. J. i sin dagbok uppger sig vid afläggandet af redogörelse för sin "forretning" efter hemkomsten från Gottorp d. 15/7 hafva rådt att snarast möjligt afsluta förhandlingarna med Sverige. Längre fram heter det: "Otto Dage der effter tog ieg mig dend Dristighed H. M. all. und. då. at erindre igien om Tractaternes Slutning med de hverende suenske Gesanter; thi ellers war storligen at befrychte, det Kongen aff Suerig skulle tage en fremmet och för osz farlig Resolution; det den suenske ambassadeur Hr Steno Bjelke sig offentlig lof med forlyde, att hans Herre eg andet kunde giøre end söge sin Sickerhed — — — Vid ännu ett tillfälle upprepar O. J. sin varning: "naar", säger han, "det hörtis fra Hans Maj:ts ministres der ude, at Kongen aff Sverig samlede sin Flode udj Kihler Haffuen, da motte H. M. verre forsicret, at hand der med gick lösöz paa Sielland, saa sant ieg wille achtis for at werre en trou Tieuer aff H. M."

Ove Juuls egna uttalanden bekräftas af franske ambassadören i Köpenhamn Terlon, som säger: "il (Ove Juul) luy (dan. kon.) fit connoître qu'il avoit *beaucoup à craindre* qu'il (svenske konungen) ne luy fist une seconde fois la Guerre, si l'on n'exécutoit *bientôt ce qu'on luy avoit promis* (sic!). — Nämnde franske ambassadör fick i slutet af juli skriftlig kallelse att infinna sig hos Karl Gustaf, som för ingen del ville, att den förre skulle uppehålla sig i Köpenhamn vid krigets utbrott. Då Terlon aftonen före afresan till Kiel i trädgården tog afsked af danske konungen och drottningen, sade dessa till honom, "que l'on avoit avis, que le roy de Suède avoit dessein de ne pas exécuter le *Traité & de rentrer dans une seconde Guerre*". — Under färdens genom Holstein fann Terlon sedan, att Karl Gustaf företog betydliga truppsammandragningar, något hvarom han under rättade Gersdorf. Cet avis, säger han, ne fut pas à contretemps ny sans fruit, car j'ay scü depuis de luy-mesme que sur la foy de ma Lettre, il avoit fait entrer quelque monde dans Copenhaguen". *Memoires du Chevalier de Terlon, 1681, Tome I.*

skuld för den slutliga katastrofen. Men då en författare, hvars omdöme jag eljest skattar högt, yttrar, att "afslutandet af fredstraktaten samt befästandet af freden i det kritiska ögonblicket hängde uteslutande på afgörandet af frågan om ersättningen till afrikanska kompaniet"¹⁾, så är det måhända ej ur vägen att något uppta till granskning halten af detta påstående. Sant är, att danskarnes sätt att föra underhandlingen rörande ersättningsanspråken satt Karl Gustafs tålmodighet på ett hårdt prof²⁾; sant är ock, att satisfaktionen för Cabo Corsoröfveriet under den ödesdigra "hömänaden" utgjorde den ena hufvudfrågan vid sidan af den rörande krigsskeppen, men, oafsedt, att den senare saken i minst lika hög grad som den förra tar i anspråk utrymmet i rådsprotokollen och konungens bref, så ligger det ju i sakens egen natur, att frågan, huruvida ersättningssumman skulle fixeras till något

¹⁾ V. Granlund, anf. arb. s. 319. Jfr ofvan s. 19—21 och följ.

²⁾ Ofvan (s. 35 och 37) är beträffande afrikanska kompaniets skadestånd omtaladt, att Karl X, afstående från sin ursprungliga fordran på "reell assecuration", i bref till kommissarierna d. ²⁸/₆ och ²⁹/₆ förklarar sig nöjd med vissa köpmäns i Danmark och Hamburg caution för det "som Carloff är bortrest med", igengifvande af det, som var kvar i Glyckstadt, samt inrymmande af fortén åt svenskarne — Här må nu meddelas det svar härå, som Bjelke och Coyet d. ¹/₇ (s. 48) gäfvon konungen: De hoppades snart få afgörande i Guineasaken till stånd, enär de danske inför franske ambassadören låtit förmärka att vela föreslå oss detsamma förslaget, hvilket E. K. M. uti dess nädigste skrifvelse oss vid handen gifver, nämligen att af visse köpmän caution tages, att inom viss tid allt betalas, hvad de kompaniet hafve afhändt" — Men i ett bref från kommissarierna några dagar senare, d. ⁷/₇, (s. 49) heter det: "Vi hafve om satisfaktionen för afrikanska kompaniet icke allenast muntligen med de danske kommissarierna talat utan ock dem efter dess ändtliche begäran skriftligen detsamma förslaget öfverlevererat i förhoppning, att de oss skriftligen igen deras svar och resolution tillstålla ville. Men ehuruval vi dagligen därpå trängt, hafver ock sökt komma med dem i konferens — — så hafver vi likväl — — icke kunnat bringa någon kongress tillväga", och "hafver de danske klarlagt sig förmärka låtit, att de först afbida ville, hvad svar af E. K. M. Ove Juul kunde bekomma" — — — (Jfr ofvan s. 38, n. 2)

I Coyets egenhändiga bref af samma datum (Se ofvan s. 49) säges: "Jag var i går allena hos Gersdorff och dref ändteligen uppå svar uppå vårt öfvergifna uppsatt på afrikanske punkten" — — — Denne "ville alldeles taga sina ord tillbaka, sig lofvat hafva, att allt skulle restitueras, hvad kompaniet afhändt vore (Se s. 39), utan deras mening varit, att af dem restitueras skulle — — skeppet vid Glückstadt och däruti förhandene saker såsom ock blotta forterne i Guinea. Men hvad Carloff med sig mot deras vilja bortfört hade — — kunde de icke svara för. Då jag — — beviste och honom till

hundrausental mer eller mindre, icke kunde spela ens tillnärmelsevis samma roll som den stora *lifsfrågan* för svenske konungens politik: om han vid ett fullföljande af krigen i öster kunde känna sig tryckt för holländska flottan¹⁾.

Man får, såsom jag ofvan framhållit, icke låta vilseleda sig däraf, att Guineasatisfaktionen så flitigt "spökar" i förhandlingarna under dessas sista skede och stundom rent af synes inta den dominerande platsen.

Att traktaten "berodde besynnerligen på den articeln om afrikanska kompaniet"²⁾, det kunde låta säga sig den 1 juli, då danskarne kort förut gifvit sitt samtycke till 4 art. rörande Östersjön och ännu icke refuserat konungens framställning om de 8 skeppen, men när *detta* skett, då kom traktaten att hänga på sistnämnda fråga, icke så till förståendes, att den äskade förbindelsen rörande krigsfartygen var afsedd att inryckas i själfva recessens 4 artikel, utan därför, att konungen uppställde ett bifall på denna punkt som oeftergifligt villkor för sitt samtycke till traktatens underskrift. Då Karl Gustaf alltså skulle försatts i en högst genant situation, ifall meningsdivergenserna i öfrigt med ens ut-

simnes förde, att han ju uttryckligen icke allenast till fransöske ambasadören utan ock till oss båda H Sten Bjelke och mig tillsammans som ock mig enskildt hade sagt, det H. M. af Danmark ville allt betala, hvad Carloff kompaniet afhändt hade, svarade han sig icke kunna neka detta och lofvade råda danske konungen att därutinnan göra E. K. M. tillfreds". — Längre fram i brevet säges, att Terlon just då bragte dem ett svar på deras "uppsatt i Guineeske saken". Men om detta säges, att de (danske) därigenom endast ville vinna tid, "helst efter det är tvärt emot det, hvad de oss tillförene tillsagt hafve, så att vi om quæstione an alldeles vore riktige, den de nu de novo åter movera".

I sitt svar d. 15 från Oldeslo ger Karl Gustaf uttryck åt sin ovilja öfver *löftesbrottet*. Så säges bl. a: "efter de danske nu *tage sina ord igen* om afrikanska kompaniets satisfaktion, så hafve I mycket mera att visa dem deras ostädighet och de tvifvel vi därför måste draga om deras uppriktighet (Jfr. ofvan s. 21, n. 2) och fördenskuil oryggeligen påstå nu icke mera några köpmäns caution utan reel assecuration i land" — — — Det är sant, att de danske underhandlarne sedan ändtligen d. 17/7 (Granlund, anf. arb s. 326) tvingas att gifva med sig i hufvudfrågan. Men värdet af denna eftergift förringades högst betydligt genom alla trakasserier, som föregått densamma. Den kom för öfrigt — *för sent*.

¹⁾ Se ofvan s. 22

²⁾ Sid. 39.

jämnats utan att på samma gång något bifall till framställningen rörande örlogsskeppen lämnats, så begagnade han Guineafrågan som *bulvan*. Redan i ofvanciterade skrivelse af d. 1 juli hade konungen, uppfylld af misstanken, att danskarne tilläfventyrs kunde låta allt motstånd på en gång falla, ej för att sedan ärligt hålla traktatsbestämmelserna utan blott för att bli af med den svenska inkvarteringen, beordrat kommissarierna att söka "*prætexter*" att uppehålla verket, antingen med reel assecuracion för *afrikanska kompaniet* eller med något annat" (s. 38). I brefven d. 5 och 8 juli anmodas de utan vidare blott att "taga prætext att hålla verket uppe", men troligt är nog, att konungen härvid i första hand har i tankarne just den fråga, hvilken han förut utpekat såsom särskildt lämpande sig för ändamålet. I bref från Oldeslohe den 15 juli¹⁾ befallas kommissarierna rent ut att — om det "difficulteras" med hänsyn till skeppens "specification" och "conjunction" — taga "*prætext af det afrikanska kompaniets præjudice*"²⁾. Dessa citat visa, att Guineafrågan såsom medel fick tjäna ett främmande syfte. — I betydelse i och för sig står den långt tillbaka för frågan om Östersjöns "defension", hvilken Karl Gustaf vid flerfaldiga tillfällen utpekat såsom den utan gensägelse "*essentielleste*"³⁾, en fråga, som i afgörandets ögonblick utan tvifvel kraftigare än någon annan påverkat konungen. Hvarför vägrade väl — för att använda konungens egna ord — de danske att "låta de Roskildiske pacterne verkligen effektueras och i verket bringas" i ty måtto, att

¹⁾ Riksregistr.

²⁾ I bref den 28 juli, då intet är konungen angelägnare än förebyggandet af att i Köpenhamn någon uppgörelse kommer till stånd, bjuder han kommissarierna att i "Guineeske satisfaktionen" "stegra skadeståndet på det högsta". Således, icke heller på detta stadium, skenunderhandlingens, får Guineafrågan någon betydelse i och för sig.

³⁾ "Punkten om fientlig örlogsflottas passage genom Sundet" betecknar konungen i bref d. 10/6 såsom "allt för *considerable*"; kon. till kommiss den 1/7: "den så *angelägne* och *sensible* artikeln"; kon. till kommiss. d. 15 juli: "oaktadt detta (närmare uppgift på det antal skepp, hvarmed man ville bistå) "*det essentielleste är*"; kon. till rådet angående det danska väsendet d. 4/8: "denne *delikate* artikeln"; "denna saken ser oss ut som en bland de *farligaste*"; kon. till Appelbom d. 22/10 (Carlson anf. arb. s. 503) "denna punkt oss och vårt rike *essentielleste är*"; kon. till Coyet d. 28/7: "och måste Danmark, såsom det *essentielleste* stycket, genast conjungera sig med mig" — — —

de gent emot Karl Gustafs moderata begäran om 8 skepp satte sitt obevekliga "non possumus"?. Danmark "*kunde icke bejaka Sveriges fordran*, om det ock velat", svarar Carlson¹⁾. *I och för sig* är detta uttryck *tvetydigt*.

Var danskarnes oförmåga en följd af *marinens* bristfälliga skick, eller är här fråga om en *politisk* omöjlighet? Af sammanhanget hos Carlson framgår, att förf. afser det senare. De danske däremot föreburo en oförmåga af förra slaget och framhöllo energiskt, att "*impossibilium nullam esse obligationem*"²⁾. — Förhåller det sig verkligen så, att danska regeringen var platt urståndsatt utrusta 8 örlogsskepp? Den 11 maj hade danskarne i sitt alliansprojekt förbundit sig att, om Sverige angreps, (inom 3 månader efter erhållen kännedom härom) komma det till hjälp med "10 goda, väl utrustade och bemannade örlogsskepp, af hvilka det minsta skulle vara på 24 stycker". Men några veckor senare var det absolut omöjligt aftvinga dem löftet att ställa 8 skepp till Östersjöns försvar. Den 29 okt., när holländska flottan genom striden utanför Kronborg forcerat Öresund för att undsätta det belägrade Köpenhamn, förenade sig med den förra vid Hven en dansk eskader på 7 örlogsfartyg³⁾. Alltså, när det gällde att förena sig *med holländarne mot svenskarne*, då stötte det icke på någon omöjlighet att utrusta örlogsskepp till ungefär samma antal, som Karl X fordrat, ehuru Danmarks hjälpkällor vid denna tidpunkt, midt under pågående fejd — 3 månader efter dennas begynnelse — måste ha varit i vida högre grad anlitade än under den fredstid, som i juni rådde sedan 3 månader tillbaka. Om Danmark i detta fall verkligen ägt god vilja, så hade det åtminstone *lofvat* att göra sitt bästa för att tillmötesgå den framställda begäran. Hade så fartygsmobilisering af omständigheterna nödvändiggjorts och Danmark därvid ej mött med det öfverenskomna minimiantalet krigsfartyg utan kommit med en kontingent, understigande detsamma, skulle det lättare ha vunnit tilltro åt sin försäkran, att landets resurser varit otillräckliga. För öfrigt, det ringa antalet skepp, som fordra-

¹⁾ Anf. arb. s. 500

²⁾ Coyet till konungen d. 28/7.

³⁾ Fridericia, anf. arb. s. 375.

des, ger anledning till den förmodan, att saken för Karl Gustaf egentligen tedde sig som en *principfråga*. Men under sådana omständigheter är ju den möjligheten icke utesluten, att konungen kunnat medgifva en begärd lindring, sådan t. ex., som Coyet föreslog¹⁾, att nämligen fordran begränsades därhän, att danskarne "åtta af sina örlogsskepp med tackel och tåg, ankar och segel försedde, ville öfverlåta, som skulle af E. K. M:ts folk föras, victoillieras och med krut och lod förses" etc. Så vidt man vet, ha danskarne emellertid icke försökt någon nedprutning. De hänvisade i stället sans façon till omöjligheten. Men denna föregifna oförmögenhet trodde Karl Gustaf icke på: "deras prätenderade omöjlighet är", säger han, "fåfång, efter de både skepp, stycken, folk och store magaziner hafva"²⁾. Denna Karl Gustafs uppfattning synes också vara väl grundad. Hvad danskarne egentligen ledo brist på, det var den goda viljan.

De "kunde icke", men denna omöjlighet är ej att söka på det sjömilitäriskt-ekonomiska utan på det *politiska området*. Stark var den intressegemenskap, som band Danmark vid Nederländska republiken, i hvilken det såg kraftigaste värnets mot den baltiska stormakt, som oemotståndligt grep omkring sig, som från sin i Tyskland vunna, nu nyligen genom Gottorpska suveräniteten ytterligare befästade operationsbasis hotade den gamle nordiske rivalens oafhängighet. Och nu skulle Danmark samverka med just denna farliga makt emot den stat, från hvilken det väntade räddningen!³⁾ Det är allt för väl förståeligt, att Danmark sade nej. Själfuppe-

¹⁾ Till konungen d. 7/7.

²⁾ Till kommiss d. 8 juli. D:o d. 15 juli: "Den ursäkt, som de med skeppens equippage göra, är hel fåfång, af deras oförmögenhet, om de man ville, ty de hafve ju skepp nog samt sjöofficerare och båtsfolk till att utrusta 8 capital skepp, och ehvad proviantet anlangar, så kunna de ock sådant väl bekomma, om de allenast ville taga den magazin de uti Skåne haft och ännu hafva" — — I öfverensstämmelse härmed säges i "Grundeligh Underrättelse": "Ty man visste väl, att skeppen hade de och dessförutan segel, stycken, tackel, tåg, ankar och hvad mer sådant fattades dem heller intet. Det fattades dem ej heller båtsfolk och proviant, helst som de en stor kvantitet af provision förde såväl från Båhus som från andre fästningar i Skåne till Köpenhamn" etc.

³⁾ Se ofvan sid. 6.

hållelsedriften syntes bjuda detta¹⁾. I detta mitt medgifvande ligger emellertid hvarken något erkännande, att Danmarks tillvägagående ur *rättslig* synpunkt låter sig försvaras, ej heller att Karl X Gustaf saknade giltiga och tvingande skäl för sitt handlings-sätt. Männe icke det mo'tiv, som dref honom att kasta sig öfver Danmark, var rätt mycket besläktadt med det, hvaraf danska regeringen leddes vid sin ofvannämnda vägran?

Fridericia²⁾ framhåller, hurusom genom Karl Gustafs försvar för fredsbrottet mindre går påståendet, att han blott därigenom kunde komma till sin *rätt*, än det motivet, att Danmark så länge som möjligt sökt undandra sig sina förpliktelser, en följd af dess hat mot Sverige och hopp om främmande bistånd. Detta strede mot Danmarks löfte att bryta sina förra allianser; traktaten vore alltså faktiskt kränkt. Denna den danske författarens korta resumé af anklagelserna är korrekt. Men när han sedan går att bryta udden af beskyllningarna, nödgas man ta afstånd från honom. Betraktande saken till att börja med ur *objektiv* synpunkt, uppskastar han frågan: "Tøvede Danmark virkelig med at udføre Roskildefreden, fordi det ved udenlandsk Bistand haabede at omstyrte den"? Därpå förklaras, med hänvisning till en mängd diplomatiska aktstycken, att Danmark icke gjort något "*alvorligt* Forsøg" att bryta freden, stödt på främmande makt³⁾. Och därmed

¹⁾ Erdmansdörffer (Deutsche Geschichte I, s. 320 i Onckens Allgem. Geschichte) framhåfver holländarnes förbittring öfver Roskildefredens Östersjöklausul och säger: "eine starke Flotte wurde ausgerüstet, und zugleich war die niederländische Diplomatie in Kopenhagen eifrig bemüht, die Verhandlungen über die Ausführung des Friedens zu durchkreuzen, den Danekönig zum Widerstand zu ermutigen und namentlich gegen den *unerträglichen Artikel über die Sundsperr*e in jeder Weise zu protestieren. Man kam auch in Dänemark mehr und mehr Zu der Überzeugung, dass dieser Artikel *der Todesstoss gegen die Unabhängigkeit des Reiches* sei; mit allen Mitteln suchte man sich seiner zu entledigen" — — —

Jfr ofvan s. 57. "Danmarks belägenhet var nära förtviflad". — — — Det "måste välja mellan tvenne förbund, hvilka båda syntes medföra en säker undergång. Men det kunde ej bejaka Sveriges fordran", säger Carlson.

Högst betecknande för Fridericia är, att han visserligen omförmåler Karl Gustafs begäran om 8 danska örlogsskepp, men förtiger de danskes vägran!

²⁾ Anf. arb. s. 343 f.

³⁾ I ett utdrag ur Beuningens devesch d. 2 juli ("Grundeligh Underrettelse" etc.) heter det bl. a.: "Då B länge hade discourerat med sig tillägnade kommissarier och allt emot den upprättade exclusionen af

förmenar sig den berömde auktorner hafva uppvisat det obefogade i konungens ofvannämnda beskyllningar öfverhufvud.

Danmark var oskyldigt anklagadt, dess handlingssätt lojalt! — Till en dylik förvanskning af sakförhållandet kommer förf. genom den sofistiska formulering, han gifvit sin fråga. Denna bör, för att man må få fran det rätta svaret, delas upp i tvenne frågor, lydande den ena så: röjde Danmark ett ärligt uppsåt att bringa Roskildefreden till utförande? och den andra: exekverade Danmark verkligen nämnda traktat i alla punkter?

Båda dessa frågor måste, enligt hvad den föregående undersökningen visar, nekande besvaras. Alltså, det var Danmarks handlingssätt, som var illojalt.

Då Fridericia går att ur *subjektiv* synpunkt förklara fredsbrottet, tror han sig ha funnit Karl Gustafs driffjädrar i en hos honom verkligen existerande — men enligt författarens ofvan uttalade mening ogrundad — fruktan för Danmark i förening med Coyets påverkan, hvilka båda motiv dock förklaras icke hafva varit de starkaste.

en främmande örlogsflotta utur Östersjön, refererar han“, hvad de hade svarat: — — “Hvad eljest som förebragtes om den reflexion, som de hade på de svenskas hot och trug, så svarade de, att sådant vore väl icke utan det de ju därpå nödgades hafva ett inseende och låta sig där utaf skräckas, *helst som alla detta rikets vänner det således förläte*, att ingen numera nästan vore, som låte sig dess säkerhet vara angelägen och om hjärtat, och att de uti den staat, som de nu vore, kunde med ett slag blifva helt och hållet omkull och öfverända kastade, såsom de ock särdeles behöfde råd och *sina vänners betänkande*, huru och på hvad sätt de kunde *conservera sig* för allt oförmodeligt öfverfall“. — Låter icke detta som en vädjan till Generalstaterna om hjälp? — Pufendorf § 71 (s. 144): Beuningius — — Danis suggerebat, ut tempus extrahendo id foedus eluderent, *Belgarum auxilia ipsis ostentans*.

Pufendorf (§ 44) låter Karl Gustaf falla följande yttrande: “enär danskarne icke dragit i betänkanle att inför Terlon framkasta tanken, att *den ifrågavarande freden ej länge kunde äga bestånd*, så finge man ej längre tveka rörande Danmark“ etc.

Jfr. ofvan (s. 42, n. 3) Ove Juuls som ett hot klingande tal, att danskarne, väl en gång kvitt svenskarne, skulle kunna *taga sina „mesures“*.

Pufendorf, § 43: Igitur cum circa singula capita scrupulos movement — — — executionem eousque extractum ire videbantur, quoad ab aliis hostibus lacessitus Daniâ excedere cogeretur pace semiperfecta, non majore ibi securitate quam antea parata: aut *ut ab aliquo vicinorum auxiliis acceptis clades suas ulciscerentur ac damna repararent*. Nam nullo alio pretio tandiu incumbentis sibi Suecici exercitus onus tolererare judicabantur.

”Nemtest“, heter det, ”vilde hans fredsbrud forklaras af hans lyst till større Erobringer“. ”Hovednøglen till hans Handlemaade“ förmenas dock ligga däri, att han, ”Krigerfyrsten, hvis hele Magt og Autoritet beroede paa hans hær“, ”befandt sig i en cul de sac“. Han ville ur denna återvändsgränd. ”Hæren maatte ud, maatte kunne røre sig“.

Den på Karl Gustaf starkast verkande sporren till fredsbrötet skulle alltså ha varit ”krigarfurstens“ önskan att ge arméén systemsättning! En af flera fiender omhvarfd konung skulle nödgas angripa en fredlig och ofarlig grannstat för att få användning för sin hær!¹⁾ Så ser den sanningskärna ut, till hvilken Fridericia efter ett nitiskt ”rannsakande af skrifterna“ trängt fram. Den lärde förf. förbiser, att Karl Gustafs fredsbrött rättvisligen måste betraktas mot bakgrunden af danska regeringens hela 4 månader igenom praktiserade tålmodspröfvande *slingerpolitik*, hvars irrgångar vi i den föregående undersökningen bemödat oss att följa. Genom evinnerligt ”tergiverserande“ hade de danske på ett eklatant sätt konstaterat obenägenheten att ”hålla ord och löften“²⁾. Till råga på

¹⁾”Hans Maj:t förorsakades intet att åter gripa de danske an utaf blott åstundan till krig, helst som Hans M:t hade vid then tiden så *mange fiender*, att allestädes var nog utan dess till att göra“ etc. (”Grundeligh Underrättelse“ etc.).

²⁾Mångfaldiga gånger har konungen gifvit uttryck åt de farhågor och det bekymmer, som detta danskarnes beteende väckt hos honom: I bref till kommiss. d. ¹⁶/₇ talas om deras ”ostadighet och de tvifvel vi därför måste draga om deras uppriktighet“. — D:o d. ⁸/₇: ”vi förspörja Danmarks beständige list under denne delicate och eftertänklige artikel“ (den 4:de). — På rådsmötet i Wismar säger han, att tanken på krig uppstod hos honom, ”då han såg Danmarks onde manér“.

I relationen till rådet d. ⁴/₈: ”Sådan tvetalighet och holkat handel hafver med Danmark varit vid alla förafskedade Stycken, att man hvarken på ord eller lofven hafver sig kunnat förlåta, ej heller kan man säga, att en punkt af exekutionen är af uppriktighet ingången, utan allt trugsamt, på det de skulle oss vid alle artiklar kunna beskylla, likasom hade vi med makt af dem tvunget det de skyldige äre prestera efter pacterne“ — — —.

På rådsmötet i Gottorp d. ⁷/₇ yttrade konungen: ”intet annat hafver man kunnat vinna något med af kungen i Danmark än med tvång“ — — —.

Pufendorf § 43: Iste igitur a Danis adhibitus agendi modus uti nihil amici ac sinceri portendebat, ita rex dudum ægerrime tulerat, se inter tam ardua rerum momenta incertum teneri“ — — —.

Hvad franske ambassadören Terlou tänkte om danskarnes krängel

allt hade de på det intimaste slutit sig till *Beuningen* och med honom drivvit ett försåtligt spel mot Sverige¹⁾.

Hvilken besvikenhet för den, som trott sig genom Roskilde-traktaten hafva upprättat icke blott en stabel fred utan ock ett förbundsförhållande mellan de nordiska makterna! Danmark framstod i en mer än tvetydig dager — ja, dess hållning ägde ju karaktären af en förstucken fiendlighet.

Ett kvarliggande i Danmark och en fortsatt underhandling om recessen var under dylika omständigheter absolut ändamålslost. Men ej nog härmed: det medförde också betänkliga faror. I Östra Europa hade Karl Gustaf 4 fiender, som under hans tvungna verksamhet i Danmark vunnit framgångar på Sveriges bekostnad. Så t. ex. hade "Pohlerne attacquerat Torn"²⁾. Kunde då icke konungen vända sina vapen mot dessa fiender och i Danmark "lämna

omtalar Pufendorf (§ 42): *Istas porro tergiversationes ut Dani amoverent Terlonius sæpissime instituerat ac ut prompta pactorum executione Suecis prætextum adimerent Daniæ diutius incumbendi.* — Gent emot Fryxell yttrar Granlund (anf. arb. s. 320, n. 2): — "det både är bevisadt och kan ytterligare till öfverflöd med offentliga handlingar bevisas, att det just var de danske ministrarne, som genom ständiga undanflykter, nya tolkningar af traktater, intriger med Holländarne i strid med uppgjorda aftal, uppskof och en mängd andra påhitt gifvo riklig anledning till klagomål å Svenskarnes sida".

Geijerstam-Svedelius (anf. arb. s. 29): — "just sättet för deras (= svenska fordringarnas beviljande var högst ägnadt att väcka misstankar hos Carl Gustaf om uppriktigheten af deras fredliga tänkesätt. Ingen enda punkt fingo svenskarne beviljad utan trug och pock". — Carlson (anf. arb. s. 503): "Hade Danmark icke varit så långsamt att göra de — små medgifvanden, som fordrades — så hade det måhända kunnat förekomma det nya kriget".

¹⁾ De ränker *Beuningen* i innerligt samförstånd med danske ministrarne spanna ha i det föregående mer än en gång blifvit belysta. (Se ofvan s. 7 och 41 m. fl.) Till hvad som redan sagts angående nämnde holländ. ambassadör, må ännu läggas några citat: I bref till komm. d. ¹⁵/₇ klagar konungen öfver att de danske hålla "perpetuell correspondence med *Beuningen* eller Holland om främmande örlogsflottas admission i Östersjön". — Konungens relation till rådet d. ¹/₆: "Vi hafva — — kunnat noggsamt aftaga — — af den holländ. ambassadören *Beuningens* actioner och underblåsande i Danmark och rapporter hem till Holland, huruledes man traktade efter att omvända eller öfverändakasta hela Roskildska fördraget" — —.

²⁾ Rådsprot. 7 juli och 20 juni. Se ofvan resp. s. 43 och 32.

litem taliter qualiter“¹⁾) Nej, det hade varit allt för vågadt att “lämna en förborgad fiende uppå ryggen“²⁾).

Statsklokheten kräde följaktligen, att konungen, innan han engagerade sig i några vidlyftigheter på annat håll, “gjorde sig säker af Danmark“ på det enda sätt, som numera återstod honom.

Ifrågavarande resonnemang hvilat, invänder man, på den förutsatta nödvändigheten för Karl Gustaf att oförtöfvadt återupptaga den genom Danmarks anfall år 1657 afbrutna krigiska aktionen i östra Europa. Men hvad hindrade honom väl från att göra fred med sina fiender på detta håll och därmed skapa en situation, i hvilken Danmarks afvoghet mot honom innebar mindre risk? Det skulle föra mig för långt bort från mig egentliga uppgift, ifall jag inlät mig på frågan, huruvida ett omedelbart afslutande af fejderna i öster med för Sverige bibehållen prestige var en sak, som ensamt låg i Karl Gustafs hand. Men äfven under förutsättning häraf betingades väl fördelaktiga freders ingående af militärisk maktutveckling. I alla händelser alltså måste svenska trupperna dragas ur Danmark och ryggen blottas. Ställningen var i sanning prekär. Jag instämmer i följande yttrande: “Karl Gustaf hade i själfva verket ingen annan utväg att taga än att med vapen söka kufva Danmark, då han ej kunde vara säker på dess vänskap“³⁾). Enligt Pufendorf *drefs konungen af tvingande skäl åter in i ett danskt krig*⁴⁾).

¹⁾ Konungen till Coyet d. 28 juli.

²⁾ Kon. till kommiss. d. 15 juli. Jfr Wismarprot. ofvan s. 50 och följ. I relationen från kon. till råd d. 4 aug. heter det: På grund af “i hjärtat rotadt“ och “irreconciliabelt hat“ dröja de danske med “executionsverket, intill dess vi — — — nödgas att quittera Danmark med halfgjord sak, till att lämna oss bak ryggen så godt som själfva fienden och äfven så stor osäkerhet som förr“ — — —

³⁾ Geijerstam-Svedelius anf. arb. s. 29.

⁴⁾ Ita per rationes *necessitatis vim habentes regem in bellum danicum retrahi*. Anf. arb. § 44.

Enligt Terlon (anf. arb s. 232) angaf Karl Gustaf såsom ledande motiv för sitt handlingssätt följande: qu'ayant intercepté des Dépêches, où il avoit vû, qu'aussitôt qu'il serait attaché à quelque autre affaire & que ses troupes seroient hors de la Funen, le Roy de Danemarck, à la persuasion de messieurs les Estats, devoit avec un puissant secours de Hollande attaquer la Suède: Que cela luy avoit fait prendre cette resolution, qui n'estoit que pour la *conservation de son Royaume* & pour une plus grande sureté de la Paix.

“Efter Hans Mt var med så många krig behäftad. Hvarför höll

Det gällde för Karl X som en ofafvislig plikt att till hvad pris som helst *tillvarataga den svenska stormonarkiens vitalintressen*, sådana dessa tedde sig för honom och det samtida Sverige¹⁾.

Ett århundrade före Karl X Gustafs tid hade Sverige af själfbevarelseinsinkt förmått att med svärdet göra gällande sina anspråk på del i boskiftet efter den gamla riddarstaten hinsides Östersjön. Den store Gustaf Adolf vandrar vidare på den inslagna vägen: stänger moskovitiska riket ute från det nordiska inhafvet och gör sig till herre ej blott öfver ryska utan äfven öfver polska flodmyningar. Vid fyllandet af sin världshistoriska mission i kampen mot påfvekyrkans återgångssträfvanden och Habsburgs allheraväldestendenser ägde Gustaf Adolf en stödjepunkt i dessa transmarina besittningar, till hvilkas ytterligare ökande åter hans segrar på Germaniens jord banade väg. Först i hjältekonungens själ klarnade ock tanken på ett svenskt *dominium balticum*, fannande det gamla Östersaltets alla stränder. Detta drömda väldes fullbordande var det utrikespolitiska testamente han lämnade åt Axel Oxenstierna och Karl Gustaf. Den förres statsmannasnille bärgade fruk-

H. M:t för rådligt att förekomma de danskes vidriga anslag, — — — och alltså väl seendes, att intet godt stod att förmoda utan förmedelst det, hvad man sig igenom vapen och dess kraft förvärfvade, ty utvalde H. M. ett ändtligt krig hellre än som att sväfva uti en så tvifvelaktig och osäker fred⁴⁾. "Grundeligh Underrättelse" etc.

"Ett krig med Österrike och Polen på samma gång, med holländska anfallet till sjös och Danmark såsom en tvetydig vän bakom sig — — syntes Carl X som ett allt för vådligt företag. — — Att fortsätta kriget syntes konungen åter å andra sidan i den närvarande ställningen vara en oundviklig nödvändighet. Armén kunde hvarken upplösas eller hållas i overksamhet. I denna kritiska belägenhet beslöt Karl X — — genom ett nytt krig mot denna makt (Danmark) *trygga sig för dess anfall i sin rygg* och stänga Östersjön för Hollands flottor" — —. Carlson, anf. arb. s. 502.

"Men) ingen, som sätter sig in i de förhandlingar, som föregingo" (fredsbrottet) "kan värja sig för intrycket, att om Karl Gustaf öppnat krig på fastlandet, *Danmark skulle rest sig i den svenska härens rygg* — —. Konflikten var sådan, att den med nödvändighet måste följa". Emil Hildebrand, anf. arb., B. 3, afd. 5, s. 580.

Se riksdrotens Brahes uttalande, att konungen "nödtvungen måste fatta desse consilier och anslag". Geijerst.-Svedelius, anf. arb. s. 32.

¹⁾ Det var nog detta, Gustaf Banér hade i sikte, då han på råds-mötet i Gottorp (ofvan s. 43) fällde orden: "Om K. M:t ånyo angrepe Danmark, så hade K. M:t fog nog därtill".

terna af Sveriges insats i 30-åriga kriget. Den senare, hvilken stått i det förhållande till den store rikskansleren, att han vid dennes dödsbädd kunde kalla honom "fader", töfvade ej att träda i föregångarnes fotspår. Redan året efter sin tronbestigning förde Karl X de svenska arméerna mot Polen. Ryske tsaren hade nämligen år 1654 anfallit Johan Kasimir, och i följd häraf "artade det sig till en verklig katastrof för polska riket och en väldig eröfring för Ryssland, alltså en fullständig omstörtning af maktläget i Östeuropa och i de svenska Östersjöländernas närmaste grannskap". Under dylika omständigheter gick det ej an för svenske konungen att sitta stilla; han måste "bevaka Sveriges intressen" på andra sidan Östersjön, om han ej ville förspilla arvet.¹⁾ Då Karl Gustaf, som sedermera af Danmark drogs bort från den östeuropeiska krigsteatern, krossat sistnämnda rike och i Roskildefreden framtvungit afträdelser af bl. a. Skåne, Blekinge och Halland, så tillökade han svenska landmassan med just samma danska provinser, på hvilka redan Axel Oxenstierna vid fredsunderhandlingarna i Brömsebro 1645 framställt yrkande.²⁾ Men icke nog härmed: Högst anmärkningsvärdt är, att tanken på Danmarks tillintetgörrelse såsom själfständig stat ej först upprunnit i Karl X Gustafs hjärna utan att detta våldsamma steg 14 år förut haft förespråkare i samna rådsförsamling, där Axel Oxenstierna intog den ledande platsen. Vid öfverläggningarna i rådet år 1644 hade nämligen på allvar föreslagits att "kasta Danmark helt omkull"³⁾, och vid Brömsebroförhandlingarna "antyddes ingenting mindre än Danmarks delning".⁴⁾

Af allt framlyser, att Karl Gustafs statsmannasnille på intet vis bröt kontinuiteten i Sveriges utrikespolitik under dess mest glänsande skede. Gustaf II Adolf, Axel Oxenstierna och Karl X Gustaf, se där det stolta triumvirat, inom hvilket successionen ej är mindre legitim för den tredje i ordningen än för den andre. Att fasthålla detta är lika litet att nedsätta Gustaf Adolf och Axel Oxenstierna som att förhärliga Karl X. Ett upprätthållande af den

¹⁾ Nils Edén, Grunderna för Karl X Gustafs anfall på Polen, Hist. tidskr. årg. 1906, sid. 25—26.

²⁾ Emil Hildebrand, anf. arb., B. 3, s. 394.

³⁾ Levin Carlbohm, anf. arb. s. 290.

⁴⁾ Emil Hildebrand, anf. arb. B. 3, s. 388 och 394.

svenska stormakt, de bägge förstnämnde skapat, sammanföll hel enkelt med realiserandet af idéen om Sveriges obeskridda baltiska hegemoni. Men då till detta måls vinnande ännu vid midten af 1600-talet återstod ett godt stycke arbete, hade väl Gustaf Adolfs och Axel Oxenstiernas arftagare något val? Icke dugde det väl för honom att stanna på halfva vägen? Hjältekonungens systerson kände också djupt förpliktelsen att söka hinna fram till det mål, som den föregående historiska utvecklingen själf ställt upp, nämligen att göra Sverige till "ett nordiskt Rom, fullständigt behärskande Nordens medelhaf".¹⁾

Då Geijer säger: "Hvad Gustaf Adolf för ett aflägsnare, högre mål måste lämna ur sikte, stadgandet af herraväldet i Norden, var tydligen kärnan i Karl Gustafs politik", har jag svårt att ansluta mig till denna mening i hvad Karl X angår. Ursprungligen och principiellt var ej hans politik hvad man skulle kunna kalla *nordisk*. Liksom vinsten i Brömsebrofreden tillföll Sverige så att säga på köpet såsom frukten af en diversion från 30-åriga kriget, så kommo eröfringarna i Roskildefreden nästan som en *bi-produkt* af Karl X:s militäriska maktutveckling i Östra Europa eller — för att uttrycka mig tydligare — de utgjorde en från början icke afsedd, alldeles opåräknad vinning, gjord på Danmarks bekostnad, sedan konungen dragits bort från hvad han då torde betraktat som sin hufvuduppgift, Polens bekrigande i syfte att genom dess kringskärande lägga nya kustområden till det förutvarande svenska Östersjöväldet. Emellertid är det uppenbart, att det Baltiska dominiets fullbordan slutligen måste leda äfven till Danmarks besittningstagande, då ju full hegemoni öfver Östersjön ej lät tänka sig utan innehafvande af dess nycklar, Sundet och Bälten.²⁾ Nu

¹⁾ Terlon (anf. arb., s. 226) uppgifver, att Karl Gustaf för honom betecknat såsom sitt mål "de se rendre maître absolu de la mer Baltique".

²⁾ Gustaf Adolf ville "stärka och afrunda den svenska stormakten — genom fullföljandet af dess historiskt gifna tendenser ända till Östersjöväldets fullbordan och de naturliga gränsernas förvärf på den egna halfön. Såsom den yttersta konsekvensen — — föresväfvade honom slutligen otvifvelaktigt *hela Skandinavien*s förening under Sveriges krona. — — — Denna Gustaf Adolfs framtidsstanke har vuxit organiskt och följdriktigt fram ur hans föregående planer. — — — Såsom grund och framtida stöd för denna hans drömda storstat låg en

blef genom Danmarks eget förvällande denna punkt på Sveriges Baltiska eröfringsprogram långt tidigare upptagen, än eljest skulle skett, om den annars dessförutan ens någonsin blifvit aktuell. Tanken på den skandinaviska nordens politiska enande genom Danmarks införlifvande med Sverige är alltså född af en annan, som var den primära, nämligen den stolta planen att få Östersjön omramad af enbart svenskt territorium och göra Sverige till en stat af den circummarina typen. Det var följaktligen två storpolitiska, med hvarandra nära sammanknutna idéer, som möttes i Karl Gustafs själ vid det skickelsedigra rådsrådet i Wismar.

Här utkastade den svenske konungen grundritningen till den Skandinaviska stormonarki, han just stod i begrepp att "med svärdet yxa till".¹⁾ Ett historiskt ögonblick, vid hvilket man ej utan vemod dröjer i en tid, då sönderingsandan i Norden triumfe-

lifskraftig och klart begränsad kulturprincip och en hög politisk och civilisatorisk uppgift för hela den europeiska mänskligheten. Tanken dog med Gustaf Adolf för att födas ånyo i liknande skepnad hos hans systerson och politiska arftagare på höjden af dennes eröfrarbana. Stavenow, Gustaf II Adolf i fören. Heimdals folkskrifter n:o 16—17, s. 52.

"Hans" (Gustaf Adolfs) "statsmannatanke var ett nordiskt östersjöväld, en storstat i norra Europa. — Gustaf Adolfs tankar ha ilat mot en *förening af hela norden* såsom kärnan i detta Östersjöväld; först med Norge och landet vid Öresund och Bälterna skulle det fullbordats. — — Hans mål har då varit ett *kejsardöme Skandinavien*, behärskande östersjölanden och under sitt skydd hägnande det protestantiska Tyskland. M. Veibull i Sveriges historia af Em. Hildebrand, B. 3, afd. 5 s. 285.

¹⁾ Se ofvan s. 50 o. följ. — Protokollet öfver rådsrådet i Wismar ger oss en inblick i planens detaljer: "K. M:t frågade rådhetz sentiment, om K. M:t skulle sielf och Personligen gå medh i dhetta werket. — — Item om Dania, dher Gudh skulle gifwa lycka, skulle icke redigeras in provinciam. Item om adhelen dher skulle blifwa sådhane conditioner efterlätne, som dhee andre Svenske undersäterne, eller om dhe skulle emigrare, accepta quarta parte bonorum, quæ retinet aut aliis largitur R. M:tas. Adhelen blefwe aldrig K. M:t trogen, ergo emigrerit (?). Zeland, Falster och Laland om dhet icke skulle blifwa ett Gouvernement, ett Jutland, ett Fyhn, Trenne Hofrätter en i Seland, en i Jutland, en i Norje.

K. M:t låta hylla sig i Skåne och låta dhem komma dijt til sig. Med Ceremonierne, att dhen Danska Cronan ladhes på ett bord å part nedhan före. Och K. M:t toge dhen Swenska.

De legibus, att man kunde dher uthi finna temperament, och låta dhem hafwa sin lagh, så widht dhet icke skadhar legib. fundam. Regni. — Men forna regiminis blefwe som i Swerige.

Academien borde ock dhem fräntagas och läggas till Gøtheborg. Dhe Biskopar, som inthet wille swärja, kunne migrare och settas dher

rar. — Mot denna nordiska enhetsstat, som hägrade för Karl Gustafs syn, kan man lika litet åberopa nationalitetsidéen, som om man ville använda densamma för att uppvisa orättmätigheten af konungariket "Båda Siciliernas" förening med konungariket Sardinien och bägges uppgående i konungariket Italien år 1861. Sydgermanernas enhetsfråga löstes af Bismarck "med blod och järn", men då Karl X 200 år förut sökte göra detsamma med nordgermanernas, misslyckades han. Det stora välde, hvarom "Nordens Alexander" drömt, lät ej förverkliga sig.

Långt statsklokare hade Karl X handlat, säger man, om han efter Roskildefreden gjort halt på eröfrarstråten och sökt inbärga alla frukterna af nyssnämnda fredsslut, speciellt med hänsyn till de från Norge gjorda landförvärfven. Icke skulle väl assimilationen af Trondhjems amt för svenska stormakten erbjudit väsentligt större svårigheter än försvenskningen af Bohuslän och Jämtland. Inom loppet af 50 år hade förvisso trönderna varit lika goda svenskar som någonsin jämtar och bohuslänningar.¹⁾ Men Trondhjems amt

andra Svenska igen. Byta(s) godzet med adelen, gifwa dhem i Ingermanland godz igen Colonias deducendo.

I titeln hwilket skulle sättias föråt, Norge eller Danmark.

Res. Sveciæ, Gothiæ, Daniæ, Norvegiæ, Wandalarum etc.

Resolverades att dher om och annat skulle ock communiceras medh rådheth

Adhelen allena lærer wara moot K. Mit men dhe andre ständerne inthet, ty dhe blefwe då frije status, dhet dhe inthet tilförne hadhe warit. Dherföre måste adhelen antingen migrare, eller K Mit måtte dhem dher til obligera. Media consilia skulle här inthet tiäna. Til att obligera adelen ad migrationem kunde dem sättias hårda conditioner före; Såsom sätta några husbönder öfver dem, som hade jurisdictionen på dem. Såsom settia några Grefwar och Frijherrar öfver dhem, dhet dhe inthet gerna skulle wilja undergå, uthan heller migrera. Dhesse conditioner dher til wore och godhe, att K. Mit gofwe Grefwarne och Frijherrerne sådhan jurisdiction öfwer dhem, att dhe skulle af dhem taga lähn såsom i Tyskland. Dhe som äro emot K. Mits desse in, dhe kunde uthan någon conditione göras förlustige af dheras godz. Inge store officia skulle dher wara". Rådsprot. inför konungen af Gripenhjelm. — Hufvudinnehållet af det öfvciterade återgifwes fritt af Carlson s. 506 och Fryxell del 12 s. 74.

¹⁾ I denna tanke ger Fryxell uttryck, då han säger: "Vi nämnde de nya landvinningarna. Bland dem var Trondhjem af en betydelse, som ej bör förbises. En stor, en skandinavisk framtid låg i denna eröfring. Inemot trehundra år förenadt med eller kufvadt under Danmark, hade Norge icke haft något eget lif, något utveckladt medvetande af att utgöra en egen stat. Innan en sådan själfkänsla hunnit vakna, hade delar af samma land kunnat, den ena efter den andra, tagas och för hvar gång medelst en välgörande styrelse försonas och

har både territoriellt, folkligt, historiskt och ekonomiskt en sådan betydelse för Norge, att öfriga delar af riket efter denna landsändas inlemmande i den svenska statskroppen svårligen skulle varit i stånd att värja sin egenart utan efter hand mognat, äfven de, för en införlifning. Det framtidsperspektiv, som alltså öppnade sig genom förvärfvet af Trondhjems amt, var hela Norges successiva inkorporerande i Sverige, d. v. s. Skandinaviska halföns statsenhet. Att Karl X:s blick ej var nog skärpt för betydelsen af en dylik utveckling, är lätt förklarligt: 1600-talets jämförelsevis besvärliga och hämmade landkommunikationer hade gjort, att Sverige, stadigt blickande åt öster och söder, som en förf. uttrycker sig, "vändt ryggen åt Norge;"¹⁾ hafvet hade ännu ej i medvetandet fått betydelsen af "naturlig gräns", hvarför det heller icke gått upp för den svenska statskonsten, att Sveriges värdefullaste landvinningar, efter den år 1658 vunna hafsgränsen i söder, vore att söka i ett ytterligare utflyttande af rikets rämärken på själfva den Skandinaviska halfön. I och för sig låg Norge utom räckhåll för den ihärdigt fullföljda Östersjöpolitiken och blef endast i egenskap af appendix till Danmark utsatt för faran att uppslukas af den svenska stormakten. En helt annan syn på saken gaf, som bekant, det svenska Östersjöväldets sammanstörtande.

Härmed tror jag mig hafva antydt det organiska sammanhanget mellan den svenska stormaktstidens krigspolitik öfverhufvud och Karl X Gustafs plan på Danmarks fullständiga tillintetgörelse. Vi ha sett, huru fredsbrottet i aug. 1658 adlas icke blott däraf, att för svenske konungen i detta fall ej gafs något val, då helt enkelt den järnhårda nödvändigheten var öfver honom, utan äfven däraf, att *angreppet på Danmark ingick som ett led i den svenska storstatens Östersjöpolitik* och syftade till ingenting mindre än förverk-

förenas med det nya svenska moderlandet. Trondhjems eröfring 1658 öppnade inträdet på denna väg och tillika, ehuru ännu blott i fjärran, utsigten till Norges steg för steg sammansmältande med Sverige". Del 12, s. 51. —

Carlson, anf. arb. s. 458: "det nyare Sverige innehåller i själfva verket en så stark uppblandning af de öfriga skandinaviska nationaliteterna, att de fordom danska och norska landskapen för närvarande hafva mer än en fjärdedel af hela dess befolkning".

¹⁾ E Svensén, Sverige och dess grannar, s. 68.

ligande af Gustaf Adolfs drömda kejsardöme Skandinavien. Men intet har varit i stånd att skydda Karl X:s minne mot en omild kritik. Denne konungs historia — speciellt det andra danska kriget — måtte på ett alldeles särskildt sätt inbjuda historieskrifningen — och det icke blott den danska utan äfven den svenska — till etiskt-juridiskt kalfatrande. Ty forskare, som eljest på det hela taget utmärka sig för lidelsefri objektivitet, bli, så snart det är fråga om Karl X, genast fyllda af indignation och börja skria på den kränkta moralen och folkrätten. En deciderad förkastelsedom öfver denne konungs krigs- och ärelystnad afkunnar Fryxell,¹⁾ som påvisar, huru vid Karl Gustafs regeringstillträde rådde "fred öfver hela Norden", under det däremot vid hans död "Sverige låg blödande och utmattadt", huru hans "krigslystnad dragit ousägliga lidanden öfver Norden" o. s. v.²⁾ Likställande "en i grannkonungens stat inbrytande eröfrare" med "en i grannens hus inbrytande rånare"³⁾ håller kyrkoherden i Sunne, med utgångspunkt i Karl Gustafs eröfringspolitik, en predikan om nödvändigheten af "historiens kristliga konstruktion." Med förkärlek framdrages därvid ofta som exempel på ogudaktigt statskonst Karl X:s anfall på Danmark 1658. Det säges ha skett "på ett särdeles bakslugt och tadelvärdt sätt."⁴⁾ Vidare heter det, att Karl Gustaf hvarken vid detta fall eller annars "leddes af folkrättens bud", utan "sänkte sin statskonst under sitt tidehvarvs tänkesätt."⁵⁾ Fryxells låga moraliska värdesättning af Karl X⁶⁾ går

¹⁾ Se ofvan sid. 3

²⁾ Detta stöter nästan på hvad Mommsen kallar "synd mot historiens helige ande" Hvilken förståelse för och uppskattning af den konungagärning, hvarom en häfdaforskare af högre rang än Fryxell (Carlson s. 567) yttrar: "Med stark hand hade han lagt grundvalarna till Sveriges enhet inom dess egen kontinent."

³⁾ Anf. arb. s. 254.

⁴⁾ s 165. Beskyllningen för "bakslughet" torde F. grunda förnämligast på den ofvan (s. 37, n. 3) såsom högst osannolik uppvisade hypotesen, att konungen fattat krigsbeslutet redan i april.

⁵⁾ Då likväl förf. (s. 79) säger: "Karl Gustaf var barn af en tid med föga utbildad känsla för folkrättens bud", röjer han en ansats till erkännande af det orättvisa i att lägga nutidsmättstock på en 1600-talets kabinettpolitiker.

⁶⁾ I sitt kraf på att kristendomens moralbud måtte erkännas som förpliktande för och i verkligheten efterlefas vid all mellanfolklig handel ochandel är Fryxell på sätt och vis en föregångare till Tolstoy. Klart är emellertid, att hvarje regering, som till rättesnöre för sin diplomati toge "Bergspredikan", därmed komme att föra en själf-

igen hos den danske historikern Fridericia, hvilken betecknar Karl X:s beslut om nytt krig mot Danmark såsom "*hans Hæders og hans Livs Vendepunkt.*"¹⁾ Det är starka ord denne förf. nyttjar, då han utan omsvep förklarar, att fredsbrottet "*ikke alene var en Krænkelse af et givet Ord og en sluttet Traktat,*"²⁾ men ogsaa et *snigmorderisk Overfald, stridende mod enhver Tids Folkeret.*" — I företalet till sin urkundsamling talar P. W. Becker³⁾ "om de Forhandlinger, som Karl Gustaf på skrømt lod foretage med den danske Krone, indtil han var tilstrækkeligen rustet til sit troløse, al *Folkret krænkende* Fredsbrud i Sommeren 1658."⁴⁾ — Anklagelsen lyder alltså, att Karl Gustaf *krænkt folkrätten.*⁵⁾ Låt oss då se till, hvilka förpliktelser denna ålägger. En af samtidens främsta folkrättslärare uppkastar frågan: "auf welcher Seite ist der Krieg je nach den Ursachen, aus denen er geführt wird, ein gerechter,

uppgifvelsens, till det egna rikets undergång ledande politik. Under förutsättning, att man erkänner en statligt organiserad, civiliserad folk-individs rätt att lefva sitt eget själfständiga lif, tvingas man att, så länge en internationell anarki i stort sedt är rådande, lämna rum åt det "brutala våldet" vid den statliga sammanlefnaden "Andamålet helgar medlet" i detta fall. Men när de s. k. "kristna" blifvit kristna i anda och sanning, d. v. s., när "rättfärdighetens och kärlekens religion genomträngt individerna", då är tiden inne att förverkliga Fryxells ideal för mellanfolkliga relationer.

¹⁾ Anf. arb. s. 347. — Detta personligt förklenliga omdöme från danskt håll har ett frappant motstycke i det yttrande, som från polsk sida fälldes, när Gustaf II Adolf 1621 "öfverföll" Polen. Han "fläckade sitt goda namn och rykte", hette det. Hjärne, Gustaf Adolf.

²⁾ I Odhners Läröb. i Fädernesl. hist., s. 196, (8 uppl.) ljuder ekot: "Men icke ostraffadt hade Karl Gustaf härigenom brutit sitt gifna ord". — Motgångarna i kriget få alltså karaktären af en himmelens straffdom öfver det förmenta löftesbrottet(!). — Se skriften: "r Odhners större historiska lärobok fullt tillfredsställande" (af L. Blomgren) sid 21.

³⁾ Se ofvan s. 7. n. 2.

⁴⁾ I Kongl. Bibliotekets Handlingar, 23 (s. 48) finnes upptagen en skrift med titeln: "Wahrhaftiger Bericht und Abdruck Des an schwedischer Seiten *Wieder aller Völker Rechte* — gegen Ihre Königl. Mayest. unverschuldeter Weise verübte ohnverantwortliche Ruptur und Friedensbruch." Glückstadt 1658.

Em. Hildebrand, anf. arb. B. 3, afd. 5, s. 580; "Det nya kriget mot Danmark var ett brott mot folkrätten, intet tvifvel därom". Jfr ofvan s. 4 n. 2.

⁵⁾ Önskvärdt hade varit, att Carlson ej förbigått den rättsliga sidan af saken. Nu säger han t. ex. (se ofvan s. 57) med afs. på Danmarks vägran att "conjungere skeppen", att danskarna "*kunde icke*" villfara Sveriges begäran. Men härmed är man ej fullt tillfredsstäld. Man vill också veta, om Danmark, juridiskt sedt, hade rätt att vägra.

auf welcher ein ungerechter?“ och ger följande svar:¹⁾ Diese Frage ist nicht nur praktisch unrichtig, sondern sie kann in abstracto überhaupt nicht gelöst werden. Allerdings sind seitens der Theorie *Formeln* aufgestellt worden, durch welche eine solche Lösung gegeben werden soll, so: „Der Krieg ist gerecht, wenn und soweit die bewaffnete Rechtshilfe durch das Völkerrecht begründet ist“, ungerecht, wenn dieselbe im Widerspruch mit den Vorschriften des Völkerrechts ist,“ oder: „der Krieg ist nur gerecht, wann und soweit die Selbsthilfe erlaubt ist“. Aber mit solchen Formeln ist nichts gewonnen. Sie lassen die Frage, auf die es ankommt und die eigentlich zu beantwortende ist: „*Wann* ist denn die Selbsthilfe erlaubt und durch das Völkerrecht begründet, und wann ist folglich der Krieg gerecht?“ völlig offen und unerledigt. Zur Beantwortung dieser Frage und der Unterscheidung u. Abgrenzung der Kriege nach ihrer Gerechtigkeit fehlt es absolut am genügendem Grund u. Masstabe. Es kommt auch hier auf die durch die Umstände, die Geschichte, das Wachsen u. Absterben der Völker gegebenen Verhältnissen im einzelnen Falle an — — — — . Nach juristischen Regeln u. nach den Begriffen von Recht u. Gerechtigkeit im gewöhnlichen Sinne, nach privatrechtlichen Normen über mein u. dein kann hier nicht entschieden werden,²⁾ sondern es ist *ein anderer, weiterer Masstab* anzulegen, welcher den besonderen Verhältnissen, mit den wir hier zu thun haben, *den grossen geschichtlichen Entwicklungen, den politischen Umwandlungs- und Werdeprocessen, dem nothwendig wie ein Naturereigniss sich geltend machenden u. unnatürliche Schranken sprengenden Umbildungs- Aenderungs-, Ausdehnungs-bedürfnisse der Völker* Rechnung trägt, so dass durchaus nicht das Vorhandensein eines juristisch nachweisbaren Rechtgrundes nöthig ist, um den Krieg als einen gerechten erscheinen zu lassen. — — — Ja, man kann nicht einmal von denjenigen Kriegen, welche — — am entschiedensten und allgemeinsten als ungerechte bezeichnet zu werden pflegen — Ero-

¹⁾ Handbuch des Völkerrechts von Holzendorff, 4 B. s. 220 ff.

²⁾ Fryxell identifierar, som vi sett, eröfraren och "inbrottstjufven". Se ofvan s. 70.

berungskriegen – unbedingt für alle Fälle sagen, dass sie ungerrecht seien.

I hvad här sagts söker man förgäfvets ett stöd för påståendet, att Karl Gustafs anfall på Danmark var ett *bellum injustum*. Den moderna folkrätten afsäger sig förmågan att afgöra, när ett krig är rättmätigt eller ej. Ja, icke ens den omständigheten, att svenske konungen med sitt angrepp åsyftade eröfring, gör detta obetingadt orättmätigt ur folkrättslig synpunkt. Enligt Holzendorff skulle tvärtom detta krig kunna *rättfärdigas redan däraf, att det lät inränga sig som ett moment i en "stor historisk utveckling", i en "politisk omvandlings- och vardandeprocess" – det svenska Östersjöväldets genesis*¹⁾. Vidare, heter det: ett krigs rättmätighet betingas icke nödvändigt af "förhandenvaron af någon juridiskt påvisbar rättsgrund". Men äfven en sådan ägde Karl Gustaf såsom vi sett, att åberopa. Fridericia anmärker riktigt nog, att Karl X vid försvaret för sitt krig mera framhäft den *politiska* än *juridiska* sidan. Hårtill kan läggas, att konungen icke alltid heller varit lycklig i sin apologi för ifrågavarande fredsbrott²⁾. Något sökt förefaller det sålunda, när den teorien uppställles, att hans anfall icke var något nytt krig utan (på grund af danskarnes underlåtenhet att uppfylla Roskildefreden³⁾) blott en fortsättning af det, som af Danmark själf begynts år 1657⁴⁾. Det väsentliga härvidlag, nämligen danska traktatsbrottet, är här ställt i skuggan. Men genaste vägen till rättfärdigande af fredsbrottet går just genom klart ådagaläggande, att *en rätt faktiskt blifvit af de danske våldförd*.

¹⁾ Se ofvan s 64 och följ.

²⁾ Detta har för eftervärldens dom öfver hans handlingssätt varit ödesdigert: Den gent emot Karl Gustaf icke fullt objektiva häfdateckningen har ej heller försummat att utnyttja denna svaghet.

³⁾ Betecknande är, att Fryxell (anf. arb. s. 73) utlämnar de inom parantes satta orden!

⁴⁾ *Placuit autem sedulo affirmare, non novum bellum moveri, sed prius dumtaxat a danis susceptum continuari, ut ab ordinibus Germaniæ guarantia exigi posset, si forte Danus ejusve socii provincias Sueciæ invaderent, simul danicis armis odium aggressionis, Suecicis favor defensionis conciliaretur. Nam pacto Roschildensi a Danis haut impleto prior hostilitas nondum sublata erat, ac ni Dani prius bellum intulissent, haut necessum fuisse ob incompletum pactum iterum arma expedire* Puf. § 44. Denna motivering återfinnes ej i Gripenhjelm's ofvan (s. 50) citerade protokoll öfver Wismarmötet.

Man skulle önskat, att Karl Gustaf eftertryckligare, än som skett, understrukit nämnda sida af saken. I och med Roskildfredens ingående tillskapades en internationell rätt. Huru litet danskarna respekterade densamma, har framgått af det föregående. Dock må till sist en rekapitulation lämnas. Roskildetraktatens första paragraf¹⁾ bjöd bl. a., att "den ena parten den andras gagn och bästa med ord och gärningar lika som sitt eget befordrar och försvarar". Efter hvad vi funnit, var det så långt ifrån, att Danmark lät sig angeläget vara etablera ett dylikt nära vänskapsförhållande till Sverige, att Karl X i stället med fullt skäl kunde tala om "de danskes illfundighet" och "den beständige Danmarks malice" o. s. v. Andra paragrafen förpliktade Danmark att uppsäga förbundet med Holland. I dess ställe hade danska regeringen på det allra intimaste slutit sig till Generalstaterna och, såsom Karl Gustaf säger, "upplåtit öron och sinnen till den holländske ambassadören Beuningens proposition om holländsk-danska alliansens maintien och conservation"²⁾.

Genom tredje paragrafen hade de danske förbundet sig att tillsammans med Sverige "icke tillstådja någon främmande fientlig örlogsflotta — — att passera och löpa genom Sundet eller Bält in uti Östersjön. Detta till trots hade de lofvat Holland³⁾, att paragrafen i fråga ej skulle komma till utförande, och i öfverensstämmelse härmed enständigt afvisat alla uppmaningar att fullgöra den iklädda förbindelsen, en vägran, som kanske mer än något annat mognat svenske konungens ödesdigra beslut⁴⁾.

Genom 16 § Roskildetraktaten förband sig danske konungen att öfverlåta åt K. M:t af Sverige 2,000 ryttare: Denna leverans fullgjordes aldrig. Blott en del af de utlofvade trupperna erhö

¹⁾ Se ofvan s. 5, n. 2.

²⁾ Relationen till råd. d. 4/s.

³⁾ Se ofvan s. 31 och 41.

⁴⁾ I ett bref från svenske residenten i Haag, Appelbom, d. 3 jan. 1659 hette det bl. a.: "*Beuningen* har för några dagar sedan bekänt för de Thou (Ludvig XIV:s sändebud i Nederländerna) att hafva förhindrat exekutionen på den Roskildske traktaten, nämligen angående passerandet af örlogsskepp i Östersjön samt renunciationen af traktater med andra makter, hvarupå de Thou honom svarade: "*Vous justifiez donc l'action du roi de Suède*". Ellen Fries, Sveriges och Nederländernas diplom. förbind., s. 89, n. 7.

I "Grundeligh Underrättelse" etc. heter det: "Nu kunde Gen:sta-

Karl X¹⁾. Med allt skäl kunde följaktligen Karl X Gustaf förevita danskarne deras "ringa uppriktighet att låta de Roskildske pacterne verkligen effectueras och i verket bringas" och deras obenägenhet att låta honom "verkligen åtnjuta, hvad traktaten förunnar"²⁾. *Danska regeringen respekterade icke helgden af fördragsenliga plikter, då den — åtminstone i 4 fall — med halsstarrighet undandrog sig uppfyllandet af den solklara juridiska förpliktelse fredstraktaten ålagt³⁾.*

Men, säger en berömd folkrättsauktoritet, "die internationalen Verträge sind ebenso gewissenhaft zu erfüllen, wie die civilrechtlichen Contracte, sonst hätten sie ja keine Bedeutung und überhaupt

terna ingenting med skäl och fog förebära att vara slutet till deras förfång och præjudice utan det, som de orätt och förutan alle skäl vrängde och orätt uttydde, som var den förnämste artikeln i Roskildske Tractaten, nämligen om det, att man ville förvägra en främmande örlogsflotta löpa in i Östersjön utan bägge konungars consens och tillåtelse. Och detta var det, som de danske vägrade sig att vilja fullgöra, *churu de ock det hade tillsagt och lofvat* — — —.

I sina memoarer (s. 217) berättar Terlon om ett samtal, som han omedelbart före sin afresa från Köpenhamn till svenske konungen i Kiel i slutet af juli haft med polske ambassadören Morstein och van Beuningen, hvilka båda uttryckte farhågor för ett svenskt anfall: Je leur dis — heter det — avec bien du respect, que j'avois souvent pressé leurs (danskarne) Commissaires de conclure & d'accorder à ceux de Suède ce qui leur avoit esté promis par le Traité pour leur oster le pretexte de la Guerre.

Då samme franske ambassadör efter sin ankomst till Kiel där träffat danska sändebud, som nyss förut haft audiens hos Karl X och nu för Terlon beklagade sig öfver den förres tillvägagående, fingo de till svar: je ne pu que leur témoigner le sensible déplaisir que j'en avois; les faisant souvenir, que je les avoit souvent pressez de donner au Roy de Suède ce qu'on luy avoit promis etc.

Hvad annat innebära väl dessa båda yttranden, än att danskarne för Terlon framstodo som löftes- och traktatsbrytare?

"Detta krig, som Karl Gustaf nu gick att begynna, bedömdes hårdt af hans samtid, och äfven en sen eftervärlds författare (Fryxell) har ej tvekat att stämpla detta företag som en af de svartaste sidorna i Sveriges historia. Detta omdöme är dock alltför strängt, ty de fördringar, som hans kommissarier under gången af förhandlingarne framställt, hade samtliga sin grund i Roskildske fördraget". Geijerstam-Svedelius, anf. arb. s. 28.

¹⁾ Se ofvan s. 17—19.

²⁾ Rel. till råd, d. ⁴⁾/_s.

³⁾ Detta är, för att tala med Fridericia, "kränkelse af et givet Ord og en sluttet Traktat". — Fridericia medger (s. 343), att Fredrik III "paa ét Punkt ikke fuldt havde overholdt Fredstraktatens Ordlydende. Han skulde straks have levereret de 2,000 Ryttere" — — — "Men", säger han sedan, "den Vilkaarlighed, hvormed han (Karl X) forlangte Hven, *forminskede hans Ret, hvor han faktisk havde den*". En dråplig advokatyr! Om en person gör

keinen Sinn.“ — — — “Die Verletzung einer Bestimmung, selbst einer unwichtigen, ist gleichbedeutend mit der Verletzung des ganzen Vertrages“¹⁾).

Alltså, *Danmark kränkte hela Roskildetraktaten*. Påföljden af en dylik handling angifver *Bluntschli*: “Als rechtmässige Ursache zum Krieg gilt eine ernste Rechtsverletzung — — welche dem zum Krieg greifenden Staate widerfahren ist“²⁾).

Således, *Karl Gustafs meranämnda anfall på Danmark låter sig väl försvara ur folkrättslig synpunkt*.

Men, invänder man, det utfärdades ju ingen *krigsförklaring*. Med afseende härpå heter det i “Grundeligh Underrättelse“ etc.: “Fördenskull hade man intet någon sollenn Denunciation utaf nöden, helst som de danske själfve visste, hvad sådane fredsbrytare hafva förtjänt, och att dem intet annat än krig kan öfverhänga“ — —³⁾

Obehöfligheten — enligt den moderna folkrätten — af formlig krigsförklarings utfärdande ådagalägger *Holzendorf*⁴⁾: “Vollends von der Mitte des 18 Jahrhunderts an ist die eigentliche Kriegserklärung als völlig in desuetudo gekommen zu betrachten. Sie ist in der neusten Zeit nicht mehr als nothwendige Vorbedingung eines gerechten Krieges anerkannt, und es sind sehr zahlreiche Kriege geführt worden ohne vorhergegangene Kriegserklärung.“⁵⁾ — — Als Gesamttergebniss für das z. Zeit geltende Recht ist demnach aufzustellen, das *keinerlei Erklärung zum Kriegsbeginn erforderlich ist*, weder eine eigentliche Kriegserklärung, noch nur eine blosser Verkündung irgend welcher Art“. — Härvid må särskildt bringas i erinring, att själfve *Gustaf Adolf* år 1630 ej utfärdade någon formlig krigsförklaring mot kejsaren.

tvenne yrkanden, det ena rättmätigt, det andra orättmätigt, så kan väl ej det senare ha förmåga att göra äfven det förra orättmätigt, lika litet som det förra äger kraft att förvandla det senare till rättmätigt!

¹⁾ F. von Martens, *Völkerrecht*, s. 416.

²⁾ Das moderne *Völkerrecht* der civilisirten Staten, 8 Buch, s. 516.

³⁾ Se ofvan s. 52-53. Danskarna voro förberedda på eventualiteten af ett krig såsom följd af deras beteende.

⁴⁾ Anf. arb. 4 B. s. 336.

⁵⁾ I ett arbete, benämndt “*Hostilities without declaration of war*“, påpekar förf., öfverste *Maurice*, att man under en period af 171 år, 1700—1870, kunnat räkna 107 fall, då fiendligheterna börjats utan krigsförklaring. En föregående krigsförklaring hörde rent af till undantagen.

På den uppställda frågan har jag alltså gifvit ett jakande svar efter en undersökning, som torde äga en viss aktualitet ej blott därigenom, att vi inom kort gå att fira 250-årsminnet af Roskilde-freden, utan äfven därutinnan, att stormaktspolitiken i detta nu har sina blickar fästa på Östersjöns portar.

Må ingen nationalfåfånga förleda oss att "hellre vilja ha vår historia grann än sann", men må vi å andra sidan reagera mot den häfdateckning, som utan fog drar ned våra stora minnen.

